

CARITAS INTERPARROQUIAL DE MATARO

LA SITUACIO SOCIAL DE LA VELLESA I LA TRANSICIO DE L'ESCOLA AL
TREBALL ALS MUNICIPIS DEL MARESME-SUD

Raimon BONAL
Montserrat ESTEVE
Maribel GARCIA

FUNDACIO JAUME BOFILL
Juny, 1989

INDEX DEL CONTINGUT

Introducció

LA PROBLEMÀTICA DE LA VELLESA

1. La situació social de la vellesa

1.1 Edat biològica i edat social

1.2 Implicació de l'abandó de l'activitat productiva respecte al sexe

1.3 Món rural i món urbà

1.4 Respostes institucionals

1.5 Una alternativa a la família

2. La metodologia emprada

Justificació metodològica

3. La vellesa en el context demogràfic de les poblacions estudiades

4. Els recursos existents als municipis objecte d'estudi

A. Les residències

B. Els casals d'avis

5. La identitat social dels avis

5.1 Vers un coneixement directe sobre el terreny

5.2 Les variables fonamentals que fan comprendre l'existència social de les persones grans

A. La diferenciació sexual

B. El fet migratori

C. Autonomia o dependència econòmica

D. Les relacions socio-familiars

E. La salut a la tercera edat

F. Sugerències d'intervenció en el camp de les persones grans

A manera de conclusió. Reflexions sobre una possible intervenció en el camp dels avis.

LA TRANSICIO DE L'ESCOLA AL TREBALL

1. Reflexió sociològica entorn de la problemàtica

1.1 Tot fent una mica d'història

- 1.2 Alguns elements estructurals del sistema educatiu a casa nostra
- 1.3 Factors socials que configuren la transició de l'escola al treball: l'origen social, les diferències en funció del sexe, el fracàs escolar, l'economia local.
- 2. Metodologia emprada o com arribar a un coneixement empíric de la problemàtica que comporta la transició
 - 2.1 L'anàlisi de les fonts documentals
 - 2.2 L'anàlisi de les fonts vives
 - Justificació metodològica
- 3. L'anàlisi de la realitat quantificada
 - 3.1 La població jove a la nostra comarca
 - 3.2 El procés escolar: importància i problemes
 - 3.3 L'oferta oficial de treball a la comarca
- 4. La significació simbòlica del procés de transició vista pels mateixos actors
 - 4.1 Els mestres o interventors del pas de l'escola a l'empresa
 - 4.2 El punt de vista dels empresaris
 - 4.2.1 Les previsions globals de la plantilla
 - 4.2.2 L'empresari com a demandant de treballadors
 - 4.2.3 La informació dels empresaris respecte als contractes
 - 4.2.4 Els contractes de treball
 - 4.3 Els nois i noies afectats
 - Síntesi del discurs juvenil sobre la transició
- Conclusions generals
- A manera de reflexió final

Introducció

Vells coneguts repeteixen demandes deliberadament escollides sobre problemàtiques socials sentides i amb necessitat urgent d'intervenció social. Fa aproximadament quinze anys, exactament el 1974, que la Càritas Interparroquial de Mataró (C.I.M.) ens demanava un estudi sobre diverses problemàtiques de la ciutat que preocupaven: les atencions als infants més petits, l'assistència sanitària i la situació dels avis; anàlisi que fou publicada per la mateixa entitat i divulgada en el context de la mateixa ciutat de Mataró (Mataró 1974: les guarderies, la sanitat i els avis, maig del 1974).

El 1988 quasi les mateixes persones i en nom de la mateixa C.I.M. centren els seus interessos en problemàtiques semblants: la situació de les persones de la tercera edat, el pas de l'escola al treball dels nois i noies de 14 a 16 anys i la qüestió dels desnonaments pel que afecta a l'habitatge.

La maduració del projecte ha estat llarg i difícil, puix que les primeres converses es van tenir el juliol del 1988 i el primer projecte de recerca fou presentat a discussió el 24 d'agost. En reunions successives aquell primer paper redactat sofriria variacions considerables; no solament pel que es refereix als paràmetres geogràfics que havien d'ésser abarcats per l'estudi, sinó fins i tot en els mateixos objectius de la demanda.

Efectivament, aquella primera idea centrava el camp de treball en el que s'anomena el Maresme-Sud des de la ciutat de Mataró fins El Masnou, abastant un total de 16 municipis grans i petits i totalitzant un col·lectiu de persones que el 1986 era de 183.760 habitants. Per altra banda, els objectius de la investigació cobrien escrupolosament els tres temes esmentats més amunt que deixaven una evidència tanmateix ben clara: l'objecte de la demanda era molt diversa i aquesta dispersió obligava a tractar els temes sectorialment amb una quasi independència els uns dels altres i, potser, només lligats pel tret comú de la demografia que ens ajudaria a compartimentar els segments de població que podríem

considerar de la tercera edat diferenciant-los dels altres sectors poblacionals.

El 17 d'octubre en una sessió de treball densa i reflexiva amb els col.laboradors (Maribel García, alumne de cinquè de sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona i estudiant en pràctiques a la Fundació Jaume Bofill i Montserrat Esteve, veïna de Mataró i havent realitzat els seus estudis de sociologia a l'Escola Superior de Ciències Socials de l'Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona (ICESB)) assumíem la nova delimitació decidida per les mateixes instàncies del CIM que abastava únicament les sis poblacions més grans d'aquell Maresme-Sud; concretament, Argentona, El Masnou, Mataró, Premià de Dalt, Premià de Mar i Vilassar de Mar, i concretàvem els temes de la recerca replantejant-los en el context d'una significativa coherència.

Es així com el nostre estudi abastava el tema dels avis en el sentit que més tard s'explicitarà quan parlem de la metodologia emprada i assumia plenament el tema del pas de l'escola al treball concretant-lo de la manera que s'explicarà oportunament; però desestimàvem l'anàlisi dels desnonaments de l'habitable en tant que es troben estretament lligats a d'altres problemes contextuais com el de la situació econòmica. En recanvi, ens semblava en principi més interessant d'analitzar la problemàtica de l'habitable centrant-lo no solament en les condicions de vida que regeixen en el cas de les minories ètniques, sinó també en les unitats residencials que hipotèticament presenten més conflicte pel que es refereix a l'habitable: El Cros d'Argentona i Cerdanyola, Vista Alegre i La Llàntia de Mataró. Amb tot, aquest recanvi havia encara d'ésser consensuat amb els demandants de l'estudi.

Ens plau ara lliurar els resultats d'aquesta anàlisi que ha vingut marcada per la dubitació constant de la mateixa demanda i per les reformulacions entorn dels diversos extrems que afecten el seu mateix contingut.

Per a nosaltres, l'estudi sempre ha estat complex donada la dependència tan forta de la col.laboració d'instàncies que, com a fonts informatives, havien d'ésser requerides per tal de poder tirar el projecte endavant. Creiem que l'estudi s'ha allargat excessivament per causa no solament d'aquesta raó, sinó de l'enorme treball de camp que el projecte ha requerit i que ens ha obligat a observar i recollir les dades en el mateix terreny. Les dificultats concretes d'aproximació no han estat pas poques i els temps morts han abundat; moltes vegades s'ha necessitat una paciència inacabable que posava a prova la nostra mateixa capacitat de resistència.

El conjunt ha de servir per a dur a terme una intervenció social, si no amb una incidència directa, almenys amb una voluntat de conscientització de les instàncies socials i polítiques que tenen una determinada responsabilitat en cadascun dels temes considerats.

Si les coses arribessin a aquest terme, considerariem que tots els nostres esforços han estat ben invertits. No deixa d'ésser una gran satisfacció per l'investigador contemplar com les seves anàlisis i induccions serveixen per a millorar efectivament la qualitat de vida de les persones.

Raimon Bonal

Montserrat Esteve

Maribel García

FUNDACIO JAUME BOFILL Març del 1989

LA PROBLEMÀTICA DE LA VELLESA

1. La situació social de la vellesa

1.1 Edat biològica i edat social

Abans d'entrar en la configuració de les dimensions que caracteritzen la situació social de les persones de la tercera edat a les poblacions concretes que contempla el nostre univers d'estudi, ens sembla important i necessari reformular alguns conceptes que ambigüament s'empren per a denominar aquest grup social. La necessitat de definir l'ancianitat, la vellesa o l'anomenada tercera edat no és solament un imperatiu donat per la urgència d'acotar conceptes operatius metodològicament, sinó que el mateix ús vulgar de determinades expressions revelen significativament una manera de veure socialment les coses.

L'ancianitat ens remet a una fase de la vida en la qual l'ésser humà experimenta una gradual pèrdua de capacitat física com a conseqüència d'un natural desgast del seu organisme i és en aquest sentit que ja s'han de contemplar els problemes de salut que deriven de la mateixa edat biològica de la persona. Però hi ha una dimensió crucial que va lligada estretament a aquesta edat biològica; ens referim a l'edat social.

L'edat social és la que ve definida per l'organització col·lectiva i que, a partir d'ella, considera l'ésser humà inapte per a l'activitat productiva. A casa nostra aquest paràmetre es situa normativament als 65 anys independentment de l'edat biològica de la persona.

Es així com la problemàtica de la vellesa no solament deriva de l'edat biològica sinó molt més encara de l'edat social, puix que en una societat complexa industrial com és la nostra la lògica imperant de la producció i el consum la persona arriba a un moment en el que es veu obligada a retirar-se de tota activitat, generant aquesta situació possibilitats o dificultats per a mantenir el propi estatus adquirit i per a sostenir un cert grau d'autonomia o d'independència no solament econòmica sinó en

les seves mateixes pràctiques socials (relacions afectives, familiars, etc...).

1.2 Implicació de l'abandó de l'activitat productiva respecte al sexe.

Aquest fet té, a més, importants implicacions en la manera de viure l'abandó de l'activitat productiva (ens referim a la remunerada i la que és legalment reconeguda) en funció del sexe.

Mentre que la dona -tant si es dedica exclusivament a les activitats domèstiques com si les comparteix amb activitats productives de l'àmbit de l'esfera pública- no sofreix una escissió crucial de la seva activitat a l'hora de traspassar el llindar dels 65 anys, puix que d'alguna manera aquelles activitats domèstiques s'allarguen i segueixen essent desenvolupades per ella mateixa (malgrat que pugui canviar el ritme de treball essent aquest un període familiar caracteritzat pel "niu buit"); per l'home, en canvi, l'haver traspassat la cota dels 65 anys suposa l'abandó del món productiu que ha estat l'eix vertebrador durant tota la seva vida activa. Es veu sistemàticament relegat a la improductivitat i, sobretot pel que respecte als assalariats, pot tenir conseqüències greus en tant que el treball era un valor bàsic i fonamental en la seva vida.

Això ens permet veure com, només i únicament partint d'aquell concepte d'edat social, hi poden haver-hi moltes maneres diverses de viure l'ancianitat.

La variable sexe és una dimensió important en aquest aspecte com acabem de veure i no solament per aquella raó apuntada, sinó també perquè hi ha un predomini quantitatiu visible de dones en arribar al final de la vida i, també, per aspectes qualitatius tan importants com el de la posició social de la dona assumint un paper de subordinació econòmica a l'home. En efecte, la majoria de les activitats que tradicionalment s'han atribuït a la dona adjudicant-li el rol de mestressa de casa, esposa i mare, no passen per la regulació del mercat. Aquesta pauta cultural és encara més manifesta en les persones grans que van pertànyer a

unes generacions en les que era més forta aquesta valoració social.

Les conseqüències econòmiques que se'n deriven són absolutament evidents: manca de recursos econòmics propis i absència de pensions dignes en dones que s'han vist tradicionalment relegades a l'àmbit exclusivament privat.

1.3 Món rural i món urbà

L'actual situació social dels avis es veu també fortament condicionada pel procés d'industrialització que ha comportat uns moviments de població molt notables i mantes vegades constituint veritables moviments de masses. Aquesta població que acudia als centres de concentració industrial -per exemple, a la nostra comarca d'estudi i de manera ben clara la ciutat de Mataró- es mobilitzava a la recerca d'un lloc de treball i es tractava, per tant, de població laboralment activa.

Els moviments migratoris es tradueixen en una mobilitat geogràfica de notables col·lectius humans que es veuen obligats a abandonar el seu lloc d'origen comportant, per tant, fortes repercussions donat el canvi que es reflexa en la mateixa estructura de les relacions socials de les persones. Hi ha pautes culturals i de llengua que varien; però hi ha també canvis a l'hora d'inserir-se en la societat urbana moderna i a un món de treball industrial que resitua les persones en una estructura social completament diferenciada.

Tot plegat ha comportat l'entrada en un mecanisme de salarització a partir del qual la força de treball es converteix en una mercaderia sotmesa a la llei del mercat i a la dialèctica de l'oferta i la demanda, en un context de concentració i de centralització de la indústria en zones determinades generant un desenvolupament desigual de l'espai geogràfic i una progressiva polarització del procés productiu.

Els canvis en l'estatus social de les persones grans que generen aquestes situacions esmentades són notables. I potser la primera és el passatge forçat d'un coneixement oral entre les generacions on l'acumulació del saber es realitza sobre

l'experiència pràctica, per a passar a una acumulació del coneixement lògic-científic transmès a partir de la institució escolar en detriment de la institució familiar.

L'autonomia dels fills que se'n segueix, es tradueix en una pèrdua d'estatus de l'ancià en el mateix àmbit de la vida familiar; de fet, és tota la institució familiar la que ha contemplat variacions qualitatives i quantitatives com a conseqüència clara de tot aquest procés.

"La moderna revolución industrial y el fenómeno del urbanismo han roto estos moldes tradicionales y han introducido entre otros muchos aspectos de la vida una profunda transformación y cambio en la percepción del rol y del estatuto social del anciano" (Rogeli Duocastella, 1976).

De fet, el model predominant de família en l'àmbit del món urbà és la família nuclear, és a dir, el grup de persones vinculades entre elles per lligams de consanguinitat (pare/mare, espòs/esposa, germà/germana, fill/filla) i que inicia el seu cicle a partir de la institució matrimonial. Es pot, doncs, afirmar que la mateixa estructura de la família ha variat substancialment relegant a un segon nivell el paper de l'ancià.

Aquest paper de marginació de l'avi o de l'àvia tan característic de la societat urbana no afecta pas a tot el grup d'una manera igual, puix que sensiblement en són més afectats els estrats socials inferiors (en els que les segones generacions van adquirint progressivament un cert grau d'autonomia econòmica) per damunt de les capes mitges superiors (en les que l'educació dels pares s'ha fet per la via de l'autonomia econòmica pròpia, més enllà de la tradicional supeditació a l'economia familiar contemplada com un tot).

Una segona conseqüència d'aquell important canvi social que esmentàvem més amunt és la del "procés d'urbanització", entès com la situació dinàmica que actua tant al camp com a la ciutat i que comporta una organització de l'espai en termes de relacions socials, formes de vida i pràctiques quotidianes. Es a dir i

concretament, el pes específic que té l'espai en la configuració de la vida col·lectiva.

Aquesta urbanització s'ha operat històricament en diverses fases. Un dels primers assentaments coincidia amb la forta immigració de la post-guerra (1940) que, en un país desolat, ocupava espais disponibles i va donar lloc al fenomen del barraquisme.

La segona fase es caracteritza per l'autoconstrucció, és a dir, la fabricació del propi habitatge a partir dels estalvis familiars i en alguns casos com a fruit d'un treball col·lectiu amb un component notable d'ajuda mútua. Això es tradueix en un procés irreversible d'urbanització desorganitzada i permanent de greus conseqüències, tant pel que respecta a les relacions socials que se'n deriven com per la manca d'infraestructura d'equipaments i espais col·lectius (escoles, serveis socials, parcs, comerços, etc.). A la nostra àrea d'estudi hi ha barris sencers d'aquestes característiques; per exemple, La Llàntia, Cirera i Els Molins.

Les immigracions dels anys 1960 aguditzarien considerablement les situacions tot i el fort procés constructiu dels polígons públics i privats de l'època. A una forta manca de racionalitat de les èpoques precedents, s'hi afegeix ara nous allaus de població en demanda d'habitatge. No solament serà un problema d'assentament d'aquestes noves poblacions, sinó una agudització d'aquella forta dicotomia entre el món rural i el món urbà i industrial de la que fèiem esment més amunt.

Aquesta situació és la que ha afectat en general a la nostra població que fa l'objecte d'aquesta recerca. Efectivament, les poblacions de la comarca del Maresme, i en especial la ciutat de Mataró, es van desenvolupar fortament a partir del procés migratori dels anys 60 en tant que col·lectiu que es va incorporar aleshores al mercat de treball i que constitueix ara la població de la tercera edat.

La incorporació al mercat de treball que troben aquestes immigracions en el món urbà i industrial no és gens planera; exigeix de la seva part una requalificació tècnica per a adequar-

se a les necessitats del sistema productiu. I aquí resideix un dels temes més interessants per a trobar interpretacions a les realitats que es presenten. En efecte, aquesta incorporació no és pas homogènia.

Els uns s'hi incorporen per compte propi o a compte d'altri amb uns mínims garantits: condicions bàsiques de treball, cobertura social, procediments establerts en quant a la regulació dels drets laborals, etc. Els altres, per la seva banda, s'hi insereixen en el context d'un mercat extraordinàriament precari: absència de cobertura social, baixa remuneració, situació permanent d'inestabilitat, manca absoluta de perspectives de mobilitat dintre de l'empresa o la feina, etc.

Aquest posicionament diferenciat davant del mercat de treball, comportarà en conseqüència un tipus de relacions socials específiques així com un diferent posicionament dintre l'escala jeràrquica de les classes socials. Evidentment, això es traduirà, a l'hora de la jubilació d'un ampli col·lectiu d'homes i sobretot de dones, en una manca total de protecció tan econòmica com sanitària, precisament en un moment crucial de l'edat biològica de la persona en el que aquesta cobertura socio-sanitària s'imposa com un forçós imperatiu.

1.4 Respostes institucionals.

Com a conseqüència d'aquestes situacions de precarietat, ha sorgit la resposta de l'administració d'assignar un Fons d'Assistència Social (F.A.S.) adreгат a aquelles persones sense recursos econòmics. Més recentment, àdhuc preveient la possibilitat de cobertura sanitària pública independentment de l'edat.

L'aparició d'establiments específics per a ancians respon a una necessitat social que no és nova, sinó que s'ha anat configurant històricament. En un primer moment, es va pensar amb proveir de residència a aquelles persones grans que eren inaptes a subsistir per elles mateixes; és l'hora de les congregacions religioses i de la beneficència pública i privada.

Aquesta concepció humanitàrio-benèfica ha anat perdent gradualment un relleu sota l'aparició progressiva de principis socialment admesos com són ara els de la justícia social i del dret igualitari. L'administració pública ha anat adquirint un pes específic cada vegada més fort en el reconeixement d'aquests drets; amb tot, el paper de l'administració, almenys a casa nostra, molt lluny encara d'assumir el rol de l'"estat benefactor", comparteix la seva resposta amb les iniciatives ancestrals de la societat civil davant la problemàtica social d'aquests grups marginats.

El resultat és que la regulació d'aquesta necessitat es troba davant dels mecanismes del mercat que deixen una porta oberta a l'especulació a l'hora de cobrir les necessitats socials. El progrés demogràfic (allargament de l'esperança de vida, reducció de l'índex de mortalitat), l'èxode rural (amb la reducció de l'estructura de la família) i els clars símptomes d'envelliment de les poblacions, són dinàmiques que expliquen l'interès privat i especulatiu en l'intent de satisfacció d'unes necessitats socials que són reals i evidents.

La gran paradoxa és l'aparició progressiva d'establiments per a ancians que responen a una necessitat social que no sempre queda satisfeta; les residències per a la tercera edat són només un substitutiu de la llar familiar i una conseqüència de la desarticulació familiar a la que s'afronten molts avis i àvies. I aquests establiments es caracteritzen per una progressiva especialització desembocant en l'aparició de centres diferenciats funcionalment; és per això que podem distingir entre:

- Hospitals de caràcter general que acaben essent un reducte geriàtric en una població determinada.
- Asils destinats a ancians, disminuïts físics i psíquics i, també, orfes.
- Hospitals geriàtrics o unitats geriàtriques que es poden trobar insertats en grans hospitals.

-Residències per a persones amb salut de més de 65 anys com substituïts de la llar.

-Centres o unitats per a ancians malalts crònics per a persones que no són objecte de tractament hospitalari sinó de recuperació i cures més o menys prolongades de malalties cròniques.

-I establiments psiquiàtrics de caràcter general.

La pressió de la demanda social de centres destinats a l'atenció de la tercera edat, ha provocat que a partir dels anys 1950 l'aparició de diverses institucions fos espectacular. La iniciativa privada (patronats, caixes d'estalvi, persones o grups), l'administració pública (Diputacions, Generalitat, Ajuntaments), les institucions benèfiques i les congregacions religioses (bisbats, parròquies o instituts religiosos) intenten competir davant la urgència de satisfer aquella demanda.

La dependència jurídica diversa fa que l'oferta obeeixi a intencionalitats i àdhuc interessos diferents. I evidentment, la llibertat d'aquest "mercat" genera desequilibris que han estat contrarestats posteriorment per l'administració amb l'establiment d'una regulació legal de la seva constitució.

S'ha d'assenyalar l'evolució desigual que s'ha donat respecte a la promoció de residències des del 1975 fins el 1988 a Catalunya:

<u>Dependència</u>	<u>1975</u>	<u>1980</u>	<u>1982</u>	<u>1988</u>
<u>privada</u>	36'4	47'5	58'6	64'--
<u>església</u>	42'1	32'5	24'8	17'7
<u>pública</u>	20'9	18'9	15'1	18'3
-----100 %-----				

Font: Informacions bibliogràfiques d'ISPA.

En efecte, mentre que el 1975 l'església es presenta com a capdavantera a l'hora d'oferir aquest tipus de recurs, lentament la relació s'inverteix a favor de la iniciativa privada mantenint-se l'oferta pública amb una certa estabilitat.

Si tenim compte de l'embal·liment d'aquestes residències, s'observa que la meitat de les places actuals es troba en mans de

la iniciativa privada; el que revela un dimensionat més petit en les residències privades.

Com a conseqüència d'aquest desenvolupament de la iniciativa privada, des del moment que es consolida un estat de dret, es fa necessària una regulació normativa i la definició del paper dels poders públics que garanteixi donar compliment als drets estipulats a l'article 50 de la Constitució Espanyola de 1978:

"Els poders públics garantiran, mitjançant pensions adequades i periòdicament actualitzades, la suficiència econòmica dels ciutadans durant la tercera edat. I independentment de les obligacions familiars promouran el seu benestar, mitjançant un sistema de serveis socials que atendran els seus problemes específics de salut, habitatge, cultura, oci..."

L'INSERSO (Institut Nacional de Serveis Socials) neix el 16 de novembre del 1978 amb la finalitat d'assumir tota l'assistència social i de serveis socials de la Seguretat Social; d'aquí sorgeix l'actuació de cara a la tercera edat dirigida a: residències, llars i clubs de pensionistes, ajuda a domicili i servei de vacances.

A l'ensem, també neix l'INSALUD (Institut Nacional de la Salut) que contempla l'assistència intra-hospitalària (unitats geriàtriques) i extra-hospitalària (medicina assistencial i preventiva) de la tercera edat.

Els traspàs dels serveis de l'administració central a l'autonòmica s'inicia el 29 d'agost del 1980 (DOGC, 81 del 3 de setembre). Aquest fet dona lloc a un cos legislatiu català propi incidint sobre sanitat, serveis socials i assistencials, inclòs el FONAS (Fons Nacional d'Assistència Social).

Posteriorment s'elabora el Mapa de Serveis Socials a Catalunya (23 de desembre del 1980) on es posen de manifest les necessitats socials de la població així com la seva distribució geogràfica.

El 22 de gener del 1981 s'estableix la creació de la secció de vellesa dins de la Direcció General de Serveis Socials i Assistencials. El mes següent s'exposarà la normativa relacionada amb el FONAS.

Serà el 14 de juliol del 1983 quan es crearà l'Institut Català d'Assistència i Serveis Socials (ICASS) encarregat de la gestió dels serveis socials de la Generalitat de Catalunya.

No és fins la promulgació de la Llei de Serveis Socials (27 de desembre del 1985, DOGC, n.634, 10 de gener del 1986) que s'assenten les bases per a substituir el vell sistema de beneficència (1849) i el FONAS (1960) per un altre ordenament caracteritzat per una concepció global i integral dels serveis socials organitzats que garantitzin el dret del ciutadà.

Es contempla un període de dos anys per l'assoliment de les condicions mínimes exigides i la possibilitat de clausura temporal o definitiva en cas de detectar deficiències sanitàries o de seguretat.

Aquesta normativa implica, doncs, un primer intent de protegir l'usuari contra qualsevol abús sobretot els desenvolupats per la iniciativa privada amb afany de lucre que havien incrementat fortament l'embalum de residències des del 1975 al 1983 en un 127 %. Al mateix temps suposa una garantia d'atenció humana no enfocada des d'un punt de vista benèfic sinó social, com a dret adquirit.

1.5 Una alternativa a la família.

L'emplaçament geogràfic d'aquests establiments és una dada a considerar, puix que permet veure l'articulació dels interns respecte a la seva relació amb el món exterior. La ubicació d'una residència al nucli habitat de la ciutat permet gaudir de certs avantatges: mantenir unes relacions socials autònomes, disposar de certs espais i serveis col·lectius (jardins, biblioteques, cinemes, teatres, comerços) i participar d'una dinàmica social concreta (entitats culturals, cíviques). L'efecte d'integració és un benefici tanmateix evident.

Amb tot, a l'hora de parlar de l'emplaçament ideal d'una residència per a la tercera edat, sembla que s'ha de tenir compte d'una variable important: la salut física i mental de les persones que s'hi acullen. S'insinua, dintre de la teorització específica entorn del tema, que per a les persones invàlides un espai geogràfic allunyat pot tenir un efecte tranquil·litzador i pel que fa a la salut beneficis.

Independentment de la proximitat o llunyania respecte a un centre urbà, hi ha encara un element a tenir en compte: és la necessària proximitat dels residents respecte a llurs famílies, puix que cal evitar el sentiment de marginació i oblit que una concreta distància pot comportar.

Essent una residència per a la tercera edat una alternativa teòrica a la llar familiar, s'imposa el dret a la intimitat com una necessitat social per a la persona; això té unes implicacions directes en la configuració interna dels espais, tals com les habitacions (dobles, individuals, col·lectives), la seva decoració com un espai propi amb objectes i mobles personals i amb una certa llibertat d'adequació dels diversos objectes segons les personals opcions i capricis i la compartimentació dels departaments segons les necessitats concretes dels residents (aptos per a la vida diària, senils, malalts crònics, invàlids).

Les condicions d'admissió, per la seva banda, poden ésser indicatives d'una determinada concepció de l'establiment; així, per exemple, el tema de la salut pot esdevenir una norma restrictiva en tant que el malalt requereix un tipus d'atenció especial, de personal especialment dedicat o d'equipaments adequats.

La residència per a persones aptes per a la vida diària i concebuda com a substitut de la llar familiar pot implicar l'expectativa per part dels residents de trobar-hi un ambient cordial i acollidor. En aquests casos, la possible deterioració física que es pugui esdevenir en els residents, pot forçar la residència a establir concerts hospitalaris com una sortida a aquest probable deteriorament.

No és un problema menor el sosteniment econòmic del centre. Tradicionalment, els asils centrats quasi exclusivament en la dimensió benèfico-assistencial, han deixat el pas a una altra mena de valoracions fins i tot compartides per les classes socials més ben situades dintre l'estructura social.

A partir d'anàlisis fetes sobre el tema, es pot dir que actualment la total gratuïtat és quasi inexistent. Malgrat tot, les formes de manteniment dels centres varien en funció del règim al qual pertanyen; els centres privats amb afany de lucre es mouen en espais ben diferents de les residències sense afany de lucre. Adés es demana un percentatge de llur pensió i adés s'exigeix una quantitat fixa per sota de la qual és impensable ésser admès a la residència.

Heus aquí, en síntesi, la teorització que de manera operativa hem pogut elaborar sobre la situació de la vellesa. Operativitat que és funcional a l'anàlisi que hem dut a terme en el context de la nostra àrea d'estudi.

2. La metodologia emprada

Per a elaborar uns elements bàsics que es prestin a dur a terme una intervenció social entre els avis, ens ha semblat oportú intentar, no solament fer una aproximació als recursos que efectivament tenen les persones de la tercera edat als sis municipis que fan l'objecte de la demanda i que defineixen els paràmetres geogràfics d'aquesta anàlisi, sinó també definir la identitat social dels avis vista per ells mateixos. Són dos moments concrets i diferenciats que ocupen les nostres preocupacions metodològiques.

A) Pel que es refereix als recursos existents a l'àrea del nostre estudi, ens centrem deliberadament en les institucions assistencials que en règim d'internat acullen les persones de la tercera edat. I, en un segon moment, tenim compte dels casals d'avis que, com a obra social de les caixes d'estalvi o depenents d'altres instàncies, ofereixen un eixopluc i una relació social i

de comunicació a l'ample i llarg temps del que disposen les persones de la tercera edat.

En l'anàlisi dels recursos, la nostra preocupació bàsica no és únicament la de quantificar determinades informacions dimensionables numèricament, sinó que la nostra intenció és la d'arribar a valorar els indicadors que se'ns presenten com a significatius d'una manera de fer concreta. Es a dir, no ens interessa tant el nombre de places ofertes com la qualitat d'aquesta oferta tenint compte de tots els elements que la teoria sociològica al respecte ens diu que són extrems que cal tenir present.

Es per això que l'adequació funcional de les diverses residències pot trobar-se sensiblement condicionada per la dependència jurídica pública o privada de la mateixa, pel seu emplaçament geogràfic, per la configuració de l'immoble, per la vetustat o modernitat de la casa, per la determinació dels compartiments residencials dels diversos departaments en funció de categories socials o sanitàries prèviament establertes, per l'autonomia o dependència dels residents, per la dotació d'equipaments higiènics i mèdico-assistencials, per la qualitat dels espais col·lectius, pel clima i l'ambientació dels mateixos, per la disponibilitat d'un personal específicament dedicat en règim d'especialització o en contacte constant amb els interns, per les activitats col·lectives expressament organitzades, per la rigidesa o flexibilitat de les normes de funcionament i pel règim de precarietat o d'estabilitat econòmiques de la institució.

Tots aquests aspectes han d'ésser coneguts si es vol fer un balanç aproximatiu a la qualitat real d'aquestes residències intentant anar més enllà d'una simple descripció de la realitat.

Ens hem confeccionat un guió de questionari que pogués fer de suport a les converses mantingudes amb els responsables o interlocutors informants de les diverses residències. El tema central de la nostra anàlisi (la qualitat residencial de les diverses institucions) serà el fruit de la correlació conceptual i de fet de tots els indicadors expressament verbalitzats, a més

de l'observació visual de molts aspectes no expressats i que es manifesten òbviament a la nostra mirada.

Guió d'entrevista a les residències

1. Nom i règim jurídic o administratiu de la residència.
2. L'edifici: Ubicació i emplaçament geogràfic: localització i entorn.
Configuració de l'immoble: torre, pis, edificació expressa.
Any de contrucció de l'edifici: reformes i adaptacions.
Les sales o habitacions: compartiments, habitacions dobles.
Determinació de la residència per departaments.
3. Els residents: Nombre de places i condicions d'admissió.
Autonomia o dependència dels residents.
Hi ha molta rotació dels interns?
4. Equipaments: Higienics: dutxes, lavabos, neteja.
Espais col·lectius: menjador, sala d'estar, taller, jardí.
Ambientals: calefacció, ventilació, llum, agafadors, timbres, senyals als passadissos.
Mèdico-assistencials: infermeria, farmaciola, gimnàs, relació amb entitats sanitàries.
5. Personal: No especialitzat i dedicació: cuina, neteja, vigilant, porter.
Especialitzat i dedicació: vetllador, animador, assistent social, fisioterapeuta, assistent tècnic sanitari, metge.
Condicions que es demana al personal.
Qui està habitualment en contacte amb els interns?
Es difícil trobar personal?

6. Activitats col·lectives: festes, sortides, dinàmica interna, tallers, relació amb entitats cíviques de l'entorn.

7. Normes de funcionament: Visites: règim, hores, durada.

Sortides: hores, fins de setmana.

8. Sosteniment econòmic: Aportació dels interns.

Subvencions i convenis. Donacions.

El conjunt d'aquestes informacions obtingudes per via directa i tenint compte de la nostra observació visual fa l'objecte d'una síntesi inductiva que pretén donar un perfil de les formes i de la qualitat assistencial de les atencions als avis a les sis poblacions objecte de l'anàlisi.

B) Una altra metodologia de procediment és la seguida a l'hora de voler definir la identitat social dels avis.

Primer de tot, hem estratificat prèviament les situacions socials de les persones de la tercera edat segons la seva convivència, la diferenciació sexual i la ubicació de la seva residència segons sigui centrada o a la perifèria d'una població. Hi hem afegit també, com una variable a tenir en compte, els que només cobren l'ajuda del Fons d'Assistència Social. La combinació d'aquelles quatre variables esmentades ens va dur a la recerca d'interlocutors en les diferents situacions que segueixen:

-Els qui viuen en residència: home, dona i parella.

-Els que viuen sols: home, dona i parella i distingint la seva residència segons es trobi al centre o a la perifèria de la ciutat.

-Els que viuen amb fills: guardant les mateixes categories que abans.

-Els que disposen únicament del subsidi del FAS visquin allà on visquin.

El nostre projecte es concreta en considerar els avis com informants altament qualificats per a autodefinir-se en el món que els ha tocat viure; partint de la dada històrica i actual de la seva vida l'interlocutor és lliure d'expressar els seus

entusiasmes o pessimismes, les seves reflexions personals i àdhuc les seves fantasies.

No es tracta tant de fer històries de vida com de construir relats de vida que, seguint un guió pautat, permeten definir el veritable sentit del seu viscut com a persona que, per circumstàncies concretes, ha atès la plenitud i qui sap si la davallada de la seva existència social.

L'interès és el de conversar amb ells i elles sobre el seu passat migratori i laboral, les dades familiars i de convivència que configuren un espai de vida i relacional, les dades de salut i d'assistència sanitària, les que es refereixen al seu temps lliure i possible participació en la vida col·lectiva i les disponibilitats o dependències econòmiques a nivell de recursos personals.

Com que el que interessa és l'anàlisi del viscut, un dels temes que més hem volgut captar és el de la seva personal vivència de cadascun dels ítems expressats suara.

Guió d'entrevista a les persones de la tercera edat

1. Sexe, edat, estat civil (nombre de fills, on resideixen)
2. Immigració: lloc d'origen, anys de residència a Catalunya i a la localitat del Maresme.
3. Professions: les exercides abans de la jubilació.
4. Convivència: amb qui viuen o desitjarien viure, relacions amb els familiars, funcions dintre la família, aproximació a la situació socio-econòmica de la llar.
5. Habitacle: propietat/lloguer, condicions físiques (adequació, equipaments bàsics, privacitat).
6. Salut: validesa per les activitats de la vida diària, malalties, assistència sanitària i cobertura, consum mèdic i farmacèutic, qui se'n cuida en el cas que estigui malalt?
7. Temps lliure: afeccions, participació en la vida social, el que li agradaria fer i no pot.

8. Economia: recursos econòmics propis, dependència econòmica d'altres...

La identitat social serà el resultat de la síntesi inductiva de les respostes verbalitzades pels nostres interlocutors; serà el resultat de les accions i reaccions davant del medi i també de l'adequació personal i contextual a les circumstàncies socials que expliquen i determinen la seva mateixa existència social.

Justificació metodològica

La nostra és una perspectiva metodològica guiada per la relació entre la teorització del que és ésser una persona gran en la nostra societat -concretament, al Maresme- i la selecció d'unes tècniques d'aproximació a aquesta realitat. Els instruments de treball emprats vénen estretament lligats a aquella relació entre teoria i praxi.

No hem volgut respondre únicament al tema de saber quants són, sinó que hem aspirat a donar resposta a l'interrogant de saber com viuen i com això repercuteix en la seva persona en tant que fruit d'una dinàmica social que s'inscriu en la història personal i en la seva realitat social.

La descripció periodística és lluny de les nostres intencions; precisament perquè descartem els interrogants que podrien arribar únicament a satisfer una pura curiositat. La nostra anàlisi vol descobrir els models a través dels quals la tercera edat es manifesta i és present en la vida col·lectiva dels municipis del Maresme aquí i ara. Concretament, aquests models de vida existeixen i són una realitat, encara que la nostra metodologia no permeti arribar a determinacions sobre la importància numèrica o proporcional d'aquests estils de vida a la nostra comarca. Ens interessa posar en relleu el que és destacable i no parlar únicament en termes de probabilitat o de proporció.

I això precisament perquè pensem que la intervenció en el camp dels serveis socials -i, sobretot, tractant-se de la singularitat d'unes existències socials marcades pel component biogràfic com és precisament el que estem tractant- no s'ha de

guiar per l'activitat massificada, sinó intentar adequar-se a la realitat existencial dels casos en les seves determinacions i concrecions més singulars.

Tota una altra cosa és la coordinació d'esforços que són indispensables a l'hora de voler donar solucions definitives que no es poden afrontar sense fer recurs a una intervenció comunitària i amb el concurs de moltes i diverses instàncies; no solament per raons d'eficàcia, sinó també per fer una economia de recursos. Uns serveis socials mal planificats són sempre uns serveis cars.

La visió de la tercera edat que pretén donar la nostra anàlisi permet elaborar certes polítiques d'intervenció en els diversos àmbits concrets de les persones grans (salut, lleure, serveis col·lectius, etc.). Pensem que no s'esperava res més i que l'operativitat d'una intervenció determinada ja només depèn de la voluntat col·lectiva de dur-la a terme.

Es per això que l'anàlisi de la problemàtica des de l'interior ens sembla la més interessant per a comprendre la realitat i no solament per a descriure-la; aquesta és la darrera raó que justifica a bastament la metodologia que hem emprat en aquest treball.

3. La vellesa en el context demogràfic de les poblacions estudiades.

El primer pas és el coneixement el més actualitzat possible de l'embalum absolut i relatiu que suposa la presència de les persones grans als diversos municipis objecte de la demanda. Ens interessa saber no solament quants són, sinó l'increment o disminució d'aquesta població, la importància d'aquest embalum tenint compte de la diferenciació sexual i els punts de concentració relativa de les persones grans a cadascuna de les àrees municipals estudiades.

Els sis municipis considerats pel que fa a les persones més grans de 64 anys totalitzen la xifra de 17.757 persones; la seva distribució per sexes és la següent:

<u>Municipis</u>	<u>Homes</u>	<u>Dones</u>	<u>Total</u>
Premià de Mar	811	1.172	1.983
Vilassar de Mar	567	817	1.384
Mataró	4.425	6.744	11.169
Premià de Dalt	213	293	506
Argentona	347	485	832
El Masnou	711	1.172	1.883
	7.074	10.683	17.757

Aquesta mateixa relació en percentatges respecta a la població total presenta la distribució següent: (d'ara endavant quasi sempre treballarem en xifres relatives; és així que podrem fer comparacions)

<u>Municipis</u>	<u>Homes</u>	<u>Dones</u>	<u>Total</u>
Premià de Mar	7'3	10'6	8'9
Vilassar de Mar	10'2	14'4	12'3
Mataró	8'9	13'1	11'1
Premià de Dalt	7'5	10'4	8'9
Argentona	9'2	12'8	11'5
El Masnou	8'9	13'7	11'3
	8'7	12'8	10'8

Font: dades facilitades pels diversos ajuntaments i elaboració pròpia.

D'aquestes distribucions podem ja veure almenys tres constants:

a) Pel que fa al sexe, hi ha una relativa presència d'homes grans a Vilassar de Mar i Argentona. L'embalum relatiu de dones és destacable també a Vilassar de Mar i El Masnou.

b) El balanç favorable mig per les dones (4'1 %) s'incrementa relativament a El Masnou (4'8 %), a Mataró i Vilassar de Mar (4'2 %).

c) Els municipis que més persones de la tercera edat tenen són, per aquest ordre: Vilassar de Mar i El Masnou.

Si comparem aquestes proporcions de persones de la tercera edat en una seqüència temporal entre el 1981 i el 1988, tenim la relació que segueix:

<u>Municipis</u>	<u>1981</u>	<u>1988</u>
Premià de Mar	7'4	8'9
Vilassar de Mar	10'4	12'3
Mataró	9'2	11'1
Premià de Dalt	7'4	8'9
Argentona	10'3	11'-
El Masnou	9'8	11'3

	9'1	10'8

Les reflexions que immediatament suggereixen aquestes distribucions, són:

a) En el període considerat hi ha hagut un increment d'1'7 % de persones de més de 64 anys a tots els municipis; clar indicador d'un envelliment progressiu de la població.

b) Els que més experimenten aquest creixement són Mataró i Vilassar de Mar que han arribat a l'1'9 %. (1)

Es interessant ara veure, a través dels índexs de natalitat i de mortalitat, la dinàmica demogràfica d'aquestes poblacions per a intentar esbrinar-ne les causes d'aquest envelliment. La distribució d'aquests índexs expressats en tants per mil és la que segueix:

<u>Municipis</u>	<u>Natalitat</u>	<u>Mortalitat (per mil)</u>
<u>Premià de Mar (1986)</u>	12'4	6'3
Vilassar de Mar (1986)	13'2	6'2
Mataró (1986)	11'8	6'6
Premià de Dalt (1986)	10'2	5'1
Argentona (1986)	13'4	5'7
El Masnou (1986)	11'5	6'5

(1) Malgrat que les diferències són mínimes, cal tenir compte que estem treballant amb grans números i que el que estem detectant són gran tendències. No per la seva mínima quantitat, són desestimables.

Catalunya(1985)	10'9	7'9
Maresme(1985)	12'1	7'-

Aquestes distribucions comparades ens suggereixen interessants reflexions:

a) Si exceptuem Premià de Dalt, l'índex de natalitat dels nostres municipis és força més elevat que el de Catalunya; la mortalitat, en canvi, és sensiblement més baixa arreu de les dimensions considerades. Això ens indica, en principi, que els municipis considerats tenen una dinàmica demogràfica superior a la de Catalunya.

b) En el context comarcal del Maresme els municipis que presenten un relació més favorable a l'increment de la població per creixement natural (diferència entre l'índex de natalitat i el de mortalitat), són: Argentona 7'7, Vilassar de Mar 7 i Premià de Mar 6'1, quan aquesta diferència per la comarca és de 5'1.

Si considerem el creixement global de la població d'aquests municipis en el període 1981-1986, tenim la relació següent:

Premià de Mar	10'7 %
Vilassar de Mar	18'1 %
Mataró	3'9 %
Premià de Dalt	7'6 %
Argentona	15'3 %
El Masnou	14'3 %

8'6 %

Això ens confirma que la dinàmica demogràfica forta experimentada per Argentona, Vilassar de Mar i Premià de Mar, concretament és deguda a un increment natural de la població. Això no ho podem dir, en canvi, de la població del Masnou on certament hi deuen jugar altres causes que les d'un excedent natalista.

Podem situar, també, en cadascun dels sis municipis les àrees o barris urbans on la presència de persones de la tercera edat (estadísticament, de més de 64 anys) són relativament més

nombroses. Heus aquí aquesta identificació (no en donem les distribucions de referència per a simplificar aquesta síntesi expositiva):

Premià de Mar: Districte I, seccions 1 i 2

Districte II, seccions 1 i 2.

Vilassar de Mar: Districte II, secció 1

Districte III, secció 1.

Mataró: els barris Centre, Eixample i Palau-Escorxador.

Premià de Dalt: els barris Nucli Antic i el Remei.

El Masnou: Districte I, seccions 2 i 3.

Finalment, podem perfilar les situacions de convivència de les persones de la tercera edat. La informació es refereix únicament a la ciutat de Mataró i amb dades molt actualitzades corresponents al gener del 1989. La distribució és la següent:

<u>Situacions familiars</u>	<u>Nombre</u>	<u>%</u>	<u>% de situacions</u>
	<u>de persones</u>		<u>familiars amb avis</u>
	<u>(+64 anys)</u>		<u>sobre el total de</u>
			<u>de famílies en</u>
			<u>aquesta situació a</u>
			<u>Mataró</u>
Persones soles	1.876	16'7	56'9
Matrimonis sols	3.885	34'6	44'5
Matrimoni o persones			
soles amb convivència			
amb fills, nets o pa-			
rents pròxims	4.814	42'8	10'1
Matrimoni o persones			
soles amb parents llu-			
nyans o persones no			
familiars	664	5'9	54'7
	(11.239)	(100)	

La lectura d'aquestes elaboracions sobre la informació facilitada per l'ajuntament de la capital del Maresme, ens diu el següent:

a) Tot i que la forma més generalitzada de convivència per a les persones grans (42'8 %) sigui la de viure amb els fills, nets o parents pròxims, és de destacar aquesta àmplia tercera part que viuen en parella sola i aquesta quasi quinta part de persones grans que viuen soles; uns i altres són el 51'3 % de les persones de més de 64 anys de Mataró. Hem de dir que aquestes són les formes de convivència predominants entre les persones grans.

b) Ens sembla molt destacable aquest 6 % de persones grans que no conviuen amb familiars directes. Encara que aquesta situació no defineixi una bondat o degradació específica de la convivència -potser tot el contrari-, això fa pensar en la hipòtesi que no són pas poques les persones grans que han recorregut a solucions forànies als seus lligams familiars per a resoldre la problemàtica convivencial.

c) A l'hora de veure la importància relativa d'aquestes formes de convivència per respecte a la totalitat de les famílies de Mataró, observem el gran relleu que adquireixen les tres situacions esmentades. En efecte, el 56'9 % de les persones vivint soles són grans, el 54'7 % de les formes de convivència amb persones no familiars afecta els nuclis on hi ha membres de més de 64 anys i el 44'5 % de les parelles soles són de persones de la tercera edat.

Tot plegat ens indica com s'estructura en una societat amb tendència a l'envelliment la convivència de les persones grans.

4. Els recursos existents als municipis objecte d'estudi

A. Les residències

Hem analitzat les 18 residències que es situen en els territoris municipals objecte de la nostra anàlisi. El nostre objectiu és la consideració inductiva dels elements que es desprenen de la situació residencial o d'internament i que defineixen o perfilen una aproximació a la qualitat de les mateixes. No ens interessa, de cap manera, individualitzar i només farem referència explícita a alguna de les residències quan,

considerant la seva excepcionalitat i singularitat específica, ens sembli important destacar-ne algunes notes distintives.

De totes maneres, diem que aquesta anàlisi comprèn les institucions següents:

Privades

assistides: Geriàtrica Sol-Mer, Camí Fabra, 21, El
El Masnou

Geriàtrica "Montseny" (Fundació Sant
Francesc d'Assís), Navarra, 181, El

El Masnou

Geriàtric del Maresme "Stop", Avda.

Maresme, 46-48, Mataró

Tercera Edat Recoder-2, SA., Veinat de
Batlleix, Mataró

Bon Repòs, Camí Ral, 158, Premià de Mar
Mare Nostra, Esplanada, 74-76, 4rt, 3a,
Mataró

generals: Geriàtrica Llar 3a Edat, Mn.Cinto
Verdaguer, 16-17, El Masnou

Geriàtrica Mare Nostrum, Figueres, 23,
El Masnou

El Mirador (Can Quirze), Ctra. Mata,

s/n, Mataró

Sol y Mar, Camí Ral 158, Premià de Mar

Públiques (Totes són a l'ensem assistides i generals)

Fundació "Cabanelles" de l'Hospital de
Sant Jaume i Santa Magdalena, Pg.

Cabanelles, s/n, Mataró

Pensionistes, Avda.Gatassa, 43, Mataró

Benèfiques

assistides: Casa Benèfica del Masnou, Rector
Pineda, 12

Municipal de Sant Josep, Muralla de
Sant Llorenç, 15, Mataró

Casal de Curació, Maria Vidal, 19,
Vilassar de Mar

generals: Casa Pairal, Rosari, 54, Vilassar de
Mar

Mini residència "Torre Llauder", Sant
Valentí, 19, 1er, Mataró

Casal Benèfic Premiànc, Doctor Martí
Casas, 19

En total, doncs, 9 residències assistides, 7 generals i
2 mixtes. Segons el municipi d'ubicació: 5 d'El Masnou, 8 de
Mataró, 3 de Premià de Mar i 2 de Vilassar de Mar. Aquest és el
camp concret que abasta la nostra anàlisi.

Ja hem fet esment del guió de qüestionari emprat en les
converses amb els nostres informants.

Per tal de fer un despullament eficient dels materials
obtinguts, ens vam confeccionar una guia de lectura que seguia les
directrius hipotètiques següents:

Hipòtesi 1: La qualitat d'una residència es mesura per
la compartimentació en departaments en funció de les necessitats
assistencials que requereixen les persones acollides.

Categoria 1: Com està dividida la residència amb
seccions o divisions?

Hipòtesi 2: Una bona residència disposa d'uns
equipaments adequats.

Categoria 2: De quins equipaments higiènics, ambientals,
mèdico-assistencials i espais col·lectius es disposa?

Hipòtesi 3: La qualitat d'una residència estarà en
funció de la disponibilitat d'un personal necessari i
indispensable per a la finalitat que té.

Categoria 3: Quin personal especialitzat o no hi ha a la
casa?

Hipòtesi 4: Una bona residència realitza unes activitats
col·lectives per a l'obtenció d'un bon clima de relació a
l'interior de la mateixa.

Categoria 4: Quin tipus d'activitats col·lectives es duen a terme (laborteràpia, festes, animació socio-cultural...)?

Aquestes quatre hipòtesis complien l'objectiu de la valoració qualitativa d'una residència: però aquestes variables calia correlacionar-les amb d'altres: dependència administrativa o jurídica, ubicació de l'edifici i configuració de l'espai, nombre de persones acollides, dedicació funcional i assistencial de la residència, règim disciplinar restrictiu o permissiu a l'interior, règim econòmic, elements d'història de la residència i principis inspiradors o idearis del moment de la seva fundació.

El conjunt ens duia a avaluar la qualitat residencial del conjunt de les institucions a través de les diverses informacions més o menys exhaustives o incompletes en el col·lectiu d'aquestes residències. Això fou aconseguit a través d'un esforç d'atenció molt particular de cadascuna de les versions donades sobre la particularitat de les 18 institucions esmentades.

La nostra exposició segueix la segmentació d'aquestes institucions amb els mateixos criteris que hem esmentat quan hem al·ludit al llistat global: privades, públiques i benèfico-privades. El primer que cal fer és aproximar-nos a la concepció de cadascun d'aquests grups definits exclusivament per la dependència.

La residència privada és la que depèn d'un propietari concret que tant pot ésser una persona sola com una societat. (Al nostre univers són deu)

La pública és la que depèn d'una administració. Només n'hi ha dues i a la ciutat de Mataró. De fet, una depèn exclusivament de la Generalitat de Catalunya i l'altre es troba vinculada directament a l'Hospital de Sant Jaume i Santa Magdalena de Mataró, encara que el sosteniment de la mateixa sigui a càrrec a l'ensens de l'Institut Català de la Salut (ICS) i de l'Institut Català d'Assistència Social (ICAS).

Finalment, la benèfico-privada és la que parteix d'un procés històric basat exclusivament en dues coordenades que semblen distintives i essencials: la perspectiva benèfico-

caritativa i el servei concret i immediat a un determinat municipi. Això fa que la gerència i responsabilitat estigui en mans d'una Junta o Patronat que, amb notables modificacions proporcionades per la història, es sent continuadora d'unes arrels de les quals en canvia únicament les formes.

Als orígens d'aquestes residències benèfico-privades hi ha generalment una donació feta per particulars a finals del segle passat o començament d'aquest encaminada a l'atenció i l'acolliment de les persones grans que no disposaven de recursos (en el llenguatge de l'època, "pobres"). Una característica dels orígens és, també, el sosteniment econòmic popular de la residència amb la contribució voluntària i periòdica d'una quota que garantia el manteniment de la institució i donava dret a un acolliment residencial del contribuent. Quasi totes es trobaven sota la cura i responsabilitat de religioses.

La narració expositiva de la panoràmica general de les residències geriàtriques com a recurs de la comarca per a la tercera edat, seguirà estrictament aquesta segmentació tipològica i s'atindrà únicament als aspectes més globals que defineixen el perfil qualitatiu de les mateixes; com dèiem més amunt, només excepcionalment entrarem en determinacions concretes de la singularitat d'alguna d'elles.

Abans d'iniciar-ne l'exposició, donem algunes dades de cadascuna d'aquestes tipologies referides únicament al nombre de places ofertes. L'embalum mig de les residències, prescindint de la dependència és de 65 persones acollides; però les diferències entre elles no són pas petites; la que té menys places en té 16 i la que en té més 156. La distribució segons intervals és la següent:

més de 100.....	3
entre 75 i 100.....	2
entre 50 i 75.....	4
entre 25 i 50.....	7
menys de 50 places....	2

La capacitat segons la dependència és la següent:

objectes) que se li ofereixen. Sobretot, les residències assistides acaben tenint un caràcter més funcional que personal.

I molt lligat a la distribució trobem els equipaments que disposa la residència. Malgrat que la distribució dels banys, dels espais col·lectius i els d'assistència mèdico-sanitària varia considerablement en cadascuna d'elles, es pot destacar que el 80 % de les habitacions tenen el bany inclòs a l'habitació, el que permet al resident una comoditat i intimitat evidents.

Pel que fa als espais col·lectius, un 40 % de residències tenen els mínims: un menjador, una sala de televisió, etc. i, depenent de la ubicació, poden gaudir de jardí o de terrassa.

La ventilació sol ésser directa i generalment tot és exterior; però l'equipament de la calefacció central manca al 50 % de les residències; n'hi ha algunes que ho tenen en projecte, encara que no saben definir-ne el moment de la realització efectiva.

Les residències assistides solen ostentar una gran manca de bons equipaments per a poder donar un millor servei: infermeria, banys geriàtrics, espai per a rehabilitació. Es cobreix les necessitats primàries d'aquella persona acollida; però dóna la impressió que hi manca infraestructura adequada. Ens sembla que aquesta manca d'espais mèdico-assistencials no adquireix la mateixa urgència a les residències generals donat que es tracta de problemàtiques força diferenciades.

En aquest capítol es veu una certa voluntat per part de les residències de fer veure una qualitat dels serveis que no és pas evident. S'ha dit textualment: "El metge de la residència no els hi cobra la visita i posteriorment els hi passen la recepta per la Seguretat Social; aquesta és una atenció més de la casa de cara als interns".

Generalment, el personal no especialitzat sembla suficient puix que la residència privada dóna un bon servei de menjador i de neteja ("hi ha una obsessió de la gerència per la neteja", s'ha escrit textualment); és evident que es tenen molt en

compte aquests aspectes. Quasi mai s'exigeix una titulació i àdhuc hi ha un explícit rebuig per les persones titulades sota el pretext que encareixen notablement els serveis sense una compensació efectiva en la feina realitzada. Quan és possible, es fa recurs al voluntariat com element d'estalvi: "Qui porta els comptes ho fa amb bona voluntat i sense cobrar".

De totes maneres, no passa el mateix amb el personal especialitzat i qualificat que acaba essent absolutament insuficient; com a màxim, es disposa de persones amb contractes a hores. I el curiós és que ni s'ha descobert la necessitat de persones dedicades expressament a l'àrea social i això fa que hi hagi una manca ostensible d'inquietud per a motivar els residents: ni la figura de l'assistent social i menys encara de la persona encarregada d'animació. Tot corre sota la responsabilitat dels mateixos treballadors amb l'argument que "ja els cuiden molt bé".

Aquesta situació de fet coexisteix amb un reconeixement generalitzat de la duresa de la feina; això ha estat dit de moltes i diverses maneres: "Es una feina pesada", "Costa trobar personal perquè la gent no troba aquesta feina gaire agradable", "Com que és una feina ingrata, ha d'ésser algú que li agradi", "Es difícil trobar ATS i metges", "Es difícil trobar personal qualificat", "Es un treball que no agrada a la llarga", "Aquesta és una feina pesada i poc gratificant".

El treball en equip en aquestes condicions és pràcticament inexistent i la relació entre el mateix personal vetllador és mínima. Les raons són massa clares:

"No poden entrar en conversa, perquè altrament no penquen. Jo els pago per a que els llits estiguin fets als migdia i per a que facin la feina".

O, també, amb una altra lectura:

"El personal és rotatiu i es troben entre ells en el canvi de torn; és quan més parlen entre ells, aprofitant precisament el canvi d'horari".

La conseqüència és que les activitats col·lectives són poques; en tot cas, fetes de manera puntual i per dates

assenyalades. Ni preocupació per a crear un grup, ni formar una unió entre els residents. Les activitats d'aquests es limiten a veure la televisió, jugar a cartes, cosir i, segons la ubicació de la residència, sortir a passejar. "Un dipòsit de persones grans", s'ha deixat consignat.

Es curiós observar com aquesta situació s'encobreix de maneres tanmateix ben diverses: "Es cansen de tot", "Costa motivar-los per causa de l'edat", "No volen sortir d'excursió per motius exclusivament econòmics", "Existeix molt d'individualisme i fins i tot hi ha "piques" entre ells", "Són molt agraits: es nota que necessiten afecte" Les persones que tenim aquí són molt deprimides", "La relació entre ells és molt superficial; es tenen gelosia", "Els costa assumir la seva situació", "La gent gran parla bé de la seva família quan vénen a veure'ls; en canvi, tots són dolents quan no vénen", "Quan se'n van amb la família és contraproduent perquè, quan tornen, estan tristos".

O, també, es dona la idealització inconscient d'aquesta convivència: "Es com una família fora de casa", "Les reunions i les xerrades s'ho munten ells".

Això va lligat estretament als motius invocats pels responsables de l'ingrés dels residents a la casa: "Mantenen una bona relació amb la família; ningú té la impressió d'estar abandonat", "La majoria hi són perquè la família treballa i no volen que es quedin sols tot el dia", "Són aquí perquè tenen por de viure sols en un pis per causa de les malalties que pateixen", "Els familiars no se'n poden cuidar; és una pura necessitat".

Econòmicament, es funciona pel sistema de les quotes fixes que giren entre les 60.000 i les 75.000 pessetes. La majoria no reben subvencions sobre les que s'hi manifesta un cert rebuig amb l'argument que es tracta "d'un bitllet d'anada i tornada"; és a dir, la compensació econòmica serà a canvi de concretes servituds d'inspecció o de controls obligats per part de l'administració. Tot plegat és el que permet recollir la nota marginal que expressa: "Negoci descarat; el que menys interessa és l'atenció psíquica de la persona acollida".

Les residències privades tenen llibertat d'horaris d'entrades i sortides dintre d'un context de respecte d'unes normes institucionals bàsiques i les condicions d'admissió depenen de les possibilitats econòmiques dels residents. Es per això que també és general l'observació que "poden fer el que vulguin, mentre no perjudiquin la resta dels residents ni deformin la marxa institucional de la casa".

Diem, finalment, que de les 10 residències privades objecte d'aquesta anàlisi, tres han exposat sincerament haver tingut problemes greus (intoxicacions, incendis).

b) Les residències públiques

Les valoracions qualitatives que podem dur a terme d'aquestes residències mantenen una forta homogeneïtat; dóna la impressió general que ambdues estan en una mateixa línia.

Pel que es refereix a la ubicació aquestes institucions es troben al centre de la ciutat i ostenten una evident vida social que no genera un distanciament entre els interns i l'entorn.

La compartimentació en departaments és observada i hi ha també una major personalització; les habitacions individuals, dobles o col·lectives no tenen un caràcter únicament funcional, sinó que generen un espai més acollidor. I la millora d'aquests espais d'una residència pública ve molt condicionada pels equipaments; per exemple, hi ha bany a totes les habitacions, calefacció central a tot l'edifici, espais oberts com patis i terrasses, varis espais col·lectius amb diferents ambients i, pel que es refereix als equipaments mèdico-sanitaris tenen sempre les instal·lacions adequades a les necessitats dels residents (banys geriàtrics i serveis d'infermeria). Hi ha una separació entre la residència general i l'assistida.

Pel que fa al personal, s'exigeix un tipus de professional mínimament qualificat, no solament per la titulació sinó també per l'experiència. Hi ha una proporció equitativa de persones respecte al nombre de residents, tant pel que respecta al personal no especialitzat com al qualificat professionalment. Es

dóna un servei adequat les vint-i-quatre hores del dia a través d'un sistema rotatiu i es treballa en equip. Es aquesta una de les preocupacions essencials, puix que, segons se'ns ha confiat, "costa mantenir la motivació del personal: sort que es treballa en equip".

Malgrat tot, es manifesta que "hi ha dificultats per a trobar infermeres que vulguin treballar en aquesta feina, precisament perquè prefereixen treballar en el camp de la medicina curativa".

Fotser l'aspecte més diferenciador és que es valori tant el personal amb una funció social; es veu important pel benestar del resident i en aquesta línia no hi manquen ni l'assistent social, ni l'animador, ni el psicòleg. Es així que es mantenen unes relacions programades amb els serveis socials de la població.

En conseqüència, les activitats col·lectives estan molt treballades intentant que tinguin un relleu i importància pels residents, generant-li unes il·lusions i fent-li viure la seva estada en el context d'un cert dinamisme.

Algunes vegades es donen serveis deliberadament pensats a viabilitzar l'expressió de les pròpies inquietuds (les penes, els problemes, les alegries...) preparant temes concrets directament vinculats al seu interès (l'afectivitat, la soledat, etc.).

El resident pot participar de la institució a través d'assemblees que permeten informar i canalitzar l'opinió general.

A les residències públiques no es demana una quantitat fixa, sinó una proporció dels propis ingressos; s'estableix d'aquesta manera un cert equilibri segons les possibilitats reals de cada persona.

L'admissió a una residència pública es fa dificultosa donada la llarga llista d'espera que té. Amb l'avantatge que aquestes institucions cobreixen la hipòtesi d'atendre la persona gran quan és malalta i amb la seguretat que els seus serveis són revisats i controlats per l'administració i àdhuc les normes del centre vénen de fora sotmeses a les decisions de caràcter general.

Pel seu caràcter singular hem de particularitzar algunes dades de la "Fundació Cabanelles". Disposa d'uns serveis notablement amplis pel que fa a la tercera edat: malalts crònics de llarga estada, residència assistida, hospital de dia, assistència domiciliària, menjador obert i una petita residència (l'antiga rectoria del capellà de la casa) amb una capacitat per a vuit residents. La Fundació Cabanelles, depenent de l'Hospital de Mataró, està integrada al Consorci Hospitalari de Catalunya a través del qual s'organitzen seminaris de formació permanent del personal.

Aquesta institució ve a resoldre el greu problema de l'acolliment dels malalts terminals o d'aquells sobre els quals la clínica ja ha dit la darrera paraula. El que passa, aleshores, és que es genera una dialèctica tensa entre les motivacions d'ingrés per raons clíniques (una forta pressió per problemes mèdics) i les que es deriven de les necessitats socials. Efectivament, els hospitals tenen també una forta pressió per a forçar les sortides i la permanència d'estada a l'hospital ha d'ésser de 8'5 dies de mitjana més enllà d'aquest índex, els cau una certa pena. Els mateixos assistents socials de l'hospital intenten contrapesar aquesta situació de fet.

c) Les residències benèfico-privades

El relleu qualitatiu d'aquestes institucions no presenta una unitat massa clara; el tret comú és la definició tipològica que n'hem fet més amunt.

La majoria dels Patronats han aconseguit reconvertir el context institucional donant-li un to que, en termes moderns, reproduïx l'esperit fundacional: "El Patronat del poble és format per un grup de jubilats molt religiosos i molt caritatius; ells són els que vetllen en tot i per tot".

La majoria són cases amb una història secular i que van ésser creades amb un fi benèfic de cara a la població on es situen. El pas del temps hi ha anat operant moltes reformes i la majoria tenen unes dependències amb habitacions individuals o dobles amb bany al seu interior o compartint-lo com a màxim amb

tres habitacions. Hi ha qui amb molt bon criteri ha expressat la gran dificultat que suposa anar fent reformes: "No s'ha d'ampliar més perquè tampoc podríem fer una feina ben feta".

En general, les habitacions són poc personalitzades encara que puguem notar excepcions.

Disposen de força espais col·lectius i en molts casos és la seva mateixa estructura que els defineixen: patis, sales, ventilació i calefacció. L'assistència mèdico-assistencial queda molt ben coberta en les de caràcter general; però hi ha una manca d'infraestructura evident en la residència de caràcter assistit. Així, per exemple, s'ha expressat que "disposem d'un metge dues vegades a la setmana; però tots els residents fan venir el seu propi metge".

El personal qualificat és insuficient i es supleix amb la presència de religioses. ("Com a treballadores les monges són barates", ens ha confessat un gerent). Tampoc s'exigeix una titulació ("Nosaltres no volem gent titulada perquè aleshores s'ha de pagar massa", s'ha dit) i el personal dinamitzador de la vida social és pràcticament absent.

Aquestes absències excepcionalment les cobreix un voluntariat; se'ns ha dit: "S'intenta que cada intern tingui un voluntariat per a fer-li companyia, portar-lo al metge, ajudar-lo davant d'alguna complicació burocràtica... i també col·laboren en les feines de la residència".

De totes maneres, en algun cas s'ha fet l'observació de l'abisme social que existeix entre el personal i els interns: "Es nota una desigualtat de relació i una certa distància entre els vetlladors (referit a les religioses) i els vetllats".

En les activitats col·lectives hi ha una participació per part del poble en festes assenyalades (Nadal, festa major...). Fora d'aquestes, no hi ha ni una preparació ni una mobilització per a dur a terme activitats col·lectives; el temps lliure s'omple amb la televisió, el cosir, el passejar sense la més mínima motivació externa. Aquesta situació es justifica dient: "Ja no tenen edat... Es va muntar una excursió a Montserrat i s'hi van

apuntar pocs perquè no volen pagar". En aquest sentit, s'observa una actitud individualista generalitzada en els residents i una forta separació entre els homes i les dones. Hi ha expressions ben significatives al respecte: "Entre ells hi ha molt poca relació", "La comunicació és ínfima". I, contràriament, hem trobat en casos minoritaris una major convivència entre els residents; per exemple: "La relació que es dona a la casa és la d'unes bones veïnes".

Econòmicament, la majoria paguen una proporció dels seus ingressos, segons les seves possibilitats. I només hem notat alguna subvenció puntual per a dur a terme reformes concretes i, excepcionalment, alguna residència assistida té convenis amb l'administració per tal de cobrir les fortes despeses que representa el manteniment.

L'esperit d'aquestes residències és clarament benèfic i això ho demostra, no solament l'esperit que les anima sinó la reflexió següent: "En cas que algun resident no tingui cap tipus de pensió, la residència li paga la part equivalent a la pensió mínima". I la recíproca també és veritat: "Hi ha hagut donacions d'avis que al morir han deixat els seus bens a la institució".

Amb tot, hi ha algunes coses de difícil comprensió. Per exemple, no acabem d'entendre que l'acolliment es centri en persones necessitades del poble i que es pugui observar com en algun cas la majoria tenen televisió i ràdio a l'habitació. Tampoc entenem massa que algú, comentant el bon estat d'unes noves habitacions, ens pugui fer l'observació: "que en alguna cosa s'ha de notar que paguen més".

Diem, finalment, que en aquestes residències hi ha una gran llibertat d'entrades i sortides que conviu amb unes normes més aviat restrictives d'admissió. I és que bàsicament pretenen donar un servei, sobretot a la persona necessitada i vivint prioritàriament al mateix poble. Hi ha alguna residència que, per exemple, tot i tenint aquesta línia, tendeix a agafar només homes tot i considerant que els serveis que actualment es donen a la població van més aviat dirigits a les dones.

Com a nota final, ens atrevim a fer esment d'una reflexió que ens ha estat feta i que demostra la urgent dinamització que cal fer amb el personal que treballa en aquest camp:

"Des del punt de vista mèdic, la feina aquesta té molt poques compensacions i només fas que allargar-los-hi la vida. A vegades, et preguntes si val la pena en situacions determinades i concretes, puix que aquí no cures ni fas un tractament sobre una patologia determinada. Es una feina molt poc gratificant i gens agraïda".

B. Els casals d'avis

Aquesta aproximació ha estat feta a partir dels 19 centres d'esplai per a persones de la tercera edat que hi ha en els diversos municipis. El llistat complet dels mateixos és el següent:

Mataró: Casal d'avis El Palau - Avda. Amèrica, 154
Casal d'avis Mercat - Sant Cugat, 2
Casal d'avis Cerdanyola - Avda. Puig i Cadafalch, 236
Llar d'avis Sant Jordi - Colòmbia, 49-53
Grups de jubilats de la fàbrica "Manufactures Gassol SA - Prat de la Riba, 75
Llar d'avis de la Generalitat de Catalunya - Antoni Díaz (edifici Residència de la Seguretat Social)
Club d'avis Jaume Terrades i Company - Argentona, 60
Casal d'avis Can Clavell - Plaça dels Molins
Casal d'avis de Cirera - Crtra Cirera, s/n
Casal d'avis de Cerdanyola - Plaça Ramon Berenguer
Centre municipal "Caseta dels avis" - Plaça Espanya
Argentona: Casal d'avis Argentona - Avda. Puig i Cadafalch, 6
Premià de Mar: Associació de la tercera edat - Plaça Manent
Casal Premià de Mar - Verge de Lurdes, 10
Premià de Dalt: Casal de l'avi - Riera Sant Pere
El Masnou: Esplai dels avis Can Malet - Doctor Agell, 9
Esplai dels avis Can Mandri - Terol s/n

Vilassar de Mar: Associació de la tercera edat - Sant Pau, 22
(Centre Cívic del Passeig)

Bar dels avis - Crtra de Cabrils

Considerats globalment, tots aquests casals tenen la mateixa finalitat: oferir un espai d'oci i de relació absolutament reservat per a les persones de la tercera edat. Es així com bàsicament disposen d'un local o sala d'estar ben condicionat amb calefacció, taules, llocs per seure, televisió, petit servei de bar que generalment a preus més accessibles que al carrer, etc. Alguns disposen de biblioteca, billars i despatxos segons les condicions del local i la dimensió de l'edifici.

Generalment, cal ésser soci i haver-se acollit a un mínim control de l'administració del local; el que no pressuposa que es pagui alguna cosa pel fet de tenir dret al carnet d'associat.

Els usuaris del casal solen seguir les característiques específiques de la població que envolta el barri o poble on es situa el casal: persones que s'havien integrat a una classe obrera menestral o assalariada segons la naturalesa social del barri. Hom té la impressió que no es fan grans desplaçaments per a anar a un determinat local.

Quasi sempre hi ha una Junta de Govern nomenada més o menys democràticament integrada per un grup de cinc persones com a mínim. No és excepcional que s'articuli l'organització en comissions de treball que s'ocupen de determinades activitats; per exemple, les excursions.

Entre les activitats més generalitzades s'hi ha de comptar les excursions i les festes socials. Pel que es refereix a les primeres, la periodicitat de les mateixes és com a mínim mensual. Generalment solen tenir un interès turístic i els moments més importants són el dinar i el ball. Hi ha excursions curtes d'una durada d'un dia i n'hi ha de llargues que inclouen pernoctar una o dues nits a fora; exemple de les curtes són les que solen realitzar dintre dels límits de les comarques de Catalunya i les llargues, en canvi, poden arribar a distàncies considerables:

Andalusia, Mallorca, Portugal o Lourdes. Excepcionalment, es dona també el cas que aquestes sortides tinguin un caràcter familiar amb participació de parents i familiars dels socis del casal.

Les festes socials constitueixen un dels moments forts de la vida relacional dels casals. En el context de dinàmiques extraordinàriament diferenciades, exemples de festes dels casals són: ball amb una periodicitat que pot arribar als quinze dies, cap d'any, Nadal, carnaval, castanyada i tots aquells esdeveniments coincidents amb dates assenyalades i, també, commemoracions puntuals i específics d'un determinat esplai: l'aniversari del casal, la festa major, la fira de la població o amb motiu de la celebració dels 80 anys d'alguns socis.

L'animació de la vida del casal, adés és confiat a un grup de socis particularment dinàmic que generalment coincideix amb la Junta de Govern o amb una Associació ja constituïda de la tercera edat, adés és fruit de la intervenció d'un assistent social o d'una altra persona especialment contractada per l'animació socio-cultural (aquest és un cas insòlit).

Lloc a part mereixen els jocs de taula o activitats socials quotidianes que ocupen l'inacabable temps lliure dels socis mentre romanen dintre del local. La varietat és una constant: cartes, dames, escacs, billar, botxes i molts altres. Hi ha casals que organitzen campionats socials per estimular el joc i la participació.

Pel que es refereix a la participació, hi ha notables diferències per sexes i per la característica específica de la immigració. D'entrada, ja crida poderosament l'atenció el fet que costi tant que els homes i les dones i els que parlen català o no el parlen arribin a ajuntar-se en una activitat comuna, la que sigui. Per altra banda, les dones sempre participen molt menys que els homes; aquests són uns fets que no admeten excepcions, tenen una invariabilitat i són unes constants.

Excepcionalment, hi ha casals que han pogut arrencar activitats força més complexes: en notem específicament tres: la formació de tallers (tècniques de gravat de vidre, dibuix, etc.).

grups de música i varietats i grups de teatre. El curiós és que en aquestes dues darreres activitats es solen fer actuacions fora en d'altres casals i àdhuc fora de la comarca i són els mateixos participants i actors que s'ho munten tot, des dels vestits als decorats.

Hi ha uns petits matisos que singularitzen el tarannà de cadascun d'aquests locals i ens sembla que aquests matisos neixen de la dependència diversa de cadascun d'aquests locals. Es per això que ens sembla poder-los agrupar en quatre grans categories en funció d'aquesta dependència: vinculats a caixes d'estalvi, a empreses, a Benestar Social de la Generalitat o al propi ajuntament.

N'hi ha cinc que formen part de l'obra social de diverses Caixes d'Estalvi: quatre de la Laietana, un de la Caixa de Barcelona i un altre de la de Catalunya. La característica específica d'aquests casals és que per a ésser soci s'ha d'inscriure la pensió en la caixa respectiva. L'embalum d'aquests casals tenint compte del nombre de socis varia extraordinàriament: des dels 1.500 als més de 250. La Caixa es sol fer càrrec del manteniment del local i, també, acostuma a oferir un tant anual irregular pel sosteniment de les diverses activitats que es portin a terme.

Pel que fa als serveis facilitats, n'hi ha un que dues vegades a la setmana disposa d'un ATS per a prendre la pressió, fer determinades cures, donar injeccions, cobrir les necessitats de podologia i de callista.

Hi ha un sol casal que depengui d'una empresa i la condició per a ésser soci és aleshores ésser un antic treballador de la fàbrica; té aproximadament uns 80 socis.

La Conselleria de Benestar Social ofereix dos locals i acull aproximadament uns 1.700 socis. A part de disposar d'un assistent social que fa al mateix temps les tasques d'animador, la característica potser més distintiva és que acull tota mena de persones encara que no hagin tramitat el seu carnet de soci.

El fet de disposar amb una certa periodicitat de l'assistent social, fa que aquests casals ofereixin un servei personalitzat de cara a les persones grans i una coordinació d'activitats aprofitant els recursos de la mateixa comunitat. Al mateix temps, hi ha també un servei d'informació a la població en general.

Els ajuntaments també s'han preocupat d'aquesta qüestió i són nogensmenys que deu els casals que directament o indirecta és la iniciativa municipal la que ha viabilitzat la constitució i de vegades el manteniment del casal; generalment, donant suport el dinamisme particular d'una associació de la tercera edat.

El municipi es sol fer càrrec de les despeses corrents (electricitat, aigua, neteja, la persona encarregada, etc.) i algun d'aquests casals, diguem-ne municipals, rep ajudes desiguals de caixes i també donacions de particulars. Una característica destacable d'aquest darrer grup és el que els socis que acrediten aquesta condició poden tenir un preu especial al consultori d'infermeria per consultes ambulatories corrents: pressió, callista, injeccions i cures.

De les converses mantingudes se'n desprèn la gran valoració que fan els socis del fet de disposar d'un local per a ells; significativament, parlen d'un "tresor". Els avis s'expressen amb uns termes extraordinàriament col·loquials: "Sembla que vinguem, a casa; aquí és a casa nostra". També s'ha dit per ells mateixos que les persones que van al casal "tenen ganes de viure i de passar-s'ho bé" el que fa pensar que el tipus de persona que frequenta un casal presenta unes característiques ben singulars: esperit autoanimat, ganes de relació, no massa dificultats de desplaçament i una certa capacitat per a fer les activitats de la vida diària.

5. La identitat social dels avis

Com hem anunciat precedentment, estem ara al nus central d'aquesta anàlisi; es tracta nogensmenys que de dibuixar el perfil social de les persones de la tercera edat en funció del discurs

verbalitzat per elles mateixes entorn de les seves condicions d'existència.

Vam estratificar els interlocutors que havíem d'anar a trobar en funció d'una mostra estructural de persones de la tercera edat que la teoria sociològica ens feia veure com elements indispensables a formar-ne part integrant. Efectivament, es tractava de construir el nostre objecte d'estudi i la lògica social ens imposava determinades opcions que més tard explicarem.

Els vam anar a trobar al seu domicili amb totes les dificultats de temps i de contante que això va suposar; de vegades no eren a casa, d'altres no estaven amb prou capacitat de mantenir una conversa, d'altres havien estat ingressats en un lloc assistencial, d'altres havien canviat de domicili, d'altres es negaven absolutament a mantenir qualsevol mena de conversa, etc. El fet és que vam aconseguir conversar amb moltes persones sobre els temes que la teoria sociològica de la vellesa ens inspirava.

Hem sistematitzat l'abundant informació recollida i intentarem lliurar-ne una visió global a partir dels diversos elements, reals o imaginaris, que han configurat la seva vida; per a nosaltres, l'experiència viscuda dels nostres interlocutors es tradueix en un discurs de veritats objectives matisades per la seva personal i singular manera de veure les coses. Aquesta és una realitat que ens permet l'inici d'un plantejament traduïble en principis inspiradors d'una intervenció des dels serveis socials.

El pas dels avis pels serveis socials

El primer moment d'aquesta anàlisi ha estat el d'acostar-nos a la realitat dels avis que freqüenten els serveis socials en els municipis concrets sobre els que la demanda incidia. Obtingudes aquestes informacions, ens hem adonat de la impossibilitat de continuar aquesta recollida de dades perquè no ens permeten elaborar el que veritablement ens interessa: la comprensió de la realitat viscuda per les persones grans a la comarca. Les informacions són disperses i aplegades amb criteris no unívocs, amb una tendència forta a quantificar situacions i no

tant a captar el sentit profund que ve determinat per les diverses circumstàncies.

Uns exemples seran suficients per a veure el que volem dir. A la vila del Masnou han acudit a serveis socials 15 persones durant l'any 1987. Les instàncies d'aquests serveis ajuden econòmicament 5 situacions per a poder pagar el lloguer del pis. I consten les circumstàncies de precarietat següents: 2 viuen sols, 3 reben l'ajuda del FAS, 8 tenen pensions mínimes, 14 són malalts crònics i 2 es troben ubicats en residència.

A Premià de Mar són 16 les persones que han acudit a serveis socials el mateix 1987. La demanda més forta és la residència i es constata que no és pas fàcil trobar-ne, sobretot quan a la senilitat s'hi afegeix el condicionant d'una pensió baixa i això fa que a moltes residències hi hagi una relativament llarga llista d'espera. El plantejament que s'està fent des de serveis socials és el de procurar una ajuda a domicili. Per altra banda, hi ha 70 persones grans que estan exemptes de l'impost d'escombraries i també hi ha 9 persones per les que s'ha tramitat l'ajuda del FAS.

A Mataró l'any 1986 hi havia la següents demandes provinents de persones grans: 101 necessitats de suport i d'ajuda a la llar, 65 de residència, 36 de tramitacions del FAS, 16 de residència assistida i 7 d'hospital de dia. Per altra banda, es registren 230 demandes per problemes de vellesa que distribuïdes per barris presenten la configuració següent: 44 a Centre I, 39 tant a Centre II com a Cirera, 33 a Cerdanyola-Nord, 24 a Rocafonda, 19 a Cerdanyola-Sud, 17 al Pla d'en Boet, 14 a Molins i 1 a Vista Alegre.

Aquests exemples il·lustren suficientment la dispersió d'aquesta informació i la dificultat real de tenir-la en compte si volem aconseguir un objectiu més aprofundit i més seriós de la vida real de les persones grans.

5.1 Vers un coneixement directe sobre el terreny

Es precisament per això que, amb el guió de conversa que anteriorment hem esmentat, vam confeccionar la mostra

edat. L'immigrat sofreix un desarrelament que el desmarca de la significatiu de l'existència social de les persones de la tercera

Hipòtesi 2: El fet migratori constitueix un element d'anàlisi: Tot allò que faci referència a la diferenciació sexual.

explícita en un treball oficialment reconegut. Categoria gaudint de drets específics pel fet de la seva no participació dona troba una continuïtat en la seva funció social encara que no vida activa i la seva participació en el mercat de treball i la condicionada per la diferenciació sexual. L'home acaba la seva Hipòtesi 1: L'existència social de la persona gran ve

materiais d'una manera determinada.

forma d'hipòtesis de treball que canalitzen la lectura dels les persones grans en funció d'aquests criteris i formulat en Heus aquí la guia del desplaçament de les entrevistes a configuren el tema central.

paper d'explicació o de causalitat indirecta respecte a les que en aquests moments: la resta de variables queda relegada a un variables que configuren i construeixen el tema que estem buscant juga d'encaminador dels nostres passos, sinó també de les del que no ho és en funció, no solament del discurs teòric que garbell d'anàlisi que separa sistemàticament el que és essencial L'abundant material aplegat, ha estat analitzat amb un

parella	7	1	2
home sol	1	1	4
dona sola	5	1	6
<u>viuen sols en residència amb familiars</u>			

El quadre que segueix ho vol expressar esquemàticament. diferents que defineixen la situació social de les persones grans. entrevistes que recobreixen col·lectivament 38 situacions perifèria de la ciutat): efectivament s'han realitzat 28 diferències (per sexe, convivència i residència al centre o a la El projecte fou de conversar amb unes 25 tipologies d'ubicació residencial dels nostres interlocutors.

la dimensió social, les característiques de convivència i estratificada de la població anciana que ens pot permetre definir

seva cultura d'origen i de la seva relació familiar i social habitual; s'ha de reconstruir un entorn socio-familiar que pot esdevenir problemàtic quan s'arriba a l'edat de la jubilació. Categoria d'anàlisi: Els elements que defineixen el perfil social de la persona gran com immigrant.

Hipòtesi 3: L'autonomia o dependència econòmica de la persona gran acabarà perfilant una determinada manera d'ésser en el món. Categoria d'anàlisi: Aquesta autonomia llegida no solament per l'embalum quantitatiu i qualitatiu de la pensió, sinó pels components patrimonials que asseguren la pròpia subsistència.

Hipòtesi 4: Les relacions socio-familiars i la qualitat de les mateixes estructuraran una manera determinada de viure la vellesa. Categoria d'anàlisi: Relacions bones o conflictives de la persona gran amb altres, familiars o no, que estructuraran la seva convivència.

Hipòtesi 5: La salut i les limitacions invalidants donen una definició de la participació social de la persona gran. Categoria d'anàlisi: Els condicionaments de mobilitat i de comunicació que comporten els handicaps provocats per un dèficit de salut física o mental.

Aquestes són les cinc variables fonamentals que configuren el tema central que estem buscant; aquestes poden veure's modificades o interferides per les que segueixen: l'estat civil, l'ús del temps lliure, la professió que s'havia realitzat i el nivell d'instrucció assolit.

5.2 Les variables fonamentals que fan comprendre l'existència social de les persones grans

A) La diferenciació sexual

Aquesta variable resitua les persones grans en un món diferencial tanmateix ben singular. D'una banda, hi ha uns components psico-socials que són expressats directament pels nostres interlocutors i que revelen una originalitat absolutament atípica i, per l'altra, hi ha unes diferències específiques segons

els sexes que són degudes clarament a situacions estructurals. Aquestes darreres les tractarem successivament quan analitzem cadascuna de les variables de referència.

Un primer component psico-social que ens ha cridat poderosament l'atenció és la forta estimació i la sensible afectivitat posada de manifest per les parelles grans en la seva consideració mútua. Per exemple, és l'home al qual se li pregunta si la seva dona va realitzar una feina fora de casa i que respon quasi agressivament dient:

"No, mi mujer no trabajó fuera de casa; pero ella ha trabajado muchísimo toda su vida. Tuvo ya bastante trabajo en ocuparse de la casa y prácticamente de todo. Ha sido una esposa y una madre ejemplar".

O és l'home que es va trobar amb la dona impossibilitada durant 13 anys i que explica:

"Jo la cuidava i vaig adequar el meu despatx com habitació per a que no tingués que pujar i baixar escales i la movia pel pis amb una cadira de rodes que vaig fer expressament per a ella. La treia els caps de setmana i me l'emportava a tot arreu (a Figueres, a Tarragona) i, quan va tenir que ésser ingressada a l'hospital, jo hi tenia que anar a moure-la perquè les infermeres i les monges si ho feien li provocaven dolor. Adhuc vaig comprar un lloro per a que li fes companyia a casa i tots dos tenien llargues converses".

Aquesta reciprocitat en les atencions mútues és una constant:

"Mi mujer padece ahora una angina de pecho y tiene problemas en el estómago; está continuamente en tratamiento y cada dos por tres tiene que ir a la UVI. Pero quien la cuida habitualmente soy yo y, cuando necesitamos asistencia, se la llevan al hospital con una ambulancia".

"Yo siempre me cuidé de él; pero ahora hace una semana que fue ingresado en el hospital: se lo hacía todo encima y ya no me veía con fuerzas para cuidarlo más. Ya no volverá porque cuando abandone el hospital será ingresado en una residencia asistida porque mi salud está ya muy deteriorada: de hecho, llevo una operación en la que me lo sacaron todo y tenía un vientre que parecía embarazada". (Es tracta d'una parella gran en la que ell és solter i ella separada).

Un segon component psico-social és l'autogustificació de determinades situacions que porten a prendre una postura com d'engany o, almenys, de mantenir una aparença simuladora i que pretén encobrir-ne una altra. Es la de la dona que confessa

"Em vaig casar als 18 anys i vaig tenir dos fills: una nena que va morir de meningitis de petita i un nen que va morir intoxicat als 6 anys. Em quedava vídua a 24 anys. Per buscar una companyia em vaig tornar a casar amb un home que era un "saldo" i, quan ens vam separar, jo tenia 45 anys. Però jo dic sempre que sóc vídua perquè no sé ni on para el meu marit".

Tant pot ésser per causa de la pressió social com una mena de menyspreu o despit de cara al seu marit.

Un tercer component psico-social destacable és el de l'home que viu sol i que trenca tots els tòpics intentant demostrar que no hi ha diferències de sexe pel que es refereix a les labors quotidianes de la llar:

"Jo mateix em faig el menjar, vaig a comprar varies vegades a la setmana, compro cada dia el pa baixant el matí a primera hora perquè així no hi ha tanta gent. M'ocupo de la roba, de netejar-la i estendre-la perquè tinc una rentadora: tot m'ho faig jo. Molts amics meus em comenten: "Un home vivint

sol...?". Però jo em pregunto: que té més un home que una dona?".

B) El fet migratori

Entre els nostres interlocutors el fet migratori pesa considerablement puix que força més de la meitat (exactament, el 65'8 %) de les persones han nascut en algun indret fora de Catalunya; hi ha representada pràcticament tota la geografia espanyola: Múrcia, Alacant, Aragó, Salamanca, Còrdoba, Almeria, Màlaga, Granada i Madrid. La regió andalusa aplega més de la tercera part de les persones nascudes fora de Catalunya. Els anys 60 s'emporten el pes fort pel que es refereix al seu aterratge al Maresme; però no són pas pocs els que van venir abans de l'expressada data.

Una característica comuna i, per tant, general d'aquesta població immigrada és l'evidència que els motius de la seva vinguda són els de fer-se un lloc de treball segur i estable; pràcticament no hi ha excepcions a aquesta regla general. Això va lligat estretament al fet que es tractava d'una mà d'obra poc qualificada i, per tant, barata.

El fet que la majoria hagués arribat el moment de les "vaques grasses", va possibilitar que gran part d'aquestes persones hagués accedit a un treball de fàbrica tant pel que respecta els homes com les dones (tenint en compte les notables diferències en funció dels sexes que després comentarem).

Del fet que es tracti de persones grans, hi ha uns trets comuns i generalitzables que és el que ara ens interessa de posar en relleu. El primer és la deixadesa o negligència de les persones quan treballaven per procurar-se una assegurança que garantís uns ingressos mínims i estables quan s'arribés a l'edat de la jubilació.

"Mi marido trabajó como transportista en una empresa de mosaico. Me encuentro ahora sin ninguna pensión porque él no se preocupó jamás de hacerse con un seguro. Con mi cuñado hemos movido papeles sin conseguir absolutamente nada".

"Mi primer marido con el que viví en Barcelona era encargado de una "porqueriza" y, como nunca tuvo que cotizar, al morir me encontré desprotegida sin poder cobrar nada en concepto de viudedad. De esto hace más de 20 años. Después me volví a casar y también enviudé. Hasta hace dos años cobraba mi viudedad; pero después me la sacaron. No hay derecho que haya gente que tiene un piso en propiedad y cobre una pensión y que yo me encuentre en esta situación".

"Mi marido se dedicó siempre a las artes gráficas; en un principio como asalariado aunque al poco de casarnos se montó por su cuenta. Yo también trabajaba en la empresa que funcionaba bastante bien. Sin embargo, nunca cotizamos a la seguridad social y es por ello que ahora ya viuda no recibo ningún tipo de pensión. En estos momentos la familia cubre económicamente mi estancia en la residencia puesto que no están en mala posición; el marido de mi hija es un gerente".

Un segon tret molt generalitzable entre la població immigrada és el fet de la incompatibilitat cultural i de convivència respecte a la nova generació engendrant un conflicte de comprensió particularment greu. Adhuc arriba el punt de tenir-se que refiar més dels veïns o dels amics que dels que són més a prop amb els lligams familiars.

"Tengo una pena en el corazón que me ahoga sin poder remediarlo: hace como unos siete años que mi hija se marchó de casa abandonando a su marido para irse a vivir con otro hombre; tiene un niño que vive con su marido y una niña que vive con ella y este segundo hombre. Sólo se acuerda de mí cuando quiere que cuide a la pequeña o la vaya a buscar a la escuela porque mi hija trabaja en Barcelona. Después de la separación de mi hija me quedé

anémica y perdí 15 kilos. Sólo me relaciono con mi hermana que vive aquí y una amiga que se ha quedado inválida".

"En estos momentos no veo a mis hermanos que están casadas o viven con sus hijos. Mi hijo tampoco se acuerda de mí. Por navidades todo lo que he tenido ha sido la compañía y los regalos de las vecinas. ¡Ay de mí si no fuera por las vecinas que se ocupan de mí! No puedo plantearme el ir a vivir con mi hijo porque mi nuera no es mala; pero tenemos genios distintos y no me gustaría estar bajo su custodia. No me sentiría libre".

C) Autonomia o dependència econòmica

La imatge que popularment i correntment es té quan es parla de les persones de la tercera edat, radica exclusivament en el fet econòmic; el primer que es pensa és en la precarietat o debilitat de les pensions i es judica tota la situació existencial de les persones grans només i únicament a partir de la consideració de l'embalum d'aquesta autonomia econòmica. Intentem veure quina és la realitat expressada per ells mateixos entorn de la qüestió.

La primera constatació és que aquestes situacions de veritable degradació objectiva de la situació econòmica dels avis afecta a una quinta part de la població de més de 65 anys; però la diversitat de les circumstàncies obliga a considerar amb matisacions la dada empírica.

En primer lloc, hem de dir que els que presenten una situació més o menys acomodada (entenent per aquest concepte que gaudeixen almenys del recurs segur d'una pensió que té el seu punt de partida en uns drets laborals aconseguits amb anterioritat) havien realitzat les professions següents: l'obra o la construcció, tèxtil o gènere de punt (tallador, mecànic instal·lador, ram de l'aigua, teixidor), militar, funcionari municipal, feines a la llar, botiguer, agricultor i autònom. Hi ha també el cas de la persona que, no tenint cap dret a pensió i

cobrant efectivament l'ajuda del FAS, té dos pisos en propietat un dels quals és de lloguer.

Per altra banda, les situacions degradades s'expliquen pels fets següents:

-No tenir recursos propis i haver de confiar en feines quasi caritatives i esporàdiques o en solucions salomòniques per tal de cobrir la seva pròpia subsistència.

"Mi hermana me sugirió la conveniencia de cambiar de casa para estar más cerca de ella; pero hemos adoptado la salida de ir cada día a comer a su casa. Ella está delicada de salud puesto que tiene un cáncer declarado y yo preparo la comida; es así como estamos un rato acompañados junto con mi cuñado y, dada mi situación económica, ésta es una posibilidad de salir al paso de mi situación. Me había planteado ingresar en una residencia y no fui aceptada al no tener una mínima cobertura económica".

"Estoy en una situación en la que tengo problemas para pagar el alquiler, la luz, el agua, comer y vestirme. Cuando vinimos de Málaga y nos instalamos en Barcelona, trabajé en una fábrica de motos hasta que me salió un bulto en la mano. Después, trabajé en muchos sitios de día y de noche y ahora no tengo ni mi pensión. Los miércoles por la mañana voy a limpiar la iglesia del barrio y el cura me da alguna ayuda".

-Tenir que refiar-se dels fills o dels familiars per a poder cobrir adequadament les despeses mínimes exigides per una residència. Aquesta és una clara situació de dependència econòmica, així com la de la dona que, malgrat haver treballat tota la vida, ha de refiar-se dels drets de pensió del propi marit.

"Amb la meua pensió i l'ajuda dels nebots estic a la residència i, de moment, ho puc pagar. Ells ja

havien mirat altres residències i fins i tot la de la seguretat social; però van acabar dient que, com que ho podia pagar, era millor que anés a una de privada. Quan no ho pugui pagar, ho arreglaran amb la residència de la seguretat social; segons ells, encara hi podré estar uns quatre anys en aquesta". "He estado trabajando toda la vida haciendo la limpieza de un cine en Granada y por problemas de nervios lo tuve que dejar durante un año en el que me concedieron la excedencia. Posteriormente, ya no me pude volver a incorporar; pero ahora no cobro nada. Mi marido sí cobra su pensión y de ésta vivimos. Y ahora me encuentro que ni las faenas de la casa puedo hacer por los problemas que tengo en la columna vertebral".

-Donada la precarietat de tot el context socio-econòmic familiar, com que ni el treball del marit ni el propi fonamenten cap mena de dret, s'ha hagut d'optar amb un seguro d'autònoms com a sortida d'emergència.

"Cuando llegamos de Córdoba mi marido encontró trabajo de sereno en una fábrica; pero al poco tiempo la fábrica plegó y cobró solamente una indemnización. Tuvimos que recurrir al seguro de autónomos para poder garantizar alguna cosa. Mis hijos vivos trabajan de paleta, planchista y pintor".

Des de l'òptica de la diferenciació sexual, podem generalitzar que la situació econòmica dels homes i de les dones és radicalment diferent. La tendència general és que els homes tenen la situació molt més resolta, puix que només hi ha el cas que ja hem comentat de la persona que necessita de l'ajuda dels familiars per a poder-se pagar la residència.

Les dones, en canvi, es troben en una clara inferioritat de protecció i de defensa. Hi ha aquí tres situacions concretes que polaritzen singularment la condició socio-econòmica femenina

en el cas de la tercera edat (alguns d'ells els hem pogut contemplar precedentment).

El primer s'explica per la dependència de pensions que neixen d'un treball realitzat en un període de temps que no dóna cap dret a pensió o, almenys, només permet accedir a un subsidi que de totes maneres és insignificant.

"Jo gaudeixo de la meua jubilació del ram que havia treballat i ella en aquests moments també; és aquesta una petita pensió que ha costat molt aconseguir-la. Després d'arreglar molts papers i tràmits al final es va veure que hi tenia dret".

El segon consisteix en el fet d'haver-se trobat en situacions concretes en les que el marit no s'havia preocupat de fer-se una assegurança. Ja hem vist exemples concrets més amunt.

I el tercer és el d'haver realitzat treballs oficialment desconeguts o no computats com a feina per les estadístiques oficials. En aquests casos no queda més sortida que o no tenir res o tenir-se que acollir a l'ajuda del FAS. Hem donat també exemples abans d'aquesta mena de situacions.

Curiosament, volíem trobar homes que rebessin aquesta ajuda i des de serveis socials se'ns ha dit que era fàcil aconseguir adreces de dones i que, encara que hi haguessin homes que se'n beneficiessin, eren molt pocs. Vam intentar-ho i ens va ésser impossible accedir-hi perquè ja feia temps que no residien a la localitat; clara confirmació de la situació socio-econòmica singularment més degradada en la dona que en l'home.

Les precarietats socio-econòmiques de la dona en general es solen sortejar o intentar superar a través de dos camins: la dependència quasi total dels drets laborals adquirits pel marit o per la via de la possessió patrimonial amb la garantia de tenir la propietat d'un pis com a defensa de les possibles eventualitats que puguin sorgir.

Es dóna darrera d'aquesta qüestió de les pensions un debat evident entre les mateixes persones grans. A un cantó s'hi situen els crítics

"Aquest tema de les pensions és força problemàtic: un increment d'un 5 % és gairebé una almoïna. Dóna la impressió que les persones grans estem aparcades pels governants, no se'n cuiden.

Jo havia estat de tota la vida pintor de "brocha gorda" i tenia una petita empresa amb treballadors. El curiós és que ara ells cobren més que jo; per exemple, tenen dret a dues pagues extres a l'any que jo no tinc i, per tant, em vaig fer un seguro d'autònoms des de l'any 1965, precisament quan la meua dona va caure malalta. Les despeses de la malaltia eren molt fortes".

"El govern socialista actual ens tracta malament (D'aquí a tres mesos caurà; miri molt qui l'hi ho diu). S'ho gasten tot en armament i després no queden diners per la gent gran: és una vergonya".

A l'altre cantó, hi ha la reflexió més conformista fonamentada bàsicament en un passat de privacions i donant una visió d'adaptació sistemàtica a la situació present.

"Este gobierno actual lo hace bien para los ancianos. Para vivir se vive, aunque con economía. ¿Qué más queremos? La mentalidad se perturba para mucha gente y lo que nosotros queremos es pasar la vida tranquila y que los hijos vivan mejor que nosotros"

"Les pensions normals ronden les 30.000 pessetes. No tothom arriba a aquestes quantitats; n'hi ha que passen molt justet. I els que cobràvem dues pensions vam veure retaliats ostensiblement els nostres ingressos. Els que es jubilen ara cobren força més que nosaltres que tenim la sort de tenir un petit patrimoni que és el pis. De totes maneres, també és trist cobrar tan poc havent treballat a la fàbrica uns 46 anys".

Hi ha una cosa que sorprèn extraordinàriament en el discurs de les persones grans i és la gran apetència que manifesten per la casa com a cosa pròpia. De cap manera estan disposats a desprendre's; és el poc que els queda i l'habitatge constitueix una propietat irrenunciable. Això ha estat dit de moltes maneres.

"A mi no m'agradaria de cap manera sortir de casa; he viscut sempre sola i bé o malament, vaig tirant. Jo no sóc una necessitada perquè tinc una casa. Vaig fent, me'n surto".

"Sólo lamento no poder continuar viviendo en mi casa sola; pero dada mi situación de salud tengo que depender de mis hijas".

"A nosaltres ens treuen de casa i ens morim. Mentre puguem, no hem de parlar de residència".

Ens hem trobat amb una dada esperable: es tracta de la consideració general que fan les persones grans que s'inscriu en el discurs que "tot el d'abans era millor". Hi ha interessants reflexions al respecte:

"Ara la gent plega de treballar de seguida i demana la baixa per causa d'un esternut. Crec que tota la crisi actual s'explica per causa del factor humà: la gent no és prou responsable i això farà que els industrials petits hauran d'acabar tancant les empreses. Parlant d'una altra cosa, s'ha de dir que abans es feia esport i tot s'ho pagaven de la seva butxaca. Ara només miren els diners i fan veure que estan lesionats i... a cobrar!. Tot és un robatori. Ens vam trobar que el notari anava cobrant i no arreglava res en el cas d'una nostra cunyada. Estem en el món de la mentida i del robo descarat".

Juntament amb aquesta visió no del tot irrealista de la situació actual, s'hi endevina un cert estat d'esperit que acaba essent una vertadera filosofia de la vida.

"Hay mucha contaminación: esto es veneno para las criaturas. La contaminación viene del mismo trabajo y de las cosas artificiales que se manejan. Yo no estoy desagrado de la vida; mucho he pasado: però lo importante es que todos están bien y son buenos con nosotros. Cuando llegaron, todos mis hijos trabajaron en la industria y les convencí de hacerlo en algo más fácil y que diera una seguridad y una estabilidad; mi experiencia debe valer para algo".

"Dintre de la meva situació, considero que tinc una vida francament regalada".

"Nosaltres som aparentment feliços i és que els problemes ens els traïem de sobre. Què en treuríem d'estar-hi donant voltes? Desgraciadament, les coses ja arriben quan han d'arribar".

"Yo soy pobre pero honrada; siempre quiero pagarlo todo y no deber nada a nadie".

D) Les relacions socio-familiars

Estem aquí en un tema de fons que qualifica extraordinàriament la identitat social de les persones grans: les relacions amb l'entorn i particularment amb els familiars.

Hi ha quasi una quinta part de persones que a aquest nivell presenten símptomes clars de degradació. I els fets de la vida quotidiana són complexos puix que hi ha un ampli ventall de causes que defineixen els paràmetres d'aquesta degradació.

La primera i més elemental és aquella situació que s'explica per una incompatibilitat de caràcters o de convivència amb els propis fills. N'hem fet esment quan parlàvem del fet migratori; però hi ha més exemples d'aquestes situacions.

"Tinc un fill que està casat aquí mateix; però no estic en bones relacions amb la meva jove. Es per això que pràcticament no em comunico amb ningú, perquè tampoc em relaciono massa amb el meu fill.

Tinc molt bona relació amb les veïnes de l'escala que tenen amb mi molt bones atencions".

"Tenim un fill que està casat i té tres nois (cada dos anys, un) i en aquests moments mantenim una bona relació amb ell; però vam estar els deu primers anys del seu casament que passàvem pel carrer i ni ens saludava. Tot fou culpa dels consogres que fa poc que són morts. Vam patir molt per causa d'aquesta situació. Sembla impossible, oi?, que un fill hagi de renegar dels seus pares d'aquesta manera?".

Una segona causa és la situació pràctica d'abandó per part dels fills.

"Tenim quatre fills casats aquí mateix i només hi ha una filla que ens ve a veure de tant en tant. Nosaltres no sortim mai i òdhuc el gos no ha sortit mai al carrer". (El quadre és francament depriment i situat al bell mig de la població. La impressió general és la d'un complet abandó: hi ha un porró sobre la taula amb una mica de vi, uns diners i monedes al moble del menjador en el context d'un desordre i d'una brutícia singulars).

La tercera es concreta en el sentiment vivament justificat que hom fa nosa, malgrat que no hi hagi hagut una explicació oberta i explícita que fonamenti aquest sentiment.

"Yo estoy en la residencia por propia voluntad; este es un hecho muy importante. A la muerte de mi marido me fuí a vivir con mi hija casada y estuve con ella y su marido durante más de diez años. Pero una vez, con motivo de un viaje fuera de Cataluña de toda la familia, mi hija, su esposo y los tres hijos, se puso de manifiesto que de alguna manera yo era un problema, dado que por causa de mi edad yo no podía viajar con ellos. Me quedé dos semanas en una habitación pero percibí que podía ser un

estorbo y me decidí a irme a vivir a una residencia. De hecho, los jóvenes tienen ya su vida. Y mantengo unas buenas relaciones con ellos; incluso me ayudan a pagar la residencia".

"Els fills rebutgen massa els pares quan són grans; als vells ningú els estima. I el problema més gros és quan hi ha més d'un fill puix que aleshores es reparteixen la persona gran i s'està dos o tres mesos a cada casa. Això és molt trist".

"Quan arriba l'edat de la jubilació, molts joves ja no volen saber res de res i, donat el ritme de la vida moderna, són útils a les cases fent diversos serveis".

Finalment, hi ha encara una situació ben diferent: és la del fill que es comporta egoistament i només es refereix a l'avi en tant que interessa. N'hem vist anteriorment algun exemple; però les situacions es repeteixen.

"Mi padre no solamente cobra la pensión de jubilado, sino que vendió el piso en el que vivía con mi madre. Al principio de venirse a vivir con nosotros, todos los gastos iban a nuestro cargo; pero ahora me pasa una cantidad simbólica por la comida.

Mis hermanos han hecho algún comentario en la línea que yo me estoy comiendo lo de mi padre. La verdad es que lo que mi padre ahorra es porque yo no se lo cobro y no es justo que el día que falte se dividan los dineros a partes iguales cuando de hecho soy yo quien lo cuida ahora. A mí me costó cobrarle algo sobre todo cuando pensaba que él nos había criado durante tantos años".

L'estabilitat emocional de la persona gran es troba estretament condicionada a aquesta relació amb els fills i el seu entorn. Els casals d'avis, malgrat la importància que poden tenir respecte al cobriment del gran temps d'oci de les persones de la

tercera edat, no poden mai suplir la importància transcendental d'aquestes relacions quotidianes, íntimes i familiars. Tenim dades verbalitzades que abonen la idea que l'important és la realització personal en el petit o gran món en el que es troben.

"Jo visc sola i això no és un problema perquè per exemple, quan em vaig trencar el fèmur, els meus nebots que viuen a sota se'n van cuidar de mi i es van portar molt bé. Tinc varis problemes de salut i no sóc amant de prendre romeis. No surto mai de casa: sóc una marmota. M'agrada un cop a la setmana anar al super a comprar peix; però jo no em mouria mai, estic bé a casa. Tinc una dona que em ve a fer la feina un cop a la setmana; però tot m'ho faig jo i el dia que veritablement no em pugui moure, que em col.loquin. No vull fer plans, no vull molestar: tots els meus tenen la seva feina i, mentre pugui, no haig de molestar ningú. De fet, tinc un petit patrimoni que és la casa i això pot servir per a que s'ocupin de mi. Només demano a Déu que em doni una mort sobtada, quina delícia!; pensar que em puc quedar invàlida em posa de mal humor".

"Està molt bé ocupar-se dels avis donat que necessiten molt d'afecte".

"Yo tengo mucha suerte. Todo lo que se haga para las personas mayores es importante porque pasan cosas desagradables con los ancianos".

"Yo no necesito nada; lo que me quieran dar que lo pasen a quien necesite más".

Es per això que hi ha famílies que han fet un esforç notable per tal que la persona gran es pugui sentir com si fos a casa seva.

"Hemos procurado que mi padre pueda disponer de una habitación para él solo, intentando que el niño y la niña duerman en la misma habitación. No queremos molestarlo y, puesto que él prefiere disponer de

una habitació individual, hemos respetado su voluntad".

Pel que es refereix a les residències, les opinions són tanmateix ben disperses. Des de descobrir-ne la necessitat,

"Pel que fa a la situació dels avis en general, sembla que no hi ha dret que estiguin al carrer. He vist per la tele com viuen a Madrid o Barcelona: sembla que no siguin persones i s'hauria de fer albergs pels que es troben al carrer. He sentit moltes opinions bones i desfavorables sobre les residències i la veritat és que haurien d'estar a l'abast de tothom".

A refusar-ne absolutament la idea en sentir la suggerència sobre la conveniència de pensar en un internament del pare.

"¡Mi padre no se lo merece! Todo lo que soy es gracias a él y se moriría en cuatro días. ¡Ni hablar de ello! A mí me molestaría muchísimo que, en el caso de tener hijos, me encerrasen en una residencia. Esto no cabe en mis esquemas".

També hi ha la reflexió que insisteix en la impossibilitat d'accedir a una residència per raons econòmiques.

"No ens podem pagar una residència amb els preus que cobren".

E) La salut a la tercera edat

Els problemes que neixen de déficits més o menys greus pel que fa a la salut afecten a la majoria de la població gran. Per a uns és únicament una situació lligada a l'edat; però per a d'altres es tradueix en una relativa invalidesa. Per a tots, es tracta de problemes irreversibles sense la més mínima esperança de retorn. Ni cal dir com aquesta realitat conté elements més que suficients per a definir una identitat social de les persones grans ben singular i específica.

Hi ha qui, malgrat una concreta precarietat de salut amb unes perspectives de futur més o menys compromeses, gaudeix d'una

certa mobilitat i una forta disponibilitat per a dur a terme les activitats normals de la vida diària. Són les persones que han patit infarts, angines de pit, embòlies (fins el punt de tenir que ésser internats a la UVI sovint), complicacions cardiovasculars, dolors crònics, diverses intervencions quirúrgiques, problemes sensorials diversos (sordera i vista fonamentalment) i, també, que va tenir que acollir-se a un cert grau d'invalidesa quan encara estava en la vida activa i que, una vegada atesa l'edat de la jubilació, realitza les seves activitats normals sense la més mínima aparença de conflicte i que àdhuc tenen l'aparent temeritat de viure sols.

I també hi ha qui s'ha hagut d'acollir a una residència assistida precisament perquè les atencions mèdiques i clíniques es feien indispensables.

Entre aquestes dues situacions extremes, es pot trobar la diversitat més complexa i queda evident que els problemes de salut són uns condicionants existencials d'una gran força i deixen entreveure el risc d'unes concretes dependències que dificulten seriosament l'autonomia de les persones.

Com a característica general, des de la perspectiva clínico-assistencial, els nostres interlocutors són atesos habitualment a la seguretat social i no solament en la hipòtesi d'una hospitalització. Però el que ens ha cridat poderosament l'atenció és la precaució que tenen molts de cobrir-se sistemàticament amb una altra mena d'assegurança; això afecta a 4 de cada 10 casos. La mútua tèxtil, el metge privat, l'Assistència Mèdico-Sanitària i l'Aliança de Barcelona són les segones assegurances citades.

El que s'ens ha fet evident és que no necessàriament aquestes segones assegurances tinguin la seva raó d'ésser en un problema de confiabilitat respecte als bons o mals serveis de la medicina assistencial pública o per situacions especials de gravetat; a aquest respecte, només hi ha una observació que ho podria fer pensar:

"Mi mujer se encuentra continuamente en tratamiento i muy a menudo ha de ser ingresada en la UVI. Siempre vamos por el seguro aunque ya se sabe que las atenciones no son muy buenas. Sin embargo cuando conviene vamos al médico privado".

Diem a aquest respecte de la manca de salut que els homes en són considerablement més afectats que les dones. Es per causa d'haver-se exposat fàcilment a situacions més iatrogèniques? (No seria aquest el cas de la persona que explica:

"Tuve grandes dificultades para dejar de fumar, me costó muchísimo. Cuando me propuse dejarlo, hasta recogía colillas del suelo para liarne un cigarrillo. Llegó un momento que me di cuenta y vi que esto no iba conmigo").

Es pot trobar una explicació satisfactòria a aquest fet constatable? Des de la nostra perspectiva, es fa difícil afirmar-ho. El fet és que l'agudització de determinades malalties greus és més freqüent en els homes que en les dones i que els sotmet a forts nivells de dependència.

F) Suggestions d'intervenció en el camp de les persones grans.

Hi ha en els nostres materials algunes suggestions fetes pels mateixos interlocutors entorn del que seria desitjable. Val la pena de parar-hi atenció, malgrat els contrastos manifestats en determinades opcions.

"Jo veuria amb bons ulls que es fes un menjador o uns serveis comuns (per exemple, rentar la roba) per a persones grans que viuen soles o per a parelles grans".

"Uns serveis comuns tipus menjador, no. Sap què passaria? Ens veuríem molt desgraciats".

"Seria necessari per a les persones que estem soles poder disposar d'un servei a domicili quan estem malalts. Nosaltres no ens podem pagar un servei d'aquesta mena i haurien de venir a cuidar-se'n".

"El que està molt bé és que hi hagi una ajuda a domicili".

Per altra banda, hi ha qui decididament es preocupa de prevenir sobre la picaresca que es pugui donar en aquest tema:

"Hi ha molt de "cuento" en totes aquestes coses. A vegades s'ajuda a qui menys necessita perquè la gent és molt pidolaire. Jo m'hi he trobat: la roba que dones, després veus que ningú l'aprofita".

Finalment, hem de dir que hi ha més d'una persona que ha interpretat la conversa amb un rerafons utilitarista o caritatiu:

"Així no haig de donar res?".

"Espero que la càritas faci alguna cosa per a mi".

A manera de conclusió. Reflexions sobre una possible intervenció en el camp dels avis.

A la contemplació de les dades que hem analitzat sobre les persones grans en aquestes sis poblacions de la comarca del Maresme, veiem que se'n despronen unes reflexions inductives i unes suggerències de possible intervenció en aquest camp. Amb tot, cal tenir compte que no és funció de l'analista de les ciències socials dir com les coses han d'ésser, sinó com les coses són. Malgrat tot, ens arrisquem a presentar uns possibles camins de treball social en el camp dels avis.

En primer lloc, ens sembla que hi ha a la comarca massa dipòsits de persones grans i sorprèn que ostentin déficits greus de qualitat pel que fa a la infraestructura i, sobretot, pel que es refereix a l'animació social; només les residències públiques responen a un projecte coherent de treball social.

En segon lloc, constatem amb satisfacció la presència d'un gran nombre de casals a la comarca amb una preocupació real de coordinació concreta entre els agents que intervenen en la dinamització de la tercera edat. Amb fórmules diferents i sota dependències diverses, es fa un real esforç d'articulació pel que es refereix a la presència i a l'animació de la tercera edat. Encara que l'assistència a un casal sigui específica d'una persona

molt determinada que es val per si mateixa i que cerca una relació fora dels límits de la seva relació familiar, creiem que aquesta és una activitat que s'ha de potenciar i dotar de recursos per tal de poder donar continuïtat progressiva a una intervenció que sembla molt interessant.

I, en tercer lloc, recollim amb interès la singular idiosincràsia de les persones grans que manifesten greus problemes de solitud, enfrontaments o distanciaments amb els familiars, una forta adhesió a totes aquelles poques o moltes coses que són seves i un desemparament real a l'hora que circumstancialment no es poden valer per si mateixos.

El conjunt ens permet entendre que es necessita un òrgan de coordinació i centralització de tota la problemàtica que es refereix a la tercera edat. No solament per la necessària globalització dels problemes reals tal com es presenten, sinó també per la indispensable economitització dels pocs recursos existents amb el fi de donar un servei eficient i global que respongui als requeriments concrets manifestats per les persones.

Les funcions d'aquest òrgan les descobrim estretament lligades al que hem pogut constatar:

A) La primera és de control. Concretament, control del dipòsit de les persones grans en les diverses residències de la comarca. Sense matar tot el que és gras, caldria que l'òrgan esmentat tingués autonomia i poders reals per a poder intervenir directament i, a fi de comptes, exigir el compliment de la normativa vigent.

Es tracta d'organitzar i controlar tota la intervenció que es porta a terme en el terreny dels recursos residencials; garantint, d'una banda, la qualitat assistencial de les residències i, de l'altra, compensant econòmicament amb ajudes i subvencions de l'administració el ben fer de les diverses institucions. El que vol dir que hauria de tenir un fàcil accés a les fonts d'ajudes i subvencions de qualsevol mena d'instància sanitària o assistencial que s'ocupi del problema. Sabem de l'existència d'inspeccions periòdiques que s'ocupen del tema; però

caldria acostar-les directament a la realitat comarcal i sovintejar aquestes inspeccions sense possibilitat de "trampes". Cal fer un major seguiment.

Per altra banda, caldria potenciar l'existència de més residències públiques que, a l'hora d'acostar el recurs a les disponibilitats concretes de les persones grans, ostenten uns nivells de qualitat indiscutiblement superiors.

Pensem que aquest servei garantiria una tasca efectiva sense que la seva existència repercuteixi en els costos reals de les residències.

B) La segona funció seria la de la centralització a la comarca d'un servei col·lectiu d'animació i dinamització dels diversos casals d'avis continuant el treball que ja s'està portant a terme. D'una banda, caldria respectar l'autonomia de les associacions de la tercera edat que ja treballen en aquest sentit i, de l'altra, podria omplir determinades llacunes amb una coordinació efectiva d'una veritable tasca col·lectiva.

Això permetria especialitzar professionals capaços de dinamitzar el que potencialment es fa necessari posar en marxa. En tot cas, només es tracta de donar continuïtat i assegurar el que, des de l'espontaneïtat i de l'intuicionisme ja s'esta fent.

C) La darrera funció és la de l'assumpció del paper de centre obert de recursos específics degudament equipat. Aquest hauria d'ésser pensat per atendre els casos de solitud, d'enfrontament amb els familiars i per emergències d'atenció sanitària. Hauria d'ésser a l'ensem un centre d'orientació i informació a la tercera edat, una cruïlla de connexió amb entitats i associacions específiques, un recurs per a donar una ajuda a domicili, etc. En una paraula, seria un centre de coordinació i centralització de tota la problemàtica específica, no pas pensat per atendre només la persona gran que està malalta, sinó amb una visió de globalitat com a servei a la tercera edat.

La infraestructura d'aquest òrgan coordinador ha d'ésser mínima (assistent social i treballadors familiars) tot pensant que juga un paper més d'intermediari que d'intervenció directa (1) i,

pel que fa a la dependència, ha d'ésser públic amb la consideració que tot el que afecta a la tercera edat és més una qüestió de justícia que no pas de caritat.

Ni cal dir com seria inútil engegar un programa globalitzador d'aquesta índole, si no se'n feia una forta difusió als barris i pobles i no fos realment conegut per la població a qui s'adreça.

(1) No es pot descartar la possibilitat que el servei generi necessitats comunes com, per exemple, un menjador familiar o una bugaderia de roba. L'autonomia de decisió d'aquell òrgan hauria d'anar pensant imaginativament noves i agosarades formes de facilitar una atenció adient a les persones grans.

LA TRANSICIO DE L'ESCOLA AL TREBALL

1. Reflexió sociològica entorn del problema

L'objecte específic del nostre estudi "La transició de l'escola al treball" es caracteritza per un cert grau de complexitat analítica en tant que els trets característics que configuren aquest "procés de transició" vénen determinats, en certa manera, per l'articulació de diferents factors socials tals com la família, l'origen social, el sexe, les característiques pròpies del sistema educatiu i les peculiaritats del sistema productiu. Aquests factors interactuen en la conformació específica del nostre objecte d'estudi, amb diferents efectes socialitzadors o desintegradors.

En aquest sentit les diferents articulacions dels factors esmentats donen lloc a una sèrie de perspectives dels mateixos joves, tant pel que fa referència a l'autovaloració positiva o negativa del que suposa la seva inserció en el sistema educatiu i, també, pel que respecta al sistema productiu.

La complexitat de la temàtica que pretenem abordar deriva, doncs, d'una multiplicitat de factors, entre els quals val la pena d'assenyalar el canvi substancial que s'ha anat produint en el propi sistema educatiu, tant en termes quantitativus, com qualitativus.

Els quantitativus s'han originat a partir de l'obligatorietat de l'educació (que abarca les edats compreses entre els 6 i els 14 anys) i l'extensió de la formació professional, formulada per la Llei General d'Educació de 1970, accelerant el pas de l'escola minoritària a l'escola de masses.

Pel que respecta als aspectes qualitativus aquests s'han traduït bàsicament en la valoració creixent de l'educació a partir de presupòsits tecnocràtics que han anat configurant l'ensenyament com a instrument de formació de personal qualificat que possibiliti un millor posicionament social.

Aquest sistema d'ensenyament tecnicista es basa en dos principis claus de funcionament:

1. L'escola oberta, sota el mite de la igualtat d'oportunitats d'accés a l'ensenyament. Diem mite perquè es troba en oberta contradicció amb una elecció que ve molt determinada pels factors socials i culturals.

Es, per exemple, el cas de l'alumne d'extracció social "baixa" amb un entorn laboral de treball manual que es decideix per un tipus d'estudis més tècnics, com ara la formació professional, en comptes d'escollir un batxiller superior, de caire més abstracte. O el de la noia que selecciona una preparació en el camp concret d'especialització on culturalment s'ha confinat la dedicació respecte a les ocupacions anomenades femenines.

2. El segon principi fa referència a la selecció dels alumnes segons les actituds i mèrits que vénen definits pel mateix sistema educatiu (A vegades en funció d'un fet tan aleatori com són les avaluacions o notes finals dels alumnes).

Cal assenyalar que mentre que el primer principi té com a efecte ocultar la funció de reclutament diferencial dels alumnes segons els factors socials i culturals esmentats anteriorment, com ara l'origen social, el sexe, etc., el segon desplaça la qüestió de la desigualtat dins de l'escola a les desigualtats d'accés a la mateixa. Es a dir:

-Oculta el fet que dins de l'alumnat la vàlua escolar constitueix un atribut o prerrogativa de classe social de pertinença. (L'alumne d'una extracció social alta té una facilitat més gran per assolir la cultura del sistema educatiu).

-Desplaça a d'altres instàncies, per exemple la família, la responsabilitat que la carrera escolar sigui una cursa desigual. (Els joves d'ambients socials degradats es troben amb una manca d'estímul que impossibilita una adient inserció escolar.)

-Consagra el sistema d'ensenyament com a instància aparentment "neutral" sense tenir compte de les diferents cultures dels diversos grups o classes socials. (Els nens que pertanyen als estrats socials més populars utilitzen unes formes

d'expressió molt més arrelades a les seves vivències quotidianes, amb una menor capacitat d'abstracció).

-Psicologitza el fracàs escolar, que afecta a una proporció notable d'alumnat, ocultant els mecanismes que expliquen el perquè aquest conjunt de la població arriba a tal situació.

Algunes de les transformacions que ha sofert el sistema educatiu a casa nostra han precedit el fenomen de la crisi econòmica i l'atur que en segueix. I és precisament a partir d'aquests fets que s'han posat de manifest les contradiccions i desarticulacions entre l'aparell productiu i l'aparell educatiu.

Per tal de comprendre aquest fet complex cal, doncs, preguntar-se què vol dir aquesta transició pel col·lectiu de joves inserits diferencialment en aquest procés, tant per l'edat que tenen, com per les possibilitats o dificultats objectives que hi van lligades.

Un element clau a l'hora d'entendre aquest procés de canvi en la vida de molts joves la trobem en el mateix concepte de transició, que ens porta a considerar un període en el temps caracteritzat per elements de conflicte i tensions i de resultat imprevisible, a partir del qual es troba implícit el pressupòsit social que l'individu anirà assolint progressivament un grau d'independència econòmica de la seva família d'origen fins que arriba a posicionar-se com a membre adult de la societat.

Aquest estatus d'adult, en la nostra societat, és vist simplistament per la inserció de la persona al món laboral i això s'agreuja en un moment de crisi econòmica i de canvis substancials en l'organització del treball que donen lloc al fenomen de l'atur i amb particular rellevància de l'atur juvenil; paradoxa del nostre sistema social que deriva en particulars tensions i conflictes d'un grup d'edat, els joves, que veuen frenades les seves possibilitats d'assolir aquest estatut d'adult i que pot tenir incidència en termes de desarrelament.

1.1 Tot fent una mica d'història

Per tal d'entendre les implicacions socials que deriven dels problemes de la transició a la vida adulta, es fa necessari considerar aquest procés dins un context socio-històric específic. A la nostra societat capitalista s'ha anat mediatitzant a partir de l'articulació de dos sistemes socials autònoms, però estretament interrelacionats: el sistema educatiu i el sistema productiu.

La importància del sistema educatiu com aparell de transmissió d'un coneixement cada cop més especialitzat ha anat substituint progressivament la funció d'integració al món adult que acomplia tradicionalment la família a les anomenades societats pre-capitalistes.

Aquesta agència de socialització de l'individu es troba estretament relacionada amb el desenvolupament i progressiu creixement del procés d'industrialització, que a la nostra societat capitalista dóna lloc a noves formes d'organització social del treball, noves tecnologies i l'aparició de nous sectors d'activitat que van adquirint una creixent importància com ara el sector terciari d'activitat productiva.

Aquesta tesi, desenvolupada per alguns estudiosos en la matèria, queda confirmada per alguns elements homogenis i comuns al sistema educatiu i al sistema productiu.

De l'articulació entre ambdós sistemes neix l'escola de masses que cal veure-la com a resultat d'unes exigències imposades pel sistema productiu i, també, com un resultat de la demanda progressiva de drets igualitaris per part de la col·lectivitat.

L'aparició de l'escola dóna lloc a un important canvi en el sistema de coneixement: es passa de l'adquisició d'un saber humanístic a la formació tècnica del coneixement. Això es posa de relleu en el canvi de valors que experimenta la pròpia educació formal: del valor humanístic -el saber pel saber- es passa al valor utilitari -el saber per poder-. En les últimes dècades, aquest valor utilitari s'accentuarà com a conseqüència de la crisi econòmica i de la revolució tecnològica.

Lluny de produir-se una pèrdua total del valor de l'educació, una bona part del col·lectiu estudiantil en posicions d'avantatge social, prolonga la seva estada a l'escola per tal de defensar el seu futur lloc de treball. Aquest fenomen de "defensa" es manifesta amb l'aparició dels "numerus clausus" (barreres d'entrada) a certes escoles i facultats.

Paradoxalment, amb els diversos canvis que s'han anat produint, els sistemes esmentats han originat, donada la manca d'adequació tècnica entre l'escola i el treball, que el col·lectiu d'estudiants més desafavorits canviessin la seva valoració de l'educació.

Aquesta valoració, que en un primer moment coincidia amb les idees d'igualtat d'oportunitats de tots els membres de la societat en funció de la vàlua personal, desenvolupades en l'eufòria econòmica dels anys 60, han donat pas durant les darreres dècades, a l'aparició d'una visió catastrofista i decebuda del propi sistema educatiu.

Es així com el sistema educatiu deixa de concebre's com a via de mobilitat social per considerar-lo com a inversió individual i social. I aquest canvi substancial ha originat el questionament del mateix sistema educatiu i presumiblement es reflexa en una crisi d'expectatives, tant pel que fa referència als professionals de l'educació com als mateixos alumnes. L'educació-inversió deixa de tenir sentit al menys per una part important de la població jove.

1.2 Alguns elements estructurals del sistema educatiu a casa nostra

La massificació i "disfuncionalitat" del sistema educatiu a l'estat espanyol ha de ser entesa tant per la tradicional insuficiència de recursos destinats a la política educativa al nostre país, teòricament més igualitària, com per la transició política i la crisi econòmica que concretament ha coincidit amb un increment de la població estudiantil en termes quantitatius com a conseqüència del fet de la immigració.

Es així com s'ha anat configurant el fenomen de la massificació escolar amb la conseqüent pèrdua del valor dels estudis i, també, la progressiva disminució de la qualitat de l'ensenyament. Hi ha efectivament desequilibris geogràfics, però també diferències entre els centres que la imparteixen.

L'ensenyament al nostre país ha estat durant llargs anys en mans de l'escola religiosa i la privada jugant un formidable i capital paper selectiu que impedia l'accés a l'ensenyament de les capes populars.

L'eix d'aquestes desigualtats s'ha articulat més tard, doncs, entre centres públics i centres privats, però també escoles rurals i urbanes, amb ofertes de places diferenciades geogràficament, fins i tot en els mateixos col·legis privats, amb diferències notables entre ells. Per una banda, l'increment en massa d'escoles privades per a satisfer les necessitats educatives dels barris crescuts a partir dels moviments migratoris, i per l'altra, la continuïtat i manteniment de col·legis privats amb un alt prestigi destinats a satisfer les necessitats d'una població estudiantil minoritària en posicions d'avantatge social.

La diversificació de la demanda educativa es tradueix també en una diferent permanència a l'escola, i en una manca d'orientació traduïda ràpidament en l'assoliment d'un nivell de saturació de certs estudis. El sistema educatiu deixa de ser una garantia de la immediata incorporació al mercat de treball àdhuc pel col·lectiu de llicenciats i tècnics que assolixen un nivell acadèmic més alt que la resta de la població. Amb la situació de recessió econòmica i la presència de l'atur juvenil es produeix el fenomen de la subocupació.

Donada la manca de llocs de treball, els estrats que assolixen uns nivells acadèmics més alts es veuen relegats a ocupacions inferiors a les seves capacitats tècniques produint una pressió cap a baix de tot el sistema ocupacional. Aquesta pressió repercuteix dràsticament en el col·lectiu de joves menys qualificats educativament acusant més fortament l'atur.

L'impacte diferencial (subocupació i atur) dóna lloc a l'articulació de diferents alternatives ocupacionals de la població jove que es troba en el pas de l'escola al treball del que ja hem parlat anteriorment. La confluència de factors socials tals com l'origen social, el sexe, l'edat, el context familiar, els itineraris escolars seguits i les experiències en l'àmbit educatiu i productiu donaran lloc a un procés creixent de diferenciació entre els joves pel que respecta a les possibles viabilitats i expectatives d'incorporació al món adult.

Algunes d'aquestes alternatives afecten directament l'escola perquè es continua una permanència escolar com a recurs ocupacional tot esperant que aquesta estada més llarga garantirà més possibilitats de treball; és el cas del BUP i l'ensenyament superior.

A curt termini, els joves exclosos de la via educativa per les seves experiències negatives en la mateixa, esperen incorporar-se immediatament al treball. Situació agreujada en alguns casos per l'exclusió permanent i la marginació. I no són pas pocs els que romanen a l'ensenyament només i únicament esperant l'oportunitat d'una feina; en certa manera, estan aparcant la seva situació a l'espera d'un treball sense cap motivació d'interès pels estudis.

En definitiva l'oferta de treball és la que dóna lloc a la incorporació laboral d'aquests joves, caracteritzada per la precarietat laboral, la flexibilitat de treball, contractes laborals temporals o amb la modalitat de pràctiques i l'anomenada economia submergida amb el conseqüent empitjorament de les condicions de treball.

L'impacte diferencial de l'atur que impossibilita la incorporació dels joves al mercat de treball afectarà així més majoritàriament al col·lectiu menys qualificat i amb menys nivell d'instrucció acadèmica, així com a les dones joves. Aquest fet s'explica com a conseqüència del fenomen de la subocupació, però també pels factors socials i culturals dels que en parlarem a continuació.

1.2 Alguns elements estructurals del sistema educatiu a casa nostra.

Les característiques que conformen la problemàtica de la transició actual de l'escola al treball i que afecta el col·lectiu de nois i noies joves de 14 a 25 anys, són relativament noves i s'articulen com a tals, amb uns trets específics, a partir de la crisi del sistema educatiu i el problema estructural de l'atur.

Malgrat aquest fenomen cal assenyalar que el període de canvi pel que passa el noi o noia jove és viscut de manera molt diferent en funció de les condicions de vida diferenciades dels mateixos joves. Aquestes donen lloc, en molts casos, a una transició incerta i fins i tot dramàtica. És per això que no es pot generalitzar la problemàtica dels joves que deriva d'aquesta inconcreta transició de l'àmbit educatiu al món adult.

Cal tenir presents els elements diferenciadors que actuen al seu interior. Tot seguit explicitem alguns dels principals factors que poden influir en la composició específica del nostre objecte d'estudi.

L'origen social.

El context socio-econòmic i familiar dels joves que constitueixen la nostra població d'estudi és sens dubte un dels elements claus, malgrat que no l'únic, per tal d'entendre el model de transició de l'escola al treball i les possibles variacions del mateix.

La importància d'aquest factor ve determinat per l'estructura social desigual en la que es desenvolupen els diferents models de transició esmentats.

A la nostra societat les desigualtats socials, tant en termes econòmics com culturals, cristal·litzen a l'interior del mateix sistema educatiu, malgrat que aquest proclami la igualtat d'accés de tots els individus i l'obligatorietat del mateix.

Es així com una primera diferència s'articula a partir de l'eix "escola pública massificada/escola d'èlit privada." És

tracta de la segmentació d'alguns centres escolars, malgrat que no afecta a tots, i que es tradueix en una discriminació marcada per les impossibilitats objectives d'algunes famílies d'assolir i escollir unes determinades opcions educatives pels seus fills.

Aquest fet porta ja de relleu una primera diferenciació respecte del col·lectiu de joves del nostre estudi. Així a l'escola pública la devaluació de títols i estudis és molt més acusada que a l'escola privada d'alt prestigi social.

La situació d'estabilitat ocupacional i la categoria socio-professional alta d'unes famílies, així com les situacions d'atur o precarietat i desqualificació professional d'altres nuclis familiars, dona lloc a un ventall de possibilitats o impossibilitats objectives de permanència dels joves a l'escola.

Al mateix temps les condicions de vida familiars donen lloc a apreciacions subjectives i diferenciades del que pot suposar una major o menor estada del jove en el sistema educatiu així com de la valoració dels mateixos estudis i de les motivacions tant dels mateixos joves com dels pares respecte els seus fills i filles. Aquest fet té una gran importància en la presa de decisions futures quan l'ensenyament obligatori ha estat assolit.

Es en aquest sentit que les condicions de vida i les actituds i valors de les famílies s'articulen i repercuteixen en les trajectòries educatives dels joves.

Les diferències en funció del sexe.

Les desigualtats que el nostre sistema social genera respecte els homes i les dones tenen també una incidència forta en la transició dels nois i noies al món adult.

Històricament ambdós sexes han vist limitades i reduïdes les seves activitats a unes funcions atribuïdes per la societat. Així les funcions específiques de les dones s'han relegat a l'àmbit de la privadesa i les funcions de l'home a la recerca de treball productiu i com a tal inserit en l'anomenada "esfera pública."

Aquests valors històrics es troben actualment en transformació, al menys pel que respecte a molts nois i noies joves que relativitzen aquestes funcions primant la necessitat de desenvolupament personal, independentment de les consideracions socials entorn a les activitats atribuïdes al sexe.

Malgrat aquests canvis, els valors socials esmentats encara tenen un pes considerable i afecten els models inicials que tant la família com la pròpia escola transmet als nens i nenes des que són petits.

Es en aquest sentit que la noia i el noi jove veuen orientades les seves expectatives futures per les atribucions socials atorgades pel fet de ser biològicament diferents. Fet que explica perquè les noies "escullen" estudis relacionats amb activitats considerades "femenines" (dedicades a l'atenció dels altres: infermera, jardí d'infància, mestre...) o estudis que han sofert una certa devaluació com ara administratiu, estudis superiors de lletres, etc.

Contràriament els nois joves "s'inclinen" cap a estudis socialment considerats masculins, com ara electricitat, mecànica, o estudis superiors més tècnics.

Aquestes diferències presumiblement donen lloc a una vivència diferenciada del que pot suposar el pas de l'escola al món adult, en tant que en la nostra conjuntura socio-econòmica unes professions tenen més sortides laborals que d'altres i també perquè incideixen en les expectatives de les joves: a la dona se l'educa per acomplir les funcions socials esmentades i van en detriment de la seva professionalització i independència futura.

En el cas dels nois joves cal considerar un element objectiu que dificulta la seva inserció professional al treball productiu: l'obligatorietat del servei militar. Es precisament un requisit de moltes empreses a l'hora de contractar als joves que estiguin lliures d'aquesta servitud.

Aquest fet trenca enrareix la transició de l'escola al món laboral i afegeix una dificultat més al problemàtic moment d'incorporació a la vida adulta.

El fracàs escolar.

Per últim, cal tenir present que les desigualtats del sistema social reflectides en els models de transició esmentats i en el mateix sistema educatiu, en termes de "fracàs"/"èxit" o en "l'abandonament" dels joves de l'escola no poden ser explicades exclusivament per les característiques específiques del context socio-econòmic familiar. Precisament el sistema educatiu inserit en una dinàmica social que li atribueix unes funcions i trets propis té també un pes substancial i determinades responsabilitats respecte als desiguals resultats educatius.

Es justament en aquest sentit que cal entendre el complex i sempre problemàtic fenomen del fracàs escolar. La seva complexitat deriva de la dificultat de sistematitzar i disgregar els efectes de l'estructura social desigual sobre el rendiment escolar.

La desigualtat en la que es troben els joves davant el sistema educatiu: classisme, discriminació social i sexual... no poden ser elements obviats a l'hora de fer referència al fracàs escolar.

El tractament d'aquest complex concepte en el nostre estudi ens vindrà determinat pel retardament escolar, indicador concebut com l'edat real de l'alumne respecte a l'edat pròpia de cada curs.

Només si considerem la funció de l'escola com una dotació de l'alumne de les tècniques i coneixements adients per tal que aquest pugui desenvolupar-se en el món adult, es pot parlar d'una manca d'ajustament de l'escola respecte al món productiu, en tant que li estem atribuint una funció que no aconsegueix.

Aquesta manca d'adequació de la institució escolar respecte al món del treball no impedeix que l'escola aconsegueixi la funció de control i selecció social.

L'economia local.

La pròpia dinàmica de l'economia local pot fer variar substancialment el període difícil de transició del jove a la vida adulta. A una riquesa local determinada es correspondrà hipotèticament una viabilitat més forta que faciliti aquest període de transició.

La pròpia dinàmica de l'economia local pot també donar lloc a variacions substancials pel que respecte a aquest període difícil de transició del jove a la vida adulta.

2. Metodologia emprada o com arribar a un coneixement empíric de la problemàtica que comporta la transició.

L'abordatge d'una realitat tan complexa com és la del procés de transició, ens força a extremer el zel metodològic per tal de poder entreveure amb precisió quina és la realitat que problematitza aquella transició en el cas dels nois i noies del Maresme a l'hora que s'acaba el temps escolar i comença el del treball.

Un primer moment és el de la quantificació a partir de fonts documentals dels tres conceptes que es troben implicats en l'anàlisi: els joves, l'escola i el treball. Evidentment, hi ha aquí un condicionant que no és altre que la qualitat de les fonts informatives de procedència: és a dir, com ja explicarem, no sempre hem pogut treballar sobre uns materials adients al nostre projecte.

El segon moment metodològic és el de la visió de la problemàtica des de l'interior intentant contemplar com es presenta la transició des de la perspectiva dels actors que intervenen en la mateixa: els mestres o tutors, els empresaris i els mateixos nois i noies directament implicats. L'entrevista, l'enquesta i la intervenció sociològica seran els instruments adequats a aquest propòsit.

El conjunt ens ha de permetre fer una reconstrucció del mateix objecte d'estudi i qui sap si besllumar unes pistes darrera

les quals es pot arribar a fer una elaboració d'unes possibles intervencions sobre el problema.

2.1 L'anàlisi de les fonts documentals

A) De les informacions censals dels diversos ajuntaments hem pogut saber l'embalum global dels nois i noies que són susceptibles de trobar-se hipotèticament en l'etapa d'acabament dels seus estudis i de l'accés al treball.

En principi, l'acabament dels estudis obligatoris es realitza en aquests moments a l'edat de 15/14 anys quan s'ha complert el nivell de l'EGB a vuitè; però la informació estadística ens venia segmentada en uns intervals d'edat que comprenien grups de cinc anys. Es per això que la nostra elaboració treballa comparativament amb dos grups diferenciats d'edat per a cadascun dels municipis que constitueixen l'àrea d'aquesta recerca: el de 16-20 anys i el de 21-25 anys.

Aquestes informacions ens permeten fer una avaluació dimensionada de la quantitat de nois i noies que, per causa de la seva edat, són susceptibles de trobar-se en aquest moment de transició. Tinguem compte que estem mesurant aproximativament una realitat ben complexa puix que, per exemple, a la Comunitat Europea la transició es situa entre els 14 i els 18 anys i en d'altres recerques es té compte d'altres criteris pel que fa a l'edat. Nosaltres ens limitem a llegir aquesta realitat en funció de les dades que disposàvem.

Hem de saber, almenys, si els joves en transició són molts o pocs als nostres municipis, on es situen les dimensions més significatives i quins municipis presenten embalums que s'han de tenir en compte. Malgrat la imprecisió i inexactitud d'aquestes dades, aquests són elements extraordinàriament interessants i que donen ja una primera idea global d'aquella transició a l'àrea del nostre estudi.

B) Les publicacions de l'Estadística de l'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya pels cursos 1984-1985 i 1985-1986 ens han permès analitzar l'alumnat existent a la comarca (i, per tant,

més enllà dels municipis objecte de l'estudi) pels nivells de la FP 1, la FP 2, el BUP 1, només pel 1985-1986, l'EGB. Aquestes dades han estat tractades per sectors, per cursos, per sexe i, en alguns nivells, per repetidors. Sempre han estat comparades amb les dimensions de la comarca del Vallès Oriental per tal de poder avaluar-ne els resultats.⁽¹⁾

Es així com es pot veure l'oferta per sectors d'ensenyament (públic/privat), la davallada d'alumnat per cursos, les distribucions per sexe i la importància relativa del nombre de repetidors a la comarca.

Malaauradament, aquesta informació no pot ésser posada en relació amb la precedent, almenys per dues raons: es tracta d'informacions bàsicament diferents donat que la primera té en compte el criteri d'edat i la segona el criteri del curs i seria un esbiaix d'entrada posar-les en relació. I, a més, es tracta d'informacions que tenen uns paràmetres diversos perquè la primera és d'àmbit municipal i la segona comarcal.

C) La Càmera de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona ens ha facilitat la distribució de les activitats econòmiques de cadascun dels sis municipis objecte de l'estudi, en funció del nombre d'empreses i del de treballadors per nou grans sectors de producció: agricultura, energia, transformació de metalls, indústries manufactureres, construcció, comerç i restauració, transports i comunicacions, finances i altres serveis.

Això ens permet, no solament definir el paràmetres de l'oferta oficialitzada de places en els diversos sectors, sinó veure comparativament la importància relativa d'aquests en cadascun dels municipis.

I aquestes diverses fonts documentals ens permeten definir alguns aspectes (no pas tots) de la problemàtica dels

(1) Ens ha semblat que la comparació del Maresme amb el Vallès Oriental era, almenys, raonable donades les dimensions semblants d'ambdues comarques.

joves a la comarca pel que es refereix al pas de l'escola al treball des de la perspectiva estructural. El que de cap manera autoritzen és a fer induccions definitives de cara a la problemàtica de la transició tal com es presenta; es tracta només i únicament de la captació d'alguns fets col·lectius tendencials estretament lligats al procés de la transició.

I és per tal de poder anar més enllà que hem hagut de recórrer a les fonts vives.

2.2 L'anàlisi de les fonts vives

Les dades provenen ara de les posicions diferenciades estratègicament que ocupen els nostres grups d'informants en el procés de transició.

A) El primer grup l'integren els qui no solament estan lligats a l'escola, sinó els que d'una manera o altra, en un espai social o altre, intervenen en el procés de transició de l'escola al treball.

Es així com hem conversat amb tutors que des dels centres escolars s'ocupen de facilitar o fer de mediadors d'una manera o altre dels alumnes per respecte a les empreses o al món ocupacional. Hem parlat també amb els que des dels serveis municipals de joventut intenten viabilitzar el procés o, així mateix, des dels serveis socials instrumenten recursos de recuperació dels nois i noies que, havent estat escopits pel sistema escolar, estan mal posicionats de cara a afrontar el procés amb normalitat.

Aquestes informacions permeten definir els nivells d'intervenció social que, dintre o fora de l'escola, van encaminats a viabilitzar un procés tan complex; a vegades des de la perspectiva institucional i d'altres amb el suport econòmic de l'administració; a vegades atenint-se a la legislació laboral vigent que permet contractacions o col·laboracions en pràctiques i d'altres fent prova d'una forta imaginació intentant generar

recursos i alternatives tant al sistema productiu com a les insuficiències socio-familiars.

Els temes de la conversa cobrien més o menys els punts que segueixen tenint compte de la indispensable adaptabilitat segons qui fos l'interlocutor:

- En què consisteix l'experiència?
- Nombre de persones que s'hi dediquen
- Filosofia que presideix la iniciativa
- Història de l'experiència
- Coordinacions amb d'altres entitats
- Avaluació global de la iniciativa
- Perspectives de futur

B) El segon grup d'informants ve configurat pels que són empresaris i, més concretament, pels qui tenen la funció concreta de gestionar el personal. La idea és la de saber, no solament les característiques estructurals de l'empresa, sinó la posició d'aquesta de cara a la contractació de joves i les condicions d'admissió a l'hora de comprometre's amb un nou treballador.

Sortosament, l'àrea de joventut de l'ajuntament de Mataró, guiada per les mateixes preocupacions que les que encaminen aquesta recerca, estava ja en procés d'entrevistar empresaris de la localitat; ha estat suficient ajuntar els nostres comuns interessos per a que naixés una col·laboració sincera i fecunda que permet compartir els resultats d'una elaboració que ells estaven en vies de realitzar.

Es així com l'interès d'aquest apartat metodològic queda més que satisfet a partir de l'elaboració dels continguts informatius que aquella instància municipal ja havia recollit.

C) El tercer grup d'informants són els nois i noies que, en circumstàncies tanmateix ben diverses, es troben en procés de fer efectiu el pas de l'escola al treball.

La metodologia és ara d'entrevistar, per la tècnica de la intervenció sociològica, que després explicarem i justificarem, determinats i concrets grups de joves que es troben en aquesta situació.

El primer pas ha estat la confecció d'un guió que permeti articular, en forma de temàtiques concretes, la teorització que sobre el tema s'havia fet precedentment. Aquest guió respon bàsicament a tres moments del procés que fan els joves: el context socio-econòmic familiar, la història escolar i educativa i els aprenentatges realitzats i les expectatives laborals futures. El guió complet és el següent:

El pas de l'escola al treball

1. Context familiar socio-econòmic

-De què treballen els de casa? Composició de la família. Processos migratoris. Barri de residència. Nivell cultural dels de casa.

2. Escolaritat i valoració de l'educació

-Itinerari escolar realitzat: èxits i fracassos.
-Interès, motivacions i intervenció dels pares en els estudis.
-Valoració dels nois i noies respecte als propis estudis
Valoració de l'ambient cultural de casa. Què se'n espera dels estudis? Valoració dels estudis de cara a la feina.

3. Aprenentatges laborals

-Treballs realitzats: condicions, per a què fer?, en quin període de l'any?
-Com s'ha trobat la feina?, hi ha por de l'atur?
-Utilitat dels estudis per a trobar feina, deixaries els estudis si sortís una oportunitat?
-Coneixement de nois i noies que treballin: com s'ho han muntat? Els hi han servit els estudis?
-El servei militar com a trencament tant dels estudis com del treball.
-Coneixement de les alternatives que es fan a la comarca per a ajudar els joves en aquest sentit, esteu apuntats a l'INEM?

El segon pas consistia en la selecció dels grups de nois i noies implicats a través d'una mostra estructural que

reproduís, el més ajustadament possible, les diverses situacions reals dels nois i noies de la comarca.

Es així com vam decidir confeccionar una mostra la representativitat de la qual està lligada al cobriment de totes i cadascuna de les situacions reals dels joves en procés de transició de l'escola al treball.

Els grups decidits prèviament són els següents on hi especifiquem les característiques diferencials de cadascun d'ells:

- a) Grup mixt de COU d'un col·legi privat religiós.
- b) Grup mixt de COU d'un Institut de Batxillerat de dependència pública.
- c) Grup de noies de quart curs de jardí d'infància d'una Escola Professional de dependència pública i en una branca pràcticament i exclusivament femenina.
- d) Grup mixt de quart curs de formació professional administrativa del mateix centre.
- e) Grup mixt de segon curs de FP1 en règim diurn d'un centre privat funcionant com a públic i de la branca administrativa.
- f) Grup mixt de cinquè curs de FP2 en règim nocturn i d'especialitats administratiu i automoció del mateix centre.
- g) Grup mixt de cinquè de CES (Cicle Experimental Superior) en l'especialitat del batxillerat artístic seguint el procés experimental de reforma de l'ensenyament en un centre privat.
- h) Grup mixt d'una Escola Municipal d'Oficis; es tracta de nois i noies que han estat expulsats del sistema i que intenten agafar el tren de la seva pròpia història amb l'ajut de mestres i educadors.
- i) Grup mixt contactat per una educadora de carrer la característica del qual és el fet d'haver abandonat prematurament l'escola i trobar-se ja treballant. L'únic

l·ligam amb la resta de la societat és aquell contacte amb l'educadora.

El tercer pas és l'anàlisi del discurs dels nois i noies en tant que es posicionen davant de la transició de l'escola al treball amb els condicionaments del circuit o itinerari efectivament realitzat en funció de variables tan importants com la classe social de pertinença, el sexe, el tipus d'estudis realitzats, la naturalesa específica del centre on els han cursat, etc .

Justificació metodològica

El mètode de la intervenció sociològica vol produir amb els actors el coneixement de les pràctiques que realment estan fent i estimular-los per tal d'incrementar la seva capacitat d'acció i de coneixement.

Per a dur a terme això cal trobar el punt d'articulació entre els actors i els investigadors; és a dir, establir un equilibri entre la necessària distància i l'empatia o participació exigent. Un equilibri tan difícil de mantenir com, per exemple, entre la sociologia policíaca i la sociologia de la desviació, per posar un exemple tanmateix ben conegut per nosaltres mateixos.

Per a aconseguir això, es fa indispensable que la iniciativa de la recerca no sigui unilateral, sinó que la intervenció dels investigadors sigui com un intent de resposta a una demanda i la dels actors sigui una mena de necessitat de vessar l'enorme caudal de la seva experiència.

En aquest sentit i tractant-se de joves es juga amb un considerable avantatge perquè el vitalisme i l'expressivitat dels nois i de les noies són palesos i, certament, més que debordants.

Amb tot, els papers respectius dels investigadors i dels actors han d'ésser sempre clars i diferenciats; no es confonen de cap manera. Sense caure en l'interrogatori policíac o periodístic, s'ha de donar una mena de "feed-back" que és només el resultat d'una mena de necessitat expositiva contrastada per tal de poder

construir i reconstruir una realitat viscuda que és patrimoni de tots els que integren el grup.

No es tracta de formar els grups a través d'una mostra aleatòria com es faria amb un estudi provabilístic, ni tampoc consignar la línia de joves informants representatius i significats, sinó que es tracta d'organitzar un procés que permeti captar la significació més fidel de la situació juvenil en el tema que és el que configura el nostre objectiu: la transició de l'escola al treball.

Els grups juvenils escollits són decidits en funció dels llocs i dels espais socials que siguin hipotèticament i, de vegades amb evidència, significativament diferents pel que fa a l'acció; successivament, s'hi afegiran possibilitats alternatives noves a mesura que l'experiència, la reflexió i la intuïció ho vagin aconsellant. I tots aquests grups responen a realitats socials, escolars i ocupacionals suficientment diferenciades per a donar peu a pensar hipotèticament que un espai social, escolar o ocupacional determinat pot presentar trets diferenciadors significatius i que cal tenir en compte. Es tracta senzillament de confeccionar una mostra estructural.

La constitució dels grups ha d'encarnar totes les diverses situacions de vida dels joves, tenint cura que la diversificació ideològica i social sigui tan dispersa com la realitat que la sosté; des de l'escola al carrer, des d'un nivell d'estudis a un altre, des del mitjà de vida a la situació social concreta. La formació dels grups depèn de la iniciativa dels investigadors; però la recerca s'ha de garantir en un règim de neutralitat.

El moment clau de la trobada i de l'intercanvi amb cadascun dels grups escollits, ha de tenir el carisma idèntic de la festa; per a molts serà l'ocasió de parlar i contrastar unes vivències que normalment no es té l'oportunitat de cotejar i, per tant, la trobada juga el paper d'autodescoberta d'allò que integra la mateixa quotidianitat.

Es l'hora de donar via lliure a un diàleg obert, amb un guió de conversa estereotipat i amb una sensació de sinceritat i de generositat que dona la conversa amb el grup d'iguals. Els participants memoritzen la seva vida, la seva pràctica i la seva acció més quotidiana; l'objectiu únic del treball grupal és el de conduir les persones joves a una situació clau que és precisament l'autoanàlisi.

El diàleg va cobrant lentament i progressivament pertinència, capacitat incisiva i concreció: aquell discurs col·lectiu va recobrant singularitat en el context característic i diferenciador del propi grup. Aquesta singularitat de valoracions, judicis i contrastos sovint contradictoris neix a l'ombra de la decisió presa al començament pels investigadors que es corresponia amb les diferències que provenen de les diverses situacions de vida dels joves integrants (l'extracció socio-econòmica, l'ocupació escolar i la posició diferencial de cara al treball).

Els joves, tot i pertanyent als mateixos mitjans de vida, no s'expressen pas d'identica manera i això fa que ens trobem a un moment capital de la recerca, puix que posen en evidència, fruit de la seva espontaneïtat característica, les diverses interpretacions de la seva mateixa pràctica i la diferent significació i matisos que té per a ells; les distàncies i els acostaments es succeeixen en una admirable continuïtat.

Serà la lectura i la interpretació posterior la que permetrà classificar i ordenar les diverses posicions que han estat manifestades en un mitjà concret; allò que és generalitzable al món juvenil que es troba en el difícil procés de transició i allò que deixa llegir l'anunci d'un futur en el que la jerarquia de valors, l'acceptació de l'estructura de dominació i de poder i les actituds i les formes de viure poden variar substancialment. Caldrà fer la permanent distinció entre el que és propi i específic d'un grup (l'anècdota) i el que depèn de la identitat històrica d'un moviment juvenil que de manera inorganitzada els participants representen (la categoria).

La dinàmica dels grups i la psicociologia de les interaccions són només mitjans que permeten la descoberta de la línia central del discurs: els punts de partida, els silencis, les llacunes, la influència dels líders són un efecte del treball de coneixement de la pròpia realitat que el grup elabora.

En tot el procés els investigadors han jugat el paper d'animadors i no pas de productors de coneixement; és per això que es procura que sempre hi hagi almenys dos investigadors en cadascuna de les sessions: "l'agitador" que es manté ben pròxim del grup i el "controlador" que intervé directament en la conversa amb la intenció de vigilar que res que forma part essencial de la temàtica en quedi al marge.

Les sessions són enregistrades en cinta magnetofònica i transcrites d'una manera quasi literal o, almenys, conservant els elements semàntics més destacables en tant que són expressions d'una idea i que revelen l'essencial de la línia dels discurs que servirà posteriorment per a la verificació de les hipòtesis.

Amb els materials a la mà els investigadors hauran de verificar, a través de la lectura i relectura dels continguts, la construcció i reconstrucció de la difícil transició dels joves de l'escola al treball.

Diem, finalment, que els joves pozen en evidència una identitat, una oposició i una totalitat. La pròpia consciència de la situació com actors no és pas massa definida sense l'enfrontament amb un adversari (els pares, l'escola, el món del treball, les institucions, etc.) i la voluntat d'ocupar un espai concret en la societat que els ha tocat viure. Aquesta dialèctica és la que donarà importants i valuosos elements a l'anàlisi.

3. L'anàlisi de la realitat quantificada

Aquesta aproximació a la realitat de la comarca ens defineix només i únicament el perfil estructural de la transició de l'escola al treball a través dels tres paquets informatius esmentats més amunt.

No podem fer dir a les xifres el que no poden dir; estem condicionats per la qualitat de les informacions i per les servituds que la quantificació ens imposa. Només podem arribar a definir tendències i descriure característiques globals de la problemàtica que ens interessa.

3.1 La població jove a la nostra comarca

El quadre que segueix ens dóna l'embalum global de joves als diversos municipis de la comarca i pels grups d'edat entre els intervals dels 16 i els 20 anys i els 21 i els 25 anys; és una aproximació tanmateix ben abstracte a l'embalum de joves que es troben hipotèticament en el procés de transició.

<u>Municipis</u>	<u>16-20</u>		<u>21-25</u>		<u>Total</u>
	<u>Homes</u>	<u>Dones</u>	<u>Homes</u>	<u>Dones</u>	
Argentona (1-I-89)	294	324	329	321	1.248
El Masnou (20-I-89)	702	666	617	642	2.627
Mataró (1-I-88)	4.490	4.060	4.241	4.226	17.017
Premià de Dalt (1-I-88)	316	255	243	238	1.052
Premià de Mar (28-IX-88)	1.023	947	875	838	3.683
Vilassar de Mar (71-XII-87)	376	382	411	413	1.602
<u>Total</u>	7.201	8.634	6.716	6.678	27.229

Aquesta població suposa el 15'9 % de la globalitat demogràfica dels municipis considerats. Essent el grup 16-20 anys un 8'2 % i el de 21-25 anys un 7'7 %; aquestes comparativament són relacions quasi idèntiques a les d'altres comarques. Hem de dir, doncs, que no hi ha un embalum diferencial de joves al Maresme.

Si tenim compte dels municipis, hem de dir que relativament la proporció de nois i noies d'aquestes edats es fa notar únicament a Premià de Dalt on arriba al 18'6 %.

Considerant els intervals estudiats, hem de dir el que segueix: els nois entre 16 i 20 anys destaquen a Premià de Dalt i Premià de Mar, els nois entre 21 i 25 anys a Argentona i ambdós sexes entre 21 i 25 anys a Mataró i Vilassar de Mar.

Són aquestes unes consideracions estructurals que ens acosten a l'embalum global de joves als municipis de referència.

Trets aquests petits matisos, hem de dir que, en general, la proporció de joves és l'esperada.

Disposem encara d'una informació complementària que defineix la distribució sectorial dels joves dintre de cadascun dels municipis per barris o per seccions censals segons ens vingui donada la informació bàsica. Ens sembla que, per tal de no complicar les coses, n'hi haurà prou en lliurar les grans línies de les diferències que hem observat als diversos sectors urbans. És així que el nombre relatiu de joves d'aquests intervals d'edat es disparen a les àrees següents:

-a El Masnou, el Districte I i a les seccions 1, 3 i 4, els nois i a les seccions 2 i 6, les noies. Aquestes ostenten proporcions relativament importants a tot el Districte II.

-a Mataró, els nois predominen als barris de Cirera i Palau/Escoixador i les noies a l'Eixample de manera molt destacada i, també, Cerdanyola-Sud.

-a Premià de Dalt, les noies a Santa Anna-Tió i tant els nois, com les noies al Nucli Antic.

-a Vilassar de Mar, els nois al Districte I secció 2 i al Districte III secció 1; les noies, destaquen considerablement al Districte III secció 2.

-a Premià de Mar, hi ha una relativa presència de nois al Districte I secció 2 i al Districte III seccions 1 i 5; les noies, per la seva banda, també destaquen al Districte III secció 1.

A Argentona no tenim aquesta distribució per zones urbanes. Aquesta informació és purament descriptiva i segurament que pot ésser útil per a cadascun dels municipis interessats.

3.2 El procés escolar: embalum i problemes

Com ja hem indicat, aquesta informació s'ha basat en l'elaboració de les dades de la publicació de la Generalitat de Catalunya Estadística de l'Ensenyament pels cursos 1984/1985 (FP1, FP2, BUP i repetidors de la FP) i 1985/1986 (EGB, FP1, FP2, BUP i els repetidors de cadascun d'aquests nivells)

L'avaluació de les dades i la seva ponderació respectiva s'ha fet per comparació amb les de la comarca del Vallès Oriental

per l'única raó que ens ha semblat factible del fet que ambdues comarques, Maresme i Vallès Oriental, ostenten algunes similituds que autoritzaven fer-ne l'equiparació.

No volem esgotar el lector amb la contemplació atenta de grans llistats estadístics; és per això que ens limitem a presentar les grans línies del que ha donat aquesta explotació de dades. Primer ho farem per cursos per a intentar posteriorment veure'n les grans línies comarcals (no oblidem que treballem ara amb dades referides a la globalitat de la comarca).

Curs 1984/1985

F1 : Hi ha una poca presència relativa del sector públic a la nostra comarca (58 % al Maresme i 75'7 % al Vallès Oriental).

El balanç relatiu important favorable al sector privat el dona precisament l'alumne del sexe femení (és a dir, les noies tendeixen a matricular-se majoritàriament al sector privat).

La caiguda d'alumnat entre el 1er i el 2on curs és molt forta al Maresme.

Els repetidors (que són molt poc importants al Maresme tant a FP1 com a FP2) es noten, sobretot, a 1er curs al sector públic i, una mica, 2on curs al sector privat.

F2 : L'oferta de places és ara encara més desproporcionada al sector públic (46 % al Maresme i 91'7 % al Vallès Oriental).

La caiguda d'alumnat, a grans trets, s'opera entre el 1er i el 2on curs, aconseguint una certa estabilitat relativa entre 2on i 3er.

L'alumnat femení, tot i que manifesta un cert predomini global al Maresme, es manté a un nivell relativament reduït tant al sector públic com al privat.

Els repetidors, ara, no tenen relevància al Maresme.

BUP: L'oferta de places, tot i ésser important relativament al sector públic del Maresme (71'7 %) és inferior encara que al Vallès Oriental (82'1 %). La caiguda de l'alumnat és forta entre 2on i 3er curs en el sector públic i entre tots els curs a més del COU en el sector privat.

Per sexes, les diferències són lleugerament favorables en nombre a les noies, sobretot en el sector públic.

Curs 1985/1986

EGB: Ens tornem a trobar amb la poca oferta relativa de places al sector públic (53'4 % al Maresme i 63'2% al Vallès Oriental).

Els nois són relativament més presents al sector públic i les noies al sector privat.

Hi ha més repetidors al sector públic que al privat i, per sexes, els nois s'incrementen al sector públic.

FP1: La constant és la poca oferta de places al sector públic (58'2 % al Maresme i 77'8 % al Vallès Oriental).

Hi ha molta presència de nois al sector públic (72'2 %) i de noies al sector privat (61'1 %).

Hi ha una caiguda d'alumnat entre 1er i 2on curs en ambdós sectors, amb l'excepció de les noies del sector privat.

Els repetidors semblen una constant: el 10 % a 1er curs i el 7 % a 2on del sector públic.

FP2: L'oferta de places és quasi idèntica en ambdós sectors (vora el 50 %); però molt pobre comparada amb el Vallès Oriental (90'1 %).

Per sexe, els nois es matriculen sobretot al sector públic i les noies al privat; la diferència és ostensible.

Entre el 1er i el 2on curs hi ha una caiguda forta d'alumnat d'ambdós sexes al sector públic i, en canvi, al sector privat es dona el mateix fenomen en els nois però no en les noies.

Els repetidors es mantenen a una xifra relativa constant (entre el 4 i el 7 %) i només el 3er curs del sector privat ostenta un índex més elevat.

BUP: Encara que l'oferta del sector públic arribi al Maresme al 70 %, comparada amb el Vallès Oriental és força fluixa (86'7 %).

Mentre que al sector públic hi ha moltes més places ocupades per nois, al sector privat hi ha un perfecte equilibri entre els sexes.

La caiguda vertical d'alumnat entre 1er i 2on del sector públic és molt forta entre els nois, mentre que entre les noies és una caiguda molt més suau.

Hi ha molts més repetidors al sector públic que al privat. L'embalum de repetidors es va incrementant al 2on i al 3er del sector públic, mentre que al sector privat aquesta dada és una constant.

Almenys hi ha dos fenòmens que es repeteixen al Maresme. El primer és la poca oferta relativa general de places al sector públic el que indica almenys que l'ensenyament a la comarca, pràcticament en tots els seus nivells, és molt més selectiu que en altres indrets. Precisament, són les noies les que tendeixen a matricular-se sistemàticament al sector privat.

El segon és l'important abandó dels estudis que s'observa en determinats períodes dels nivells mitjos tant a la formació professional com al batxillerat. Això no deixa d'ésser un crit d'atenció per a la societat comarcal, des dels ensenyants als responsables de la gestió pública, davant la possible necessitat de pensar camins alternatius a l'ensenyament reglat.

Són pinzellades que tenen la virtut de fer veure que potser les coses no són tan perfectes com poden deixar entreveure les aparences.

3.3 L'oferta oficialment reconeguda de treball

La informació que hem elaborat ara prové de les dades que sobre l'activitat productiva hi ha als municipis objecte de l'anàlisi. Fonamentalment, ens centrarem en les places ofertes efectivament en aquests municipis.

Ni cal dir que es tracta del treball reconegut i, per tant, aquesta informació oblida quelcom que és importantíssim a la comarca: el gran embalum de l'economia submergida que, sobretot a l'ombra del tèxtil, deu arribar a xifres notables. El fet és que ningú ho ignora i tots els nostres informants hi han fet referència d'una manera o altra. La nostra anàlisi es limita, doncs, al treball controlat per una via o una altra per les instàncies oficials.

Per a comprendre aproximativament la importància relativa que pot tenir aquesta economia submergida als municipis de referència, hem confeccionat la taula que segueix que té la virtut d'aproximar-nos a una realitat tanmateix ben complexa.

<u>Municipis</u>	<u>Places laborals (1)</u>	<u>Població activa (2)</u>
Argentona	1.257	2.952
El Masnou	2.325	5.922
Mataró	22.136	41.691
Premià de Dalt	606	7.092
Premià de Mar	1.770	7.497
Vilassar de Mar	1.172	1.304

	29.266	61.458

(1) La font és la de la Càmera de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona de data 13-gener-1989.

(2) La font és ara la del Consorci d'Informació i Documentació de Catalunya (CIDC), Estructura socio-econòmica de la població, T.1, amb dades corresponents a l'any 1986.

Segons aquesta informació només el 47'1 % de la població activa d'aquests municipis tindria un lloc de treball a la localitat; la resta, més de la meitat, estaria a l'economia

submergida, o se'n va a treballar fora de la comarca o es trobaria a l'atur.

De totes maneres, amb dades encara del 1986, coneixem la població activa de més de 16 anys que estava aturada amb ocupació anterior, la que esperava la seva primera feina i els que es trobaven en aquells moments al servei militar; això ens permet una ajustament de les nostres dades.

<u>municipis</u>	<u>parats+servei militar</u>	<u>%/població activa</u> (economia submergida o treballen fora)
Argentona	607	36'8
El Masnou	1.233	39'9
Mataró	10.334	22'1
Premià de Dalt	481	48'--
Premià de Mar	1.930	63'7
Vilassar de Mar	649	-39'6
Total	15.234	27'6

Es a dir, aquest 27'6 % seria la proporció de població activa que, no trobant un lloc de treball oficialment reconegut al municipi o treballaria a l'economia submergida o se n'aniria a treballar fora.

De totes maneres, les diferències intermunicipals són ostensibles; des de la situació de Vilassar de Mar on hi hauria un excedent de quasi el 40 % de places ofertes, fins aquest 63'7 % de Premià de Mar que revela un extraordinari sobrant de mà d'obra que hauria de buscar-se la vida en condicions de precarietat laboral de l'economia submergida o fora dels límits municipals. Més tard tindrem l'ocasió de contemplar les conseqüències que això comporta a la població jove.

Anant més enllà, podem dir que coneixem la distribució d'aquesta oferta de places en funció dels sectors d'activitat i aquesta és una dada extraordinàriament interessant que ens permet dibuixar el perfil de les activitats industrials i productives d'aquests municipis en funció del nombre de places efectivament

ofertes. La distribució disposada en ordre descendent d'importància és la següent:

<u>Activitats</u>	<u>%</u>
Indústries manufactureres (sobretot tèxtil)	44'7
Comerç, restauració i reparacions	14'9
Altres serveis (administració, educació, sanitat, recreatius, personals, etc)	13'1
Transformació de metall. Mecànica	7'9
Extracció de metalls. Química	7'2
Construcció	5'5
Finances. Assegurances. Serveis a les empreses	4'3
Transports i comunicacions	1'8
Agricultura i derivats	0'6
Energia i aigua	0'3

	100

Aquestes proporcions ostenten algunes diferències segons els municipis; és per això que el sector de l'extracció de minerals i la química és singularment present a El Masnou (amb una proporció al municipi que arriba al 23'7 % de la mà d'obra) amb almenys dues empreses grans: una de minerals no metàl·lics de 252 treballadors i una de química de 256.

La transformació dels metalls i la mecànica es destaca a Argentona (15'2 % dels treballadors del municipi), Premià de Mar (13'9 %, amb una empresa de productes metàl·lics de 115 treballadors) i Vilassar de Mar (14'2 %).

Les indústries manufactureres es destaquen a Mataró (49'2 % dels treballadors del municipi, amb dues empreses tèxtils de 485 i 643 treballadors, una de calçat i vestit de 246 i una de paper de 142 treballadors) i a Premià de Dalt (51'6 %, amb una empresa tèxtil de 138 treballadors).

La construcció sobresurt a Premià de Dalt (13'5 % dels treballadors del municipi) i Premià de Mar (13'2 %).

Finalment, hem de notar també la importància relativa que adquireix el comerç, la restauració i les reparacions a Premià

de Mar (20'5 % dels treballadors del municipi) i Vilassar de Mar (28'9 %).

De totes maneres, malgrat algunes empreses que ja hem anat indicant, la tònica general és la de la presència de la petita empresa. Efectivament, la mitja del dimensionat de les empreses d'aquests municipis és de 8'6 treballadors; només Mataró aconsegueix arribar a una mitja de 9'8.

Aquesta aproximació a l'oferta oficial de treball als municipis de la comarca que fan l'objecte d'aquesta anàlisi, aconsegueix donar-nos un perfil de les especialitats que en la nostra àrea d'estudi singularitzen les formes de treballar; és una mica el futur laboral que es presenta als nois i noies.

4. La significació simbòlica del procés de transició vista pels seus mateixos actors.

4.1 Els mestres o interventors del pas de l'escola a l'empresa

Per a l'anàlisi de la situació dels joves en el seu pas de l'escola al món laboral, necessitem conèixer l'esforç que es realitza als municipis objecte de l'estudi per a garantir un suport, una ajuda en el difícil camí de la transició. Aquesta exposició serà molt esquemàtica intentant diferenciar tres àmbits concrets en els que ens sembla que la realitat presenta matisos diferenciadors: l'administració pública, l'ensenyament reglat i l'ensenyament no reglat.

El quadre esquemàtic següent resitua les fonts informatives diverses que s'inclouen en aquesta anàlisi:

<u>Localitat</u>	<u>A. Administració</u>	<u>Ensenyament</u>	
	<u>pública</u>	<u>B. reglat</u>	<u>C. no reglat</u>
Mataró	1. Ajuntament	1. M. Biada	1. Salesians
	Serv. Oc. Juvenil	2. Escola Pia (Reforma)	2. Esc. Apren. d'Oficis "Centre de Prevenió"

Vilassar 2. Ajuntament
Servei de Joventut

Premià de 3. Ajuntament	3. I. F. P. Cris-	3. Escola
Mar	Casal de Joventut	tòfol Ferrer
		Mun. D'Oficis

El Masnou	4. I. F. P. El Masnou
-----------	-----------------------

4.1.1 L'administració pública

Els tres ajuntaments estudiats tenen una estructura ben diferenciada. El de Mataró ja fa un any que ha creat un servei específic referit a l'ocupació juvenil i, per a fer això, parteix d'uns objectius amb unes idees elaborades i definides per una acció concreta i amb la constitució d'aquest servei l'ocupació juvenil és enfrontada amb molta més competència i eficàcia.

A Vilassar de Mar, en canvi, les propostes, projectes i respostes que es donen vénen marcades per una determinada orientació política realitzada pel departament de joventut de la pròpia localitat.

Premià de Mar no té un departament específic que vetlli el tema de l'ocupació juvenil; com podem veure aquesta tasca la porta a terme l'Escola Municipal d'Oficis.

Les respostes donades pels diferents ajuntaments sorgeixen a partir d'una necessitat imposada per la realitat concreta: la dificultat de l'ocupació juvenil, l'atur dels joves i el problema del fracàs escolar; constatades aquestes realitats el que intenten les administracions és donar una resposta més o menys definida per tal de donar sortides als problemes. S'ha dit: "Tot va nèixer quan es va observar el gran percentatge de fracàs escolar que cada any va en augment" (A-2).

Aquesta exposició es centrarà successivament en quatre temes: l'àmbit de treball municipal, els programes vigents, les actuacions concretes i els projectes.

L'àmbit de treball

La regidoria de joventut i esports de Mataró està constituïda per:

- Servei de joventut

- Servei d'Ocupació Juvenil:

 - A) Àmbit d'orientació i formació

 - a.1) Pla d'orientació professional (POP)

 - a.2) Formació i inserció professional (FIP)

 - B) Àmbit d'informació i primera ocupació

 - b.1) Pla d'informació

 - b.2) Pla primera ocupació = oficina d'inserció

A la regidoria de Vilassar de Mar es porta a terme l'activitat següent:

- Treball d'obres municipals (TOM):

 - aprenentatges a empreses i pràctiques de FP a l'ajuntament

 - borsa de treball acollint demandes de tota mena de persones

La regidoria de joventut de Premià de mar ha creat actualment el casal de joventut centrant les seves actuacions en el lleure infantil i juvenil. En aquest moment comença a moure algunes col.laboracions per a afrontar la problemàtica de l'atur juvenil, però encara no hi ha experiències definides.

Els programes vigents

Sempre es centren concretament en donar informació, orientació i garantir una plataforma per a accedir al món laboral. Heus aquí la cita de les activitats que es duen a terme en aquesta línia: -Oficina d'inserció, borsa de treball; -Acollir nois sense estudis donant-els-hi l'oportunitat d'aprendre un ofici; -Oferta de diverses activitats; -Sessions quinzenals on es donen recursos didàctics; -Seminaris als tutors de les escoles; -Paquets informatius a les empreses, escoles i joves; -Xerrades; -Fulls informatius; -Diversitat de cursos amb un seguiment de l'aprenentatge per mitjà de tutories; -Connexió amb empreses per a donar informació dels diferents tipus de contractació.

Actuacions concretes

Les accions que responen a aquests programes intenten adaptar-se a la realitat laboral de cada municipi i és així com, d'una banda, els nivells de formació s'adapten a un procés d'aprenentatge segons especialitats i, de l'altra, es creen llocs de treball d'una forma real i productiva des de la perspectiva social i d'adequació a la persona concreta.

Exemples d'aquestes actuacions són: -Cursos d'orientació ocupacional i formació en els diferents aspectes i condicions del món laboral; -Cursos de formació i reciclatge per a agricultors; -Seminaris d'orientació formativa i laboral; -Cursos de maquinista tèxtil, muntatge d'espectacles, d'hostaleria, estades d'una setmana a Vilanova i La Geltrú (centre d'orientació); -Cursos de mecànica, d'electricitat, d'automoció en col.laboració amb l'INEM; -Programa d'aprenentatge mitjançant uns convenis amb diferents empreses i el propi ajuntament d'una duració de tres a sis mesos. Es realitza un seguiment de l'aprenentatge i es lliura un certificat avalat per l'empresa i el departament de joventut; -Plans de formació i inserció laboral de l'INEM de caràcter exclusivament ocupacional amb ensenyament i reciclatge. Dins d'aquesta modalitat hi ha l'escola-taller "Les Esmandies" de Mataró acollint joves amb fracàs escolar i desorientació. Es realitzen els oficis de paleta i jardiner col.laborant en la restauració d'un edifici que aporta un benefici a la col.lectivitat social; -Convenis amb empreses concretes dels sectors de producció potencialment més actius segons els municipis; així, la pell a Vilassar de Mar i l'horticultura i el tèxtil a Mataró.

Aquesta enorme activitat està sotmesa a uns condicionaments marcats per la diferenciació sexual: "Solen venir més els nois que les noies i es veuen diferències pel que fa al que volen aprendre: els nois: talladors, pell, mecànica, hostaleria, forneria i fusteria, i les noies: administratiu, perruqueria i dependentia" (A-2).

L'ajuntament de Vilassar està obrint les seves propostes i actuacions a la població de Cabrils i el de Mataró col.labora amb el Fons Social Europeu i té un programa d'intervanvi amb empreses de l'estranger. A Mataró, a més, es fa un seguiment de la demanda de treball de forma personalitzada, fent una valoració i encaminant el demandant segons la seva situació i possibilitats.

Els projectes

A Mataró es projecta el següent: Una guia de recursos educatius donant sortides als diversos estudis tot informant sobre la manera de poder tenir ajudes. A més, hi ha un projecte avançat d'autoocupació. Per altra banda, s'ha proposat a l'INEM els cursos següents: treballadors familiars, venedors i aparadoristes amb col.laboració amb diferents institucions de la ciutat especialitzades en els temes.

A Vilassar, per la seva banda, es prepara un taller d'aplicació de la informàtica amb un curs d'auto-aprenentatge amb col.laboració amb la Generalitat.

Hi ha observacions que pel seu interès no poden ésser deixades en l'oblit. La primera, esmenta la difícil coordinació en aquest terreny:

"En aquesta qüestió de l'ocupació juvenil hi ha una descoordinació total inter i intramunicipal" (A-1).

La segona, s'ocupa de la visió unidireccional de l'empresa:

"La resposta de les empreses va més encaminada a un interès productiu que a la realització d'una veritable col.laboració. A l'empresa li costa contractar. Nosaltres intentem que només facin mitja jornada perquè anímem a l'estudi i vigilem que l'empresa no caigui en la temptació de la producció i és per això que no es pot allargar altrament l'empresa cau en l'aprofitament del nano com a mà d'obra barata. I, per altra banda, hi ha empreses que no volen retribuir; encara que es

tracta d'una tasca mínima, s'ha de pagar alguna cosa. El seu discurs és: ensenyem una professió, no hi ha productivitat, no hem de pagar res. Parlem amb les empreses un cop al mes i les avaluacions les fan elles mateixes (A-2).

La tercera té relació directament amb actituds concretes dels joves:

"Als nois els hi costa entendre que es necessita una formació; només busquen els calers. El noi ha de comprendre que, encara que no el contractin, aquestes són unes pràctiques que ja té. Costa que assumeixin que la formació és necessària" (A-2).

La quarta es refereix a la situació general. Es tracta de diverses postures que convergeixen en una mateixa visió:

"L'atur ha generat desequilibris i la gent aturada viu deliberadament dintre dels dos sistemes: el subsidi d'atur i la nova situació que aboca a l'economia submergida" (A-1).

"No hi ha problemes d'atur; tot es redueix a un problema d'informació. Encara que sovint en males condicions, aquí la gent treballa. Nosaltres creiem que els veritables problemes són a les escoles; però en aquestes no hi podem intervenir" (A-2).

4.1.2 L'ensenyament reglat

L'escola pren consciència cada dia més del paper que representa com a font de coneixements i punt de recursos pels joves en la seva difícil transició. Es curiós observar com, malgrat que es tracta de centres diferents lliurant formacions diverses, els objectius, les actituds i els recursos diferenciats segueixen una mateixa línia comú; fidel reflex de la preocupació també comuna que presideix aquesta mena d'actuacions.

La Formació Professional

Cobreix les especialitats següents: informàtica, electrònica, administratiu, automoció, delineant, electricitat i jardí d'infància. Els tres centres tenen almenys una persona

dedicada a la tasca concreta de la inserció laboral dels joves que es troben a l'escola; amb tot, la dedicació és relativa amb unes fortes limitacions de temps: una mitjana de sis hores setmanals.

Les insuficiències de temps queden tanmateix evidents:

"Per a fer aquesta tasca ni disposem d'hores ni de mitjans; tot és massa vocacional i necessitem més ajuda. La gent se'n cansa: hi ha escoles que han tingut cinc tutors durant cinc anys. Es una feina que crema molt feta en aquestes deplorables condicions" (B-3).

Es genera una col.laboració amb diverses empreses segons l'especialitat que es tracta i, segons els testimonis, l'actitud de l'empresari apareix amb una exigència i un interès molt concrets:

"Les empreses solen demanar un perfil determinat: necessitem una persona per a ocupar-se de tal tema i que tingui aquests coneixements" (B-3).

"Allò que demanen els empresaris es concreta en tres punts: un mínim de coneixements teòrics, una capacitat d'atenció per part de l'alumne, una fluïdesa d'adaptació a les noves tecnologies; la reconversió del personal que és molt més important que la mateixa reconversió de les empreses" (B-1).

"Per altra banda, hem de fer entendre a les empreses que no es tracta de cobrir una vacant, sinó de fer un ensenyament. Hi ha gent rebotada de tot arreu des del punt de vista laboral i econòmic que ho agafarien tot i no és aquesta la nostra feina, puix que no es tracta d'omplir buits.

Un dels temes més importants és que l'empresari entengui que es tracta de docència i ho arriben a assumir el 50 % dels que tractem. I aquesta sensibilització dels empresaris s'hauria de fer des d'instàncies superiors, per exemple, amb personal

preparat i especialment dedicat de la mateixa Direcció General" (B-3).

"S'ha de vigilar molt perquè hi ha intents d'explotació per part de les empreses; no solament ocupen els alumnes un lloc de feina, sinó que els fan fer substitucions, rebre les mares, trasllats a una delegació de l'empresa que hi ha a una altra població" (B-4).

Es gestionen uns contractes i convenis que afavoreixin el procés d'aprenentatge del jove, es dona informació dels tipus de contractes vigents i les seves peculiaritats (col.laboració, formació i en pràctiques). I generalment l'escola ha creat una borsa de treball acollint les diferents ofertes i demandes del món laboral.

Cal esmentar, encara que només sigui breument, la singular experiència no contemplada en els plans d'estudi anomenada "projecte per a la transició" i que es porta a terme a L'I.F.P. Cristòfol Ferrer de Premià de Mar en el context de la formació professional administrativa. El programa té l'objectiu d'adequar les iniciatives a les necessitats concretes dels estudiants que acaben la formació i per a fer-ho s'han segregat nou hores de l'horari acadèmic per a dur a terme gestions, recull d'informació i assistir a conferències programades. Paral·lelament es fan sessions de comunicació entre els alumnes i cursos puntuals de temes d'actualitat.

Amb grups mixts de quatre a cinc alumnes, han d'elaborar un projecte de recerca que no solament sigui útil i aprofitable al poble, sinó que tingui una incidència en l'autoocupació. En aquesta línia s'han realitzat projectes tals com: agència de viatges, organització empresarial d'un càmping, com muntar un bar per a joves, com iniciar una televisió local, etc... S'avaluen els alumnes per les seves capacitats per a prendre iniciatives.

S'ha de dir que aquest programa no ha trobat tota la comprensió esperable de l'administració educativa.

El Pla experimental

Ens referim al CES (Curs Experimental Superior) que en règim experimental pilot es porta a terme a l'escola Santa Anna de Mataró. L'objectiu és el de crear uns coneixements més específics segons l'orientació professional del jove.

Hi ha un equip de persones específicament dedicades a la problemàtica de la transició; s'ha creat una borda de treball i es realitzen convenis en pràctiques, crèdits d'estada en pràctiques i de formació laboral. Tot plegat, no massa diferenciat del que es porta a terme en la formació professional i àdhuc constatant les mateixes tendències:

"La demanda de personal cada vegada és més meticulosa a nivell d'exigències: que sàpiga fer això, que conegui tal llengua, etc." (B-2).

4.1.3 L'ensenyament no reglat

Davant d'una realitat tan concreta com la inadaptació escolar, el fracàs, la marginació social, els problemes familiars, socials, econòmics... s'han dinamitzat iniciatives d'aprenentatge d'oficis alternant amb unes hores escolars amb objectius i principis molt concrets.

"L'E.M.O. respon al gran fracàs escolar que hi ha; són els rebotats de la bàsica que van a FP o no hi van, de fet són al carrer. Hi ha gran quantitat de problemes a l'escola i, sobretot, molt d'absentisme. Això ha funcionat" (C-3).

"Es va veure la necessitat de fer aquest servei; és la compensatòria que generalment es troba a la mateixa escola de FP. La legislació actual, extraordinàriament recent, defineix la tipologia de l'alumne que ha d'anar a compensatòria i els passos que ha de fer per a matricular-se" (C-2).

Dins d'aquest apartat de l'ensenyament no reglat hi ha els cursets de diverses especialitats oferts per una escola de Mataró amb col.laboració amb la Generalitat de Catalunya i el Fons Social Europeu. Aquí s'acullen joves de diverses característiques,

des de qui cerca un reciclatge a qui a partir d'uns cursots que amb les perspectives que ofereix de cara al món laboral, canvia les seves actituds i millora la seva conducta.

Les especialitats que es porten a terme en aquests centres no reglats són: fusteria, mecànica, comptabilitat, perruqueria, informàtica, disseny, fotografia, artesania, idiomes, electricitat i tèxtil.

Aquests centres intenten mantenir una col.laboració amb varies empreses i així ho expliquen:

"Hi ha una queixa dels empresaris entorn del tema que no es facin especialitats. Hi ha una demanda que no es cobreix precisament perquè la FP tampoc és apta a cobrir els requeriments dels empresaris que arriben a unes determinacions molt concretes" (C-2).

"Tenim unes 30 empreses col.laboradores que acullen els nois com aprenents durant 3 o 5 hores al dia; al mateix temps, tots fan dues hores d'estada a l'escola. De sempre s'havien fet unes pràctiques als bars o a la construcció, encara que sense plantejaments de professionalització" (C-3).

Generalment, el jove inscrit a l'escola d'ofici no té un futur professional definit:

"El noi que ve aquí no s'apunta a una especialitat determinada; no sap massa què vol fer" (C-2).

En aquest grup i amb unes característiques molt peculiars hi trobem el Centre de Prevenció de Mataró. Des del punt de vista laboral, tenen dos tallers com a recurs pedagògic amb les especialitats de fusteria, ferro, pintura i missatgers. Han establert convenis i ajudes amb diverses institucions: INEM, Fons Social Europeu, Ajuntament, Diputació, Generalitat, Caixes i empreses privades. El jove porta a terme una tasca professional i, a l'ensem, rep una retribució i l'objectiu últim dels tallers és ajudar el jove a una integració social:

"... però el més important per a nosaltres és que el nano vulgui canviar".

4.2 El punt de vista de l'empresari

El Servei d'Ocupació Juvenil en el context del Pla Inform-Acció de l'Ajuntament de Mataró ha elaborat unes dades que parteixen de consultes realitzades per ells mateixos als empresaris de la localitat que tenen la qualitat d'aproximar-nos a l'actitud d'aquests davant la problemàtica concreta de la contractació d'un nou treballador a la seva empresa.

L'amabilitat i l'interès evident manifestat pel servei municipal mataroní en la temàtica que ens ocupa en aquesta recerca, ha fet nèixer una col·laboració estreta amb el mateix i ha permès que ens facilités la informació que provisionalment havia aplegat i que completa el quadre que ens proposàvem presentar amb la incorporació de l'empresari com a actor fonamental en la transició dels joves a l'empresa.

En efecte, l'empresari és un demandant de treballadors i és qui realitza efectivament els contractes; ens interessa considerablement contemplar la seva posició davant la seva demanda i davant el compromís contractual que contrau amb els seus treballadors.

Com ha estat feta la consulta?

Es va partir de les dades del Cens Industrial municipal del 10 d'octubre del 1988. Allà hi constaven 1.220 empreses de les que atenint-se a la seva dimensió, se'n van seleccionar 418, pràcticament la tercera part. Aquest criteri de la dimensió fou el següent: petit entre 4 i 10 treballadors, mitjà entre 11 i 20 i gran més de 20.

A través d'un triple contacte (carta, trucada telefònica i visita personal), entre 31 de gener i el 10 de març d'aquest any s'havia contactat efectivament amb 80 empreses que representaven els sectors de producció següents: 75 % del ram tèxtil, 13'7 % de maquinària tèxtil, 2'5 % de fusta, hostaleria i paper i 1'2 % de

metall, transport i decoració. Un 56'2 % eren empreses petites, 21'2 % mitjanes i 22'5 % grans.

L'experiència demostra que l'acollida anava millorant a mesura que s'avançava en el procés de recollida de la informació de referència.

4.2.1 Les previsions globals de la plantilla

Aquesta dada reflexa la tendència dinàmica general de la comarca. La distribució és la següent:

Perspectives d'ampliació	59'2 % de les empreses
Perspectives de reducció	7'9 %
Estancament	38'6 %

Aquesta tendència dominant a l'ampliació afecta indistintament a empreses de mida diferent, des de les petites a les més grans. En canvi, la situació d'estancament de la plantilla és singularment majoritària entre les petites empreses. Pel que es refereix als sectors de producció, no hi veiem diferències que siguin dignes d'ésser consignades.

4.2.2 L'empresari com a demandant de treballadors

La persona que gestiona el personal d'una empresa té unes expectatives concretes referides al perfil del treballador que idealment ha d'ocupar una plaça laboral concreta en un moment determinat. El gran tema de la conversa era precisament aquest: a l'hora de recórrer a una oficina de col·locació, quin tipus de demanda es fa i quin tipus de requisits s'expressen?

Hi ha una tendència majoritària a formular una demanda genèrica; és a dir, sense indicació concreta d'un nom de la persona que interessa contractar. Només és la quarta part dels empresaris que acostumen a formular una demanda nominativa i, si hi afegim el 10 % dels qui alternen les dues (genèrica i nominativa), arribem a la tercera part.

Pel que fa als resultats, sembla que la demanda nominativa dóna més satisfaccions (30 %) que la genèrica (17'3 %), almenys des de la perspectiva dels que col·loquen.

L'experiència laboral sembla ésser un requisit fonamental i preferent de l'empresari (43'8 %) i no són pas pocs

(49'2 %) els que pensen que el millor és adquirir aquesta experiència a la pròpia empresa. De totes maneres, hi ha d'altres detalls que l'empresari també sol tenir en compte: les ganes de treballar (22'4 %), la serietat o l'esperit de superació (11'8 %), la professionalitat (7'8 %), la responsabilitat i la voluntat d'aprendre (5'3 %), els estudis i l'edat (3'9 %), que li agradi la feina i que no estudiï (2'6 %) i, que tingui una cultura mínima i que sigui "bona gent" (1'3 %).

Aquestes dades de cara al tema que ens ocupa en aquesta recerca tenen l'interès de fer-nos veure, d'una banda, les possibilitats de satisfacció que donen les demandes fetes nominativament i, per l'altra, la rellevància que adquireix el requisit de l'experiència i, sobretot, d'una pràctica realitzada a la pròpia empresa.

4.2.3 La informació dels empresaris respecte als contractes

El 75 % dels empresaris consideren que la informació que proporciona l'administració local de l'INEM referent a les possibilitats de l'empresa a l'hora de la contractació és clarament deficient. I, per altra banda, una proporció no desestimable (28'8 %) té la impressió que les gestories a l'hora de fer els tràmits no donen massa informació referent als contractes.

Malgrat que una bona part (38'9 %) participa en el desenvolupament dels contractes de treball i, per tant, en coneix la tramitació, es pot dir que la informació se l'han de buscar una mica pel propi compte i que el servei que ha dut a terme aquesta consulta es fa altament necessari; segurament que aquesta fou la motivació que va justificar aquestes converses.

Aquesta situació que podem generalitzar a jutjar pels resultats que acabem d'expressar, fa que l'empresari es trobi en una circumstància de greu desinformació tot i essent ell un element importantíssim i indispensable en el procés de contractació de mà d'obra a la seva empresa.

4.2.4 Els contractes de treball

Després del que acabem d'observar, no és d'estranyar que pràcticament la tercera part dels empresaris consultats (32'2 %) desconeguin els tipus de contracte que gaudeixen de subvencions importants per la seva empresa. La meitat (49'1 %) coneixen els incentius sobre les quotes de la Seguretat Social al contractar un jove de 16 a 26 anys, 44'1 % coneixen els avantatges d'adquirir els serveis d'una persona amb minusvàlua física, i 45'2 % els que van lligats a la contractació d'una persona de més de 45 anys. Hem de parlar, doncs, d'una ignorància greu massa generalitzada.

I disposem, finalment, d'una dada que és extraordinàriament interessant: es tracta de la pràctica de contractació utilitzada habitualment pels empresaris consultats. La distribució és la següent:

Contracte temporal	50'1 %
Contracte en formació	18'0 %
Contracte fix	14'4 %
Contracte en pràctiques	7'3 %
Contracte menors 26 anys	2'2 %
Contracte majors 45 anys	2'2 %
Contracte minusvàlids	1'1 %
Contracte a temps parcial	1'1 %
Contracte de treball a domicili	1'1 %

L'habitualitat generalitzada del contracte temporal és prou evident per damunt de les altres alternatives.

Per altra banda, aquesta distribució ens demostra almenys dues coses. La primera és el caràcter d'excepcionalitat de bona part de les fórmules contractuals malgrat els evidents avantatges que suposen per l'empresari; i la segona és l'esbós incipient d'un començament de fórmules innovadores que, malgrat que excepcionals, anuncien l'inici d'un camí nou de contractació del que tenim coneixement que a Europa ja s'ha introduït de forma experimental (ens referim concretament al contracte a temps parcial i al del treball a domicili).

4.3 Els nois i noies afectats

Les sessions grupals mantingudes amb els nois i noies que es troben posicionats socialment i educativament en situacions ben diverses ens permeten reagrupar les temàtiques tractades en els sis punts següents: la influència socio-cultural dels pares i de l'escola davant de la problemàtica de la transició, la imatge que els mateixos joves tenen dels estudis en tant que influencien la transició, la valoració simbòlica del treball i del fet de treballar, la consideració col·lectiva de l'atur juvenil i de l'oferta de treball, la pròpia visió de l'accés a un lloc de treball i el servei militar com interferència en el procés de transició de l'escola al treball. És el que anem a considerar en aquests moments seguint aquest mateix ordre expositiu.

La dada empírica és el discurs verbalitzat pels mateixos joves i la font ha estat sempre citada en clau. Heus aquí la llegenda de les diverses referències:

-FP2 A = Escola professional pública, especialitat administrativa.

-EMO = Centre d'inserció escolar i professional.

-EDC = Joves contactats per un educador de carrer.

-FP2 N = Escola professional pública en règim nocturn, especialitats administrativa i automoció.

-FP1 D = idem que l'anterior en règim diürn, especialitats electricitat, automoció i administratiu.

-COU IB = Institut batxillerat.

-CES = Curs Experimental Superior.

-FP2 JI = Escola professional pública, especialitat jardí d'infància.

-COU P = Centre privat.

4.3.1 La influència socio-cultural dels pares i de l'escola davant la problemàtica de la transició

Es general el reconeixement dels nois i noies de què, quan s'acaba la bàsica o quan es troben a l'adolescència, se'ls fa

molt difícil saber el que volen fer. L'afirmació ha estat molt repetida:

"Quan acabes la bàsica no saps massa el que vols fer. Entre EGB i BUP hi ha una distància infinita; això està molt clar. Tens la impressió que vas a perdre el temps: tens 14 anys i no saps massa el que vols. No en teníem ni idea i m'hi vaig ficar perquè alguna cosa havia de fer; ara em trobo que m'agrada molt" (FP2 A).

"A mi me era igual, no sabia lo que me gustaba. A mi lo que me gustaría es ser rico, ¿sabes?. Supongo que si no me hubiera gustado no me hubiera apuntado" (EMO).

"La gent hi anava per inèrcia perquè tampoc no saps massa què has de fer ni estudiar. Jo vaig anar pujant des de primer de BUP. En principi, no volia fer carrera; però ara vull estudiar o història de l'art o arquitectura. Ja ho sé que són dues coses molt diferents; però com que vaig fer el BUP de ciències i el COU de lletres, tot m'agrada per un igual i no sé per a què decidir-me. Oh!, i fa dues setmanes encara en tenia més d'opcions personals" (COU IB).

"En general, quan s'acaba la bàsica no es sap massa què és vol fer després. Jo sí sempre he sabut que volia fer disseny de moda; però la majoria no ho sap com, per exemple, les meves germanes: cap d'elles sabia el que volia fer" (CES).

"Jo vaig venir aquí sense saber ben bé què és el que volia. Havia fracassat a la bàsica i tot m'era igual. Ara no, estic molt motivada" (FP2 JI).

Aquesta situació generalitzada porta a interrogar-se sobre el paper jugat pels pares i per l'escola en aquesta qüestió tan important de donar un suport a aquesta presa de decisions. Veiem, primerament, el paper dels pares que es diversifica d'una

manera extraordinària precisament per causa de les condicions socio-culturals diverses del seu origen.

Hi ha una primera actitud que respon a una postura de negativitat total presentant els estudis com un instrument més que inútil per a fer-se un lloc a la vida. Malgrat fer un esforç de comprensió, els mateixos joves ho atribueixen a una manca de possibilitats culturals dels mateixos pares. Ho diuen així:

"Yo quería estudiar, pero no podía por causa de la familia. Me decían "¿por qué vas a estudiar si esto no sirve para nada?". No me ayudaron mucho en esto" (EMO).

"Hi ha casos de noies que, per exemple, la seva mare està treballant a la màquina a casa i elles estan estudiant, per exemple, delineació. Aleshores li diuen: "l'any que ve tu entraràs a treballar amb mi". Aquella noia, si s'aprecia una mica, diu: "ostres", si joestic estudiant és per alguna cosa i noestic estudiant per a que després em poseu a la màquina de casa". Jo no dic que generalment sigui així; però normalment aquests pares són de fora de Catalunya.

-Conozco a padres que dicen: "por qué has de estudiar tanto si después vas a acabar siendo como yo". Esto también te cae muy bajo" (FP1 D).

"El meu pare pensa que és una pèrdua de temps. Potser és degut al seu nivell cultural: ell tampoc hi arriba i ha hagut de fer el que ha pogut. Malgrat tot, podrien plantejar-se una mica la nostra situació, perquè ara els temps han canviat i no és la situació que es trobaven aleshores; si no fan un esforç, és molt difícil entendre res. Sé que no és fàcil; però ni hi ha intenció" (COU IB).

Una segona posició és la de l'abstencionisme. Aleshores, els pares ni coaccionen, ni ajuden, ni tan sols es nota que s'interessin.

"A casa ens han ajudat des del punt de vista econòmic; però jo no noto molt que s'interessin pels meus estudis" (COU IB)

"Per part dels nostres pares hi ha hagut una influència més aviat favorable per a fer això i, generalment, ni favorable ni desfavorable; han deixat fer" (CES)

"Nosaltres no hem tingut moltes pressions dels pares per estudiar això. No ens han ajudat massa a prendre determinades opcions d'estudi o treball. Ajuden com poden" (FP2 A).

Aquesta indiferència abstencionista té una variant entre els pares que miren únicament les notes com un indicador únic del que està passant amb els estudis dels fills.

"Mentre treguis bones notes, tant si aquestes estan bé o malament, els pares no diuen res; ni et castiguen ni res. Ells entenen que pots tenir una mala ratxa" (FP2 N).

Els nois i noies capten favorablement la sensibilitat dels pares quan interpreten que aquestes decisions són exclusives i pròpies d'ells mateixos. Entre l'abstencionisme i el respecte, els adolescents contempnen aquesta posició com una real actitud d'ajuda i de suport.

"Els pares sempre ens han dit que estudiéssim allò que a nosaltres ens agradés. No et poden demanar de fer una cosa que no t'agradi. No ens van estar "menjant el coco": has de fer això o has de fer allò" (FP2 N).

"El pares, en general, ens hi han motivat precisament perquè sempre han respectat la nostra llibertat d'elecció (FP1 D).

"La mare s'ha interessat més pels estudis; ella no tenia el graduat escolar quan va estudiar i a la feina l'hi demanaven i fa dos anys que es va treure el títol. Això ens identificava més perquè estava

pendent dels meus exàmens, si estudiava o no, si feia "toris" o "campana", etc. Es amb qui més estic identificat. El pare és una altra història perquè treballa i veu més el treball que els estudis" (COU IB).

"M'han ajudat perquè creuen que és una decisió meva. Es de petit que em deien que tenia que estudiar sinó no seria res" (FP2 A).

Una postura completament diferent és la dels pares que es pensen que han d'estimular l'aplicació d'estudi o treball dels seus fills a través d'estímul conductistes gratificadors. La postura crítica dels nois i noies de vegades no es fa esperar.

"A casa hi ha un cert bagatge cultural i amb motiu de regals sempre compren llibres. Coneixem amics que els pares estimulen a través del fet que, si aproven, els hi compren una cosa (un llibre, la moto, unes vacances) en forma de compensació o premi. I això no està clar perquè és una postura molt materialista" (FP2 A).

I hi ha encara una altra mena d'estímul que planen, amb la bona fe més gran del món, sobre la consciència del fill com una veritable pressió i amenaça. Aquesta és una situació que només hem sabut trobar en contextos socio-culturals particularment degradats:

"Hasta sexto de básica me fue bien y cuando empecé séptimo me junté con mala gente y no ponía atención a las clases. Y ya mi padre me avisó: "como me saques malas notas, te pongo a trabajar". Estaba mosqueado ya porque cada vez suspendía e intentó hacerme chantaje y todo. Y yo siempre me iba con los amigos y no iba a la escuela. Entonces es cuando me dijo que, en vez de estar en la calle, que hiciera una cosa u otra, trabajar o estudiar, pero que así no podía seguir. Ahora está contento conmigo porque lo que él quería es que yo hiciera

algo. El no fue al colegio porque empezó a trabajar a los 6 años" (EDC).

I arribem al moment de les pressions. Hi ha famílies que mantenen un neguit, una insistència, una certa mania persecutòria per a aconseguir que els seus fills estudiïn o realitzin una activitat acadèmica amb un mínim de garanties.

"A mí me tenían amargado ya: "has de estudiar". Y se cansaron de decírmelo" (EMO).

"Los padres insistieron para que no dejáramos la escuela. Y concretamente mi madre me decía siempre: "nena" estudia y no andes tanto por la calle" (EDC).

"Els que som aquí, més o menys hi som perquè volem; però n'hi ha que han vingut com obligats a estudiar perquè a casa no els volen tenir i això es veu una mica en l'ambient" (COU IB).

Aquesta pressió es manifesta moltes vegades a l'hora d'escollir el centre d'ensenyament; aquesta és una decisió presa generalment pels pares, i els nois i noies intenten veure els avantatges d'una opció concreta.

"Si molts vam anar a un col·legi privat amb els mètodes moderns, és perquè els pares estaven aleshores més aviat en contra dels col·legis religiosos; en certa manera, això ens va ajudar molt.

-A mí els meus pares, que són de la part de Burgos, em van portar a un col·legi que ens iniciaven a l'ensenyament de la llengua; per això em van portar allà. Deien que estàvem a Catalunya i que era una bona cosa que els seus fills aprenguessin la llengua i la cultura d'aquí" (COU IB).

Aquesta pressió dels pares, sovint, afecta també a l'hora de realitzar una activitat laboral.

"No és el nostre cas, però hi ha pares que, quan arriba l'edat que has de treballar, et coaccionen

per a que ho facis. I això depèn del nivell de cada família perquè n'hi ha que ja els agradaria que els seus fills estudiessin; però si s'ha de treballar per "jalar", s'ha de fer. Hi ha famílies en les que la situació és molt precària i s'han d'espavilar. Hi ha molta gent així" (FP2 A).

"Els pares fan força pressió de cara al treball; més el pare que la mare. I, si no vols, sempre t'ho estan tirant en cara" (CES).

Els nois i noies contempnen el neguit dels pares quan fan pressió des de la perspectiva no del tot desfavorable de veure'ls obsessionats per a aconseguir que el seu fill arribi més amunt que ells, que tinguin ones oportunitats que ells no van tenir la sort d'aconseguir.

"Hi ha a casa la filosofia aquella que el meu fill sigui més que jo i això explica la insistència quan diuen: "Si vols tenir o ésser alguna cosa, has de mirar de no baixar de nivell" (FP2 A).

"Es molt general la idea que els pares manifestin la il·lusió i el desig que el meu nen o la meva nena sigui més que jo. La meva mare, per exemple, està estudiant informàtica perquè diu que vol saber més. I ho diu sempre: "has d'estudiar més perquè vull que siguis més que jo". I que tinguin la idea acaba essent un punt de recolzament per nosaltres" (FP1 D).

Finalment, hem pogut observar un discurs entre els joves que es concreta en la voluntat d'autoafirmar-se en les seves pròpies decisions. Hi ha un raonament prou interessant al respecte tal com ho reflexa aquest petit diàleg.

"S'ha de tenir suficient personalitat per a dir sí o no. Jo haig d'agafar el camí que a mi m'agrada perquè això m'afecta a mi i no als meus pares.

-Però hi ha gent als qui influeix molt la seva família i tot el que diguin els pares. N'hi ha que

n'estan molt dels seus pares i el que aquests diguin és sagrat.

-Tu pots estar bé amb els teus pares; però no t'has de deixar influenciar. Per la meua manera de pensar, trobo que la teua vida és teua. Si et recolzes molt amb els teus pares, quan no hi siguin, amb qui et recolzaràs? Has de saber el que vols" (COU IB).

Davant de la desorientació inicial que els nois i noies han denunciat des que han acabat els seus estudis bàsics i en el complex entramat de relacions socials que s'articulen entre pares i fills (que van des de les influències clarament negatives fins a la preocupació real i la manifestació clara d'un projecte educatiu envers ells, passant per la posta en pràctica de determinats estímuls), el que sembla clar és que es fa necessària una guia, encaminament o suport informatiu per part d'algu, el que sigui.

La presa de decisions per part dels joves, a jutjar pels testimonis, sol fer-se de forma intuitiva i només i únicament a partir de la pròpia experiència i dels gustos personals.

"Jo vaig anar fent un any BUP; però el que passa és que no m'agradava. Em va sortir bé el curs, no vaig suspendre res; però el que passa és que a mi no m'agradava. Jo volia fer això" (FP2 N).

"Jo, al principi, tenia la idea de fer BUP i no sé per què "es van canviar els cables" i em vaig apuntar a fer FP.

-Jo, per la meua banda, influit fortament per una meua cosina, vaig decidir fer administratiu perquè els números em van bé. Amb tot, tenia una certa predilecció per les ciències naturals" (FP1 D).

"Jo vaig fer BUP i COU i, com que no tenia temps d'anar a la universitat perquè em lliga molt la botiga de casa, vaig venir aquí perquè només tenia

que fer les assignatures específiques i entrava directament a quart.

-Jo, en canvi, sabia que no volia fer BUP i vaig venir aquí i vaig veure que hi havia jardí d'infància i administratiu. En vaig parlar amb la meva mare i vam decidir que faria la primera perquè sempre he tingut tendència d'anar amb els més petits" (FP2 JI).

"Yo fui a un centro privado para estudiar BUP y estuve una semana; no lo aguantaba porque aquello está lleno de niños tontos. Aquí me dijeron que no había plaza al principio; pero luego me hablaron de una plaza de automoción y me apunté. Si me hubiera tocado química, estaría haciendo química" (FP2 N).

La informació donada des de l'escola sol evidenciar uns déficits ostensibles. Alguns diuen que l'única que els va ésser lliurada, és la del CES.

"Però el que passa és que aquests estudis han anat canviant molt perquè són experimentals. Són una mica uns conilletts d'índies" (CES i COU P).

D'altres denuncien obertament els déficits informatius o la desorientació que generava.

"L'orientació donada des de l'escola és més aviat poca. L'única cosa que tenies clara és que, si volies fer una carrera, havies de fer primer BUP i COU per a poder accedir a la universitat. Per altra banda, ens deien que l'avantatge de fer FP és que a la universitat hi ha molta gent i ens ho pintaven molt negre. I tothom passava de tot i entrava per un cantó i sortia per l'altre. De fet, de la nostra classe més de la meitat ens vam tornar a trobar a primer de BUP; de 40, més de 25" (COU IB).

"A nosaltres no ens van explicar res. Com que era una escola de monges que tenien el BUP, esperaven que la gent s'hi anés apuntant" (FP1 D).

"En el colegio iban preguntando qué es lo que querías hacer. Y pensé: para estudiar BUP te vas a tirar cinco años comiéndote el coco y después tienes que ir a la universidad. Esto no tiene salida. Pensé que esto era mejor y aquí estoy.

-A nosaltres ens van informar, sí; però els professors ja ho feien per manera que et decantessis pel BUP" (FP N).

Es una minoria la que assenyala que l'orientació des de l'escola fou molt bona; el que podien estudiar i per a fer què. Adhuc hi ha qui explica d'una visita col·lectiva a diversos centres abans d'acabar. Malgrat l'orientació donada, moltes vegades la receptivitat dels nois i noies d'ambients desestructurats és relativa perquè va per uns altres camins. Més tard podrem precisar aquesta qüestió.

El que passa és que, malgrat el què es pugui fer, hi ha una certa informació mancada nascuda bàsicament de la desvalorització social i sistemàtica de la FP. Adhuc la mateixa escola pot patir l'estigma d'aquesta discriminació.

"Tant a l'escola com a la família, es desvalora molt la FP i, quan tu dius que estàs estudiant administratiu, et diuen: "ah!". En canvi, si dius que estàs fent BUP et diuen: "¿què penses fer, ciències o lletres?". Amb això no hi ha dret perquè sembla que t'ho tirin en cara" (FP2 A).

"Yo como fui a un colegio de monjas, no estaba bien visto de venir aquí: tenía mala fama que había drogadictos, quinquis, maleantes, etc." (FP2 N).

"Es que la gent es pensa que venim a FP perquè no tenim res més a fer, que aquí no es penca, que no es fa res. I és també la mentalitat dels pares que diuen: "quan surtis d'EGB aniràs a BUP". Això serà així si tu tens ganes de fer BUP, estudiar una carrera i passar-te mitja vida estudiant i

estudiant. I quan vas a COU no saps pas ben bé on aniràs a parar.

Aquesta mentalitat dels pares respon a la poca informació que tenen sobre els estudis; tenen clar que quan acabes l'EGB, has d'anar a fer una carrera i no saben que a través de la FP pots arribar a la carrera igualment amb uns anys més: has fet unes pràctiques i pots arribar a aconseguir una carrera. Es desconsideren els estudis professionals. On és el fracàs escolar? Si vas a BUP sense cap interès, sense cap estimul de res... La meua mare diu que els títols els tenim per a fer bonic allà a la paret" (FP JI).

"A nosaltres els pares ens han influenciat clarament i ens han fet veure la FP com uns estudis d'un rang considerablement inferior. Des de la mateixa escola ja feien un triatge i es deia: tu serveixes per a estudiar BUP" (COU P).

De totes maneres, més pel que es diu que pels fets, l'escola exerceix un formidable paper d'influència a través de la mateixa dinàmica del context i del professorat. Les experiències dels nostres interlocutors ho deixen tanmateix ben clar.

"A tot arreu et trobes amb "profes" de tota mena: bons i no tan bons. Hi ha "profes" que "passen" de tot i, si et trobes amb un professor així, et sents molt poc estimulat" (FP2 A).

"L'escola influeix també molt; sobretot alguns professors. Hi ha matèries que són molt interessants i els professors poden fer-te-les avorrir. Hi ha professors que són el 'colmo' i hi fa més el professor que l'assignatura mateixa. N'hi ha que expliquen per a ells i ni te'n 'enteres' del que diuen. A vegades "passes" de preguntar perquè tampoc t'escolten. Això et "fot" molt perquè el professor hi és per ensenyar i, si no ho entens a

la primera, ja et diuen que ets 'tonto'. Haurien de tenir una mica més de psicologia de cara a la joventut; tothom no és igual, tothom no aprèn a la mateixa mida. I la psicologia no és necessària només quan el nen o la nena és petit, sinó que és ara que tenim més problemes familiars, amb la parella o el que sigui. Alarmar-se perquè algú ha acumulat molts suspensos, no és això, i què? Un pot tenir problemes personals que l'estant perjudicant en els estudis; però aquella persona rendeix i es poden passar potser mals moments. El difícil és trobar un professor bo; de vint, cinc són bons. I n'hi ha que t'agafen mania i d'altres que una vegada han entrat a classe es transformen. El veus al passadís i et diu "hola, col·lega"; però entres a classe i ja crida: "he dit que callis, cony!". Es millor que no et presentis aquí fins el setembre'." Hi ha coses que se't queden gravades" (FP2 N).

El passatge d'un nivell d'ensenyament a un altre, d'una escola a una altra, presenta unes peculiars dificultats en alguns casos. Essent el tracte de l'alumne diferent, comporta unes situacions tanmateix ben diverses. La lectura que en fan els nois i noies arriba fins a posicionar-se críticament davant del mateix sistema d'ensenyament.

"El canvi de l'EGB a BUP es nota molt; pel que fa a la qualitat, a l'ambient, a la manera de tractar: aquí et consideren com més gran.

-Jo pla que venia d'una escola privada on sempre t'estaven a sobre. Aquí tens una mala nota i el "profe" et diu: "va per tu"; ets tu que has de pensar que has de treure una carrera. Allà treies una mala nota i els sants pujaven al cel i t'agafaven i et deien: "bueno, què t'ha passat? Com és que has tret males notes?". Al final acabaves 'agobiat'. En canvi aquí treus una mala nota i el

problema és per a tu. El professor arriba, ensenya, explica i ja està, i tu no pots fer res més. Allà quan t'explicaven una cosa no paraven fins que ho entenguessis; en canvi aquí hi ha una cosa que no entens i dius: "torna-ho a repetir". T'ho repeteix. I dius: "oh", és que encara no ho he arribat a entendre". I et diuen: "ja t'apanyaràs, agafa el llibre".

-Tot això depèn de moltes coses. Hi ha molt pocs professors amb vocació. Hi ha molts professors que és millor que no hi siguin.

-Però l'ambient el fem tots. El que passa és que hi ha gent que es troba amb un sistema d'ensenyament que és una porqueria i, encara que ells ho tinguin clar, quan fa deu anys que estàs ensenyant, es rovella, es crema. Tenen una culpa relativa, perquè el sistema és un desastre; és el sistema que acaba avorrint tant al professor com a l'alumne.

-Allà a l'escola privada, al passar de vuitè a BUP, vam ésser pràcticament els mateixos amb la incorporació de 10 noies. I el meu grup em deia: "estàs boig d'anar a l'institut; allà t'amargaran". I, en canvi, jo he trobat aquí un nivell d'acceptació increïble, molt més que allà. Aquí tothom va a la seva i tothom m'ajuda; vas més a la teva i no com allà que t'estan sempre a sobre: això acaba compensant-te i estimulant-te" (CDU IB).

Finalment, en determinats ambients, ha estat manifestada una agressivitat dels mateixos mestres que sembla pròpia de períodes històrics absolutament oblidats.

"Había maestros que era unos imbéciles: a quienes no ponían atención, los castigaban y golpeaban contra la estufa o contra la pared" (EDC).

4.3.2 La imatge dels estudis com mecanisme de transició

La imatge dels mateixos estudis sofreix versions diverses per part dels mateixos joves. Els ambients socials, els itineraris escolars realitzats, els tipus d'escola tenen una clara influència sobre la consideració del valor cultural o utilitari dels anys passats a l'escola.

La primera reflexió que ens fan ve referida al debat explícit sobre l'eliminació o selectivitat sistemàtica que es realitza en el període dels estudis mitjos.

"A mi el BUP m'anava bé; però me'n vaig adonar que suspenien sense motiu; com que sobrava gent es tractava d'eliminar-la, n'hi havia massa i es tractava de treure gent. Tothom feia el que volia i ningú t'ajudava i sempre hi havia crits i "follón". Posen el llistó elevat i es carreguen la gent i sigui o no alt el nivell, s'han de carregar la gent. I, si t'amarguen, acabes anant a un altre lloc; tampoc és normal que t'amarguin la vida. Si hi ha 45 o 50 persones a classe, la solució és anar eliminant gent i aleshores s'exigeix molt més. I tampoc pots estar 10 anys fent BUP" (FPC A).

Al costat de l'afirmació categòrica de la tendència a eliminar les persones, hi ha l'experiència evident del qui és capaç d'aportar proves contràries.

"Tothom diu que, al passar aquí, és un salt molt gros i a mi això no em va passar. Potser és perquè m'ho havien pintat massa complicat i a l'hora de la veritat no m'ho va semblar tant. Fins a vuitè havia tret un nivell de notes mig baix i al passar aquí vaig començar a treure un nivell mig alt. No el vaig trobar tant aquest canvi" (COU IB).

Una segona gran discussió gira entorn de la FP. Mentre hi ha qui diu que acull alumnes que no van pas prou bé en els seus aprenentages escolars.

"Crec que molta gent que estudia FP és perquè els estudis no els hi han anat prou bé. Si ets un

estudiant mig, veus que a BUP has d'esforçar-te molt per a dedicar-t'hi; fas la balança i acabes decidint que no" (FP2 A).

D'altres resituen la seva opció en un context de prioritats personals que no tenen res a veure amb l'aprenentatge escolar.

"Vaig anar fent un any BUP a l'institut. Però el que passava és que no m'agradava. Em va sortir bé aquell curs, no vaig suspendre res; però a mi no m'agradava: jo volia fer això" (FP2 N).

Una possible explicació, més enllà del debat, ens ve donada per la procedència diversa de l'alumnat.

"A FP hi ha el problema que la gent ve de moltes vies; uns porten una base i uns altres una altra. I el nivell no pot ésser mai molt alt i hi ha un vertader complex amb les matemàtiques: "no les entenc, no em serviran". Hi ha aquella prova de maduresa que et dona l'equivalència de FP1 i que ha servit a moltes persones que ja treballaven sense títol i així han pogut accedir a uns estudis.

Quan al·ludim a la procedència diversa, volem dir que aquí s'hi poden trobar persones que fa molts anys que no han estudiat. Això fa que, també, s'hi acullin alumnes que hi vénen a passar l'estona com si es tractés d'una guarderia per a persones grans; això es veu sobretot a primer i a segon" (FP2 JI).

La dependència de l'escola segons sigui pública o privada pot ésser determinant de cara a resoldre el problema de la mateixa eficàcia en l'aplicació i l'aprenentatge acadèmic; tot pot tenir el seu cantó positiu i negatiu en aquest sentit.

"Jo abans estudiava formació professional a una escola privada i la diferència és molt grossa: aquí et tracten més com a persona. La privada tot és estudiar i anar més a la teva: et preparen i et conscientitzen més de cara a la sortida; molt

preocupada pel programa escolar perquè hi ha un problema de rendibilitat: s'està pagant 50.000 peles per a fer uns estudis i cridaran el pare si és necessari. Aquí s'atén més la persona, es preocupen més per les teves coses i, si la persona és molt extravertida, acaba no estudiant i traient males notes" (FP2 A).

"Jo vaig canviar d'escola perquè en aquella escola privada ja estava una mica 'agobiat'; els grups eren molt tancats i quedaves marginat completament. Jo me'n adono que anava millor allà perquè ho havia de fer per nassos; en canvi, aquí vaig fatal.

-Si vas fatal és perquè vols. Aquí t'exigeixen igual; però no tenen temps de comprovar-ho; com que no comproven, la gent passa d'apretar" (COU IB).

Hi ha un fantasma que plana entorn de la temàtica de l'escola i no és altre que l'anomenat fracàs escolar. Difícil de definir, tremendament complicat de contextualitzar, força complex al moment d'interpretar; però al cap i a la fi una realitat que es troba enmig de nosaltres i que fa vessar un important allau de literatura, des d'atribuir-li tots els mals de la joventut, fins a manipular-lo de tal manera que s'acaba en la mateixa negació.

El tema s'ho porta i els nois i noies n'han parlat a bastament; des dels que afirmen simplement que "no ens vam treure la bàsica i no vam poder arribar al final" fins els que expressen el gran "avorriment que hi patien perquè no els interessava gens". Les reflexions són molt extenses i heus aquí uns exemples.

"Lo mejor que recordamos de la escuela son las amistades. No nos interesaba. En vez de las "mates" leíamos un tebeo y pensábamos más en el trabajo que en la escuela" (EMO).

"Hasta sexto me fue bien y cuando empecé séptimo me junté con mala gente y no ponía atención a las clases. En septiembre suspendí seis asignaturas.

-Yo también salí en sexto. En el colegio me sentaba, sacaba la libreta y allí me estaba; no hacía nada más. Y iban pasando los cursos aunque repetí algunos. En las matemáticas ponía atención; pero no me salían. Guardamos amistades de la escuela aunque no todos han continuado; sólo alguno. Por ejemplo que se sacaran el graduado de mi clase solamente fueron seis de treinta" (EDC).

"-Aquest any no em van bé els estudis; si ho aprovo tot, continuaré FP.

-Doncs jo m'ho haig de pensar perquè de 16 assignatures me'n han quedat 8.

-De nosaltres no ha aprovat ningú de tecnologia; ni els que estudien molt. Això desanima i és difícil remontar-se; el que va aprovant s'ho veu bé, però el que suspèn força es desanima.

-Yo tengo antiguos compañeros que habían dejado los estudios y están trabajando y ahora han vuelto. Hay mucha gente que se arrepiente de haber dejado la escuela.

-Este es el caso de un compañero al cual ahora le sabe mal no haber acabado. Está harto del trabajo. Le costaba mucho continuar, por pereza o lo que fuera, diciendo que es un rollo y lo dejó. Y ya no es igual volver y recomenzar de nuevo.

-Pues mis padres han ido a la escuela 'de adultos. Siempre manifestaron que les gustaría aprender y yo lo veo bien.

-Són de les persones que diuen: "m'agradaria haver estudiat més" (FP1 D).

Es interessant escoltar el discurs entorn de la valoració de la teoria i la pràctica; sembla que hi ha una ambivalència estimativa prioritzant una i l'altra amb una tendència clarament favorable a la segona. Escoltem-ho.

"A la feina em paguen alguna cosa; però a mi no m'interessa que em paguin. Certament, és una motivació més gran per a mi; però el que m'interessa és aprendre el que m'ensenyen aquí. Aquí m'ensenyen molta teòrica i, quan surts, et falta la pràctica; és qüestió de treure els conceptes i posar-los en pràctica: aquesta és la manera d'anar bé.

-Sí, porque el hijo de papá que ha hecho la EGB, ha estudiado automoción y se lo saca de corrida y se mete en una fábrica, no sabe hacer nada, ni quitar las ruedas de un coche. Si haces prácticas esto es lo que te vale, tío. El título está bien pero lo importante es la práctica" (FP2 N).

"De fet, la gent que surt de la universitat, a l'hora de treballar, saben moltes coses però de pràctica no en tenen; no sabran fer res" (CES).

"Dels estudis el que més ens serveix són les assignatures específiques; les altres, només per a tenir la teva cultura, una base. Les específiques ens serveixen per a treballar amb el nano i de les inespecífiques en tenim massa; s'hauria de posar més assignatures específiques i treure'n d'inespecífiques. Les assignatures específiques et donen feina; però si t'hi fas te les pots treure de carrer: són les que a tu t'agraden.

-Per muntar una guarderia s'ha d'ésser mestra i això no té sentit perquè no tota mestra sap educar els nens més petits; nosaltres els hi passem la mà per la cara trenta vegades, per exemple, pel que fa a recursos didàctics. El mestre navega treballant amb nanos petits: no coneix el nano i sembla que el títol l'hi hagin donat en una tombola. Això no vol dir que el mestre sigui dolent, sinó només que no té la pràctica que tenim la gent que ens dediquem a

aquestes edats. I encara et diu: "tu calla que no tens títol". No et val l'experiència que puguis tenir perquè no tens un paper que ho certifiqui" (FP2 JI).

I és a partir d'aquí que s'arriba o, almenys, és fàcil d'arribar a una desqualificació radical del valor dels mateixos estudis. Els joves fan recurs a exemples viscuts per a deixar evident que els estudis no serveixen per a res.

"-Los estudios no sirven demasiado para el trabajo. Tengo un amigo que estuvo trabajando de tornero y, más que nada, las matemáticas le sirvieron para algo; pero los dictados y eso...

-Tengo un vecino que no tiene estudios y tiene una fábrica y se lleva un "pastón" al mes. Cierto que algo tiene que saber, aunque todo lo que ha aprendido lo ha hecho allí. Si puedes elegir entre tener cultura o mucha pasta, pues lo tienes claro, tío. Yo me tiro por el dinero, ¿sabes?

-Es lógico porque con la cultura ¿qué te pagan? Yo conozco un médico que está trabajando de basurero y eso es lo que le da; no tiene más remedio" (EMD).

"El que estem fent aquí a l'escola és molt diferent; els estudis no ens han servit massa per les pràctiques" (CES)

Portant l'argumentació fins l'extrem, no cal aguditzar massa la imaginació per entendre que una de les postures clau (i més generalitzable del que ens puguem pensar) és la valoració suprema del treball i no la dels estudis. Aquests només són funcionals quan garanteixen una feina en condicions òptimes. Hi ha massa pronunciaments per a no acabar-ho d'entendre.

"Si vols entrar a un despatx, el millor és ficar-te en aquesta escola a estudiar. Els estudis serveixen pel treball, estimulen més. Estudiar ajuda a tenir un contacte amb les persones; però cada empresa

s'ho munta a la seva manera i, segons on treballis, les coses poden variar" (FP2 A).

"Ahora estoy estudiando al mismo tiempo que trabajo. Intento sacarme el graduado escolar y el resto va a depender de lo que pase; si lograra sacármelo, trabajaría por las mañanas y me pondría a estudiar por las tardes. Estudio para saber más y así quizás poderme colocar mejor" (EDC).

"Trobo que té més sortida la FP que el BUP. Per a què serveix això?" (FP N).

"Hi ha molta gent que estudia una carrera que potser l'hi agrada; però més que res per a obtenir un treball que més o menys s'hi pugui guanyar la vida, que pugui estar còmode i tenir un estatus. Amb els estudis tinc més possibilitats de tenir una estabilitat. No és que me la doni, sinó que tinc més possibilitats, res de seguretat. És més fàcil arribar a un treball que t'agradi i que puguis viure bé" (COU IB).

I és que en aquesta línia es deixaria fàcilment l'escola si sortís una feina en condicions; la prioritització del treball té també les seves servituds.

"Evidentment que deixaria els estudis. És lògic perquè estem aquí estudiant per a trobar una feina; el principal és trobar una feina. Per què, si no? Per què vols estudiar si no és per a trobar una feina? Què més vols que tenir una feina estable amb un bon sou? Estudiar sempre ho podràs fer i com més estudis tens més probabilitats tens de trobar una bona feina. La satisfacció personal que et dona si et vas traient les assignatures és a part. Estem estudiant per a formar-nos; però el principal és la feina" (FP2 A).

"Això va passar a una noia que li van oferir un treball amb la garantia que el que ensenyaven aquí

ho podria aprendre allà. Un any de contracte temporal i garantia de contracte fix amb la condició que continués estudiant anglès. Et plantegen un treball així i... No és una empresa que està a mig mig, sinó que va a més. Si et foten a fora és perquè no vales no pas perquè no tinguis un títol a la butxaca. En tot cas, sempre podràs demanar una recomanació" (FP2 N).

"-Jo estudio COU perquè havia pensat fer una carrera. Però aquest estiu miraré de treballar en alguna cosa i, si la feina és bona i m'accepten, deixaré els estudis i em posaré a treballar.

-Jo també ho deixaré. Vaig fer BUP perquè no sabia quina especialitat agafar a FP. No és que em vagi malament; però no m'agrada estudiar. Vull treballar i no estic disposada a estar-me cinc anys més per a treure'm una carrera" (COU IB).

Aquesta filosofia de prioritització del treball sobre els estudis és la que ha produït l'abandó sistemàtic dels estudis per un treball.

"Cuando iba al colegio ya empecé a trabajar; no porque me obligaran sino porque yo quería: para no estarme todo el día en casa. Ahora lo vería ya muy difícil de ponerme a estudiar de nuevo; ni lo voy a intentar. Me arrepiento de haber dejado la escuela precisamente porque cansa menos que trabajar; es muy pesado estar siempre de pie o haciendo constantemente lo mismo" (EDC).

Tota aquesta valoració acaba generant una gran necessitat del treball per a procurar-se uns diners i, de moment, allò que és necessari pel propi consum. El treball quasi s'identifica amb els diners del consum quotidià.

"-Els diners de butxaca els hem de demanar a casa; però hi ha una edat que es fa molt difícil demanar-los; és quan arribes als 16 anys.

-Jo no necessito tampoc tant.

-Doncs jo sí en necessito. Si tinc els meus cèntims i vull fer una cosa la faig. Quan treballava en disposava i ara que no treballo, haig de dir-li al meu pare: "dóna'm cèntims que en necessito". Si treballes ets molt més autònom i independent. Quan treballes els pares ho entenen que surtis i que gastis; però quan has deixat de treballar, costa demanar els diners" (FP2 A).

Hi ha una mena d'inseguretat que impulsa a agafar-se a un títol precisament pensant en la possibilitat de prevenir qualsevol eventualitat inesperada en el context d'una mena de fatalisme sorprenent.

"Yo ya estoy trabajando con mi padre. Y vengo a la escuela más que nada por eso: sacarme el título por lo que pueda pasar. ¿Que algo tengo que saber? Esto es claro. ¿Cuentas y eso? Claro; esto por ahora lo resuelve mi padre. Cuando esté más arriba y coja los mandos, no sé lo que haré; ahí está la duda" (EMO).

No són pas pocs els que, apreciant els estudis per damunt del treball, de cap manera els deixarien per una feina; és l'altra cara de la moneda. Hi ha una apreciació considerable dels estudis i no solament perquè poden posicionar millor de cara al treball futur.

"No estudiem només per a poder tenir una feina pensant amb les peles que guanyaràs després. Estudiar per advocat només per a tenir una cultura més alta i guanyar diners i diners, em sembla que és molt pobre.

Hi ha gent que està estudiant administratiu i, al mateix temps, està estudiant anglès o es preparen per altres coses. Mai es pot deixar d'estudiar i s'ha de complementar tot amb cursets. No tothom estudia per treballar, sinó més aviat per adquirir

una personalitat perquè hi ha una cultura general que s'ha de tenir en compte.

-El que és cert és que t'has d'anar renovant" (FP2 A).

Els estudis, a més, et donen un títol que, en definitiva, es valora extraordinàriament en el mercat de treball.

"Quan estàs estudiant ho estàs fent de cara al futur. Hi ha gent que està estudiant i, quan acaben, diuen: "i ara què?". Hi ha qui volia estudiar biològiques i va tenir que acabar estudiant econòmiques; la distància entre ambdues no és pas poca cosa: s'ha de buscar la vida on es pot per a poder treballar, per a mantenir-se. Si no li serveix el que l'hi agrada, s'ha d'assegurar el pa.

-No es pot estar pensant tot el dia: "si faig això, segur que tinc treball". S'ha de mirar també el que t'agrada. Tu el que no pots dir és: "a mi no m'agrada estudiar i ho deixo" i quedar-te tan tranquil. Jo només dic una cosa: si alguna cosa estudies, alguna cosa trobaràs" (FP2 A).

"Amb el títol que et donen aquí te'n vas a treballar i, encara que et "fotin" fora del treball, pots anar a buscar un altre lloc on poder treballar; això sempre és una garantia.

-Y no sabes lo que te exigen en un taller. Si has de ir de encargado a una PEGASO por ejemplo, lo que más te exigen son títulos, no experiencia. Ingeniería o técnica: te exigen un título para un trabajo determinado" (FP2 N).

"Jo, quan acabi, penso anar a la universitat a fer Belles Arts. El treball no em preocupa perquè, si s'estudia, els estudis sempre serveixen per a fer alguna cosa després" (CES).

"A l'hora de trobar una feina, els estudis són importantíssims; facis el que facis, s'ha de tenir com a mínim COU" (COU P).

Hi ha encara un extrem expressat sovint pels joves que centra les seves il·lusions, tant pel que afecta als estudis com al treball, en l'adequació tant dels uns com dels altres a les pròpies i personals aspiracions; és el que els nois i noies volen dir amb l'expressió "que t'agradi". Això fa que moltes vegades el gust personal passa per damunt d'altres consideracions.

"-Jo penso seguir estudiant i vull fer magisteri. Tothom em diu que està "a tope" de gent i que no hi ha feina; però com que és l'única cosa que m'agrada...

-Abans de començar em vaig ficar al cap que m'havia de treure el BUP. I, encara que de vegades m'ho passo malament, me'n vaig sortint. Hi ha assignatures que no t'agraden i les tiraries per la finestra; però les que t'agraden t'ajuden a pujar el nivell. Tot depèn de si t'interessa treure-t'ho o no, encara que t'ho passis molt bé amb els companys.

-L'interessant és trobar un treball que t'agradi i amb això és amb el que et poden ajudar els estudis. A vegades no tens sort i aleshores has de fer el que puguis.

-Es tracta d'agafar el primer que surti i el que et doni de "jalar" i ja està. Ara no tens temps d'escollir; però més tard, si tens un nivell, podràs escollir. En aquests moments, es tracta d'agafar el primer que trobi i el que més m'agradi" (COU IB).

"-A tots ens agrada estudiar això (es tracta del batxillerat artístic) i una de les finalitats és poder-t'hi guanyar la vida. Com a sortida laboral, depèn molt dels pintors; com no ensenyin

particularment, no vendran massa: t'has de buscar una altra feina perquè no en pots viure d'això. De la pintura no se'n pot viure i tens que tenir un altre ofici encara que, si pots guanyar amb la pintura, millor.

-Jo vull fer disseny de moda que, encara que sigui molt explotat, m'interessa. Fa un parell d'anys o tres deien que tenia molta sortida i ara sembla que és més difícil" (CES).

Finalment, cal dir que els problemes del reciclatge, és a dir, l'adaptació del treballador a les noves tecnologies i a les formes innovadores de treballar, ocupen les preocupacions dels nois i de les noies. El diàleg que segueix n'és només una mostra i un fidel reflex de tota una filosofia que intenta fer el pont entre el treball i els estudis necessaris per causa d'aquestes readaptacions dels treballadors.

"-Ara un administratiu ha de saber la tira d'informàtica perquè, si no, no troba feina enlloc. D'administratius en sortiran molts; però el que tindrà més possibilitats és el que sàpiga informàtica i idiomes.

-La empresa en la que estás trabajando te tendría que ir dando información de todo lo que ha salido. Los administrativos antiguos no tienen idea de lo que es la informática y muchos se han quedado sin trabajo por esto. Si se hubieran preocupado de darles información, ahora mismo esta gente tendría trabajo.

-Les coses s'han d'anar fent de mica en mica, perquè ara és la informàtica i després no sé què. T'has de preocupar de mica en mica d'anar-te posant al dia.

-Tu sales del colegio y conoces la informática que es lo último que ha salido. Te metes en una empresa

y luego aparece una nueva tecnología; te la tienen que facilitar.

-Si dius que no coneixes una nova tecnologia, et poden dir: "mira, ara al sortir de l'escola, ves a una acadèmia i que t'ho ensenyin".

-A la persona joven que està trabajando y, de golpe, se encuentra con la introducción de la informática, puede hacer un esfuerzo de aprenderla; pero al que tiene 45 años, la empresa va a preferir contratar a una persona que ya sepa; de hecho, es un ahorro para la empresa.

-Però per a tu mateix, i per tal de no perdre el treball, jo el primer que faria és anar a aprendre. No pots dir: "no tinc temps". La meva mare està treballant i se'n ha anat a aprendre informàtica i no l'hi paga l'empresa; ella ho ha de saber. Si la seva empresa, per exemple, plegués, per a buscar treball ella necessitaria la informàtica. El lògic és que l'empresa se'n preocupi; però si no se'n preocupa...

-El que està passant és que les persones grans es queden sense treball de seguida. Si una persona ja treballa bé, l'empresa hauria d'ensenyar aquestes readaptacions; això no es fa i s'hauria de fer encara que sigui un "gasto". Es una persona que està dintre i s'ho coneix molt bé tot, hi ha estat molts anys i te'n pots fiar. Per què s'ha de buscar una altra feina? Si en contracten una altra, com que sap més, també voldria cobrar més.

-Es més "barato" per l'empresa contractar una persona nova que ja en sap" (FP1 D).

4.3.3 Valoració simbòlica del treball com a terme de la transició

El treball es desitja per si mateix? Es només una condició "sine qua non" per a poder arribar a un cert nivell de

consum? El que sembla descartar-se és la consideració del treball en el context d'una altra jerarquia de valors com, per exemple, veure'l com un servei. Com a màxim el treball és una via de realització personal.

Fer una pràctica laboral en el mateix que estàs estudiant és una motivació molt clara.

"Hem treballat almenys en convenis en pràctiques i treballar amb el que estàs estudiant et motiva molt. Potser el millor és que aprens a estar en contacte amb el públic que és el més difícil" (FP2 A).

"Quan fem tercer, fem pràctica del que estàs estudiant. I adquireixes experiència. I si te'n vas de l'escola i vols un treball, te'l donen" (FP1 D).

Un cas veritablement singular és el del jardí d'infància. Les pràctiques entren en el currículum acadèmic d'aquests estudis i els joves es troben en un context de competència deslleial per la manca de rigor legal que va implícit a tot el món de les guarderies. Això porta un dubte seriós sobre la validesa de l'homologació que proporciona els estudis realitzats i planteja seriosos interrogants sobre la qualitat del treball de gran part de les guarderies, sobretot les privades. De la manera que ha estat expressat no deixa cap mena de dubte.

"-El que seria bo és que tothom que treballés a una guarderia tingués un títol. I si nosaltres estem estudiant per a tenir un títol per a poder treballar en una guarderia i hi ha persones que hi treballen sense títol, el que estem fent nosaltres no val per a res. Tenim més coneixements; però a l'hora de la veritat no ens serveix per a trobar una feina.

-La directora de la guarderia sol tenir el títol de mestra i moltes de les guarderies estan muntades amb títols d'altres persones que ni eren propietàries de la guarderia. I això explica que es

paguin sous molt baixos: se'n aprofiten de les persones sense títol i de la gent en pràctiques; els nivells de retribució poden variar quan es demani a tots un títol. Les guarderies viuen de la gran quantitat de gent que no té titulació.

-Hi ha guarderies que treballen bé; ho diem en funció dels nostres coneixements quan anem a fer pràctiques. A les públiques, les escoles bressol, es troba més atenció; però a les privades ens fan fer de tot, de veritable "comodín". A vegades s'obliden que estàs fent pràctiques i que no estàs ocupant un lloc de treball; n'hi ha que estan fent pràctiques i acaben portant una classe o d'altres que no fan res, estan de "palmarote".

-A la guarderia on vaig estar la mostra tant li feia "pirar-se" i deixar-me a mi sola com res. Quan havia d'explicar un conte, ho feia jo; ella no explicava res".

-A la que vaig estar jo, si hi havia una programació jo no la vaig veure. Mentre els nens surtin nets, polits i arreglats, ja en tenen prou".

-La paraula ja t'ho defineix: guarderia = pàrquing. Hi ha vertaderes massificacions de nans; sempre tenen més nens dels que poden tenir en una classe: no poden rendir, no els poden ensenyar com voldrien perquè el rendiment de la classe pot variar segons els alumnes que hi ha. A les privades el que fan és tenir molts nens per així cobrar més; si hi ha una classe que només hi caben 15 nens, n'agafen 25. Amb el doble de nans hi ha les mateixes aules i tot igual; les mestres mateixes ho diuen.

-La inspecció ha de dosificar la seva intervenció; no es poden tancar les guarderies que hi ha i, quan la inspecció hi va, sempre fa canviar alguna cosa. Quan ve, corre la veu i el dia de la inspecció

aquella guarderia no és igual que un dia laborable: es tanquen els nans a una classe per a que els que quedin es corresponguin al nombre de metres quadrats per nano.

-I quan han tingut noies en pràctiques, no les volen perquè després comenten coses de dintre; els interessa que no surti res a fora.

-Que diferent que és el cas dels que estudien per administratiu! Es posen a fer pràctiques en bancs o empreses; és un camp més obert.

I quan fan pràctiques, els donen alguna cosa i, en canvi, a nosaltres les guarderies no ens donen res i això també és un estimul. Ho veuen com si et fessin un favor; diuen que estan ensenyant i no veuen que tu també fas una feina" (FP2 JI).

Els nois i noies ja han tingut experiències laborals diverses i no sempre amb convenis en pràctiques sinó com aprenents. Els treballs han estat obtinguts per vies diferents (d'això en parlarem posteriorment); però moltes vegades alternant la pràctica laboral amb un aprenentatge acadèmic reglat o no reglat. Per exemple, hem pogut veure a l'EMO els oficis de serigrafia, mecànica, perruqueria, esteticista, paleta, xapista, lampista, etc. Als contactats per EDC, mecànic i tèxtil. A FP2 N, tèxtil i peces de precisió.

Hem observat també una altra mena d'experiències laborals d'un altre signe; són els treballs ocasionals realitzats puntualment amb l'única finalitat de procurar-se els diners de butxaca. Així per exemple, a FP1 D, venda de flors, botiga de calçat, discoteca i model. A COU IB, bar-restaurant i botiga de discs.

Ambdues pràctiques laborals tenen un signe tanmateix força diferent, puix que les primeres s'envolten d'una finalitat clara d'aprenentatge o d'iniciació, mentre que les segones van encaminades a resoldre un problema molt immediatista que es refereix directament al consum quotidià.

Sorprèn endevinar alguns aspectes que en les pràctiques laborals fetes sota el signe de l'aprenentatge marquen aquestes situacions. Per exemple: primer de tot, l'existència d'un cert fatalisme en el context d'un treball realitzat acríticament.

"Trabajo en hierro y todo eso. El taller está reconocido. Eramos tres; pero ahora somos solamente el jefe y yo. Hace ya de esto 10 meses y estoy en plan de aprendiz. El jefe me paga bien y es muy buena persona. Trabajo 10 horas cada día y, si hay faena, también trabajamos algún sábado. Qué se va a hacer! A veces me pongo malo o así y el jefe me paga igual. Trabajo diez horas y los sábados porque quiero; cobro a la semana y me pagan las horas extras.

-Trabajo en una máquina téxtil y no me gusta el trabajo; es aburrido, trabajo ocho horas y lo hacemos en una habitación de una casa particular. Somos tres: mi hermana, yo y la jefa. La jefa es muy buena: nos trata bien y nos ayuda mucho. Mi hermana tampoco tiene un contrato y ya sólo le faltan tres meses para salir porque va a cumplir los 16. Yo también, cuando tenga los 16 me iré de trabajar aquí, porque lo que me gustaría sería trabajar en una tienda. Si no hay más remedio, habrá que trabajar en lo que sea. Mientras no tenga los 16 hay que aguantar como pueda y cuando tenga los 16 me voy a apuntar a la Oficina de Empleo para encontrar un trabajo. Mi jefa trabaja para una fábrica y tenemos que hacer una cantidad a la semana; si acabamos antes, ya hemos terminado. Cobro por semanas; pero, si estoy enferma, no me pagan" (EDC).

"Yo trabajo en un taller de téxtil cosiendo bragas. Trabajo cuatro horas y cobro por piezas hechas. Somos tres personas trabajando allí y, si no voy,

por el motivo que sea, no cobro. Empecé para ver si me gustaba; pero al encontrar otro trabajo, lo dejaré.

-Estoy de prueba en una empresa de piezas de ajuste y de precisión y cosas de éstas; supongo que esta semana dirán ya algo. Cobro cuatro mil pelas a la semana y trabajo desde las ocho a la una. Ya lo sé que se aprovechan de mí; pero qué remedio queda: si no te gusta, te vas. Da lo mismo que se aprovechen o no de ti" (FP2 N).

Aquest fatalisme d'una situació laboral viscuda en unes condicions gens desitjables per part dels nois i noies, els porta a contemplar amb realisme la gran quantitat de treball incontrolat i submergit que hi ha a la comarca. Crida l'atenció l'anàlisi crítica que en fan els mateixos joves.

"-Mi madre es ama de casa y tuvo contacto con una pequeña fábrica y le dijeron: "tu puedes sacarte tantas pesetas a la semana". Y ella lo hizo para poder sacar la casa adelante; pero ella es ama de casa.

-Hi ha molt treball que no consta i que està donant guanys a algú. Un exemple és la discoteca en la que treballa: no consta a cap lloc qui hi treballa, quan cobra, ni el que deixa de cobrar. Allà hi ha el capitalista i és la persona que et paga; firmes un rebut per a ell, per saber que has cobrat, per a que tu no puguis reclamar. No és reconegut i tots els guanys són per a ell.

-Entonces seguro que no tienen que declarar nada; no hay contrato ni nada.

-Imagina't una agència de models: allà et fan un contracte però, per exemple, només per un dia. I així no han de declarar res.

-A veces interesa no tener contrato. Si lo tienes te obliga a ir unas horas al trabajo y, en cambio,

en el trabajo este tu puedes permanecer en casa y continuar trabajando (FP1 D).

L'experiència laboral incipient dels nois i de les noies fa que siguin durament crítics de cara a la temporalitat dels contractes i també són molt crítics de cara a l'abús general de la renovació temporal d'aquests contractes.

"Tampoc has d'estar tota la vida d'aprenent; és aquí on veritablement es "passen", perquè et van renovant els contractes sempre temporalment, i apa. Es aquesta la injustícia: ells volen fer el negoci a la teva esquena.

-Jo de contractes en faig molts i l'altre dia a una noia que li faltaven quatre dies per a fer 20 anys, l'agafaven encara amb un contracte en pràctiques. Això no està clar, perquè si es tracta de contractes en formació, donen moltes ofertes. Jo crec que el contracte en formació és si comences; però una noia de 20 anys trobo que ja és una mica massa i, a més, amb un contracte en formació treballes molt, com una persona que estigués encarregada d'aquella feina.

-Això no és com abans que agafaven un +10 fix i el tenien durant molt de temps. Et poden fer contractes per una setmana i fora. Si et necessiten de veritat, t'ofereixen el que vulguis; però si no" (FP2 N).

"Más que el paro, preocupa el hecho de los contratos temporales que te hacen que no sabes nunca si van a prorrogarlo o no" (FP1 D).

"Ara hi ha tanta gent en tot que et pots especialitzar, pots fer el que vulguis que sempre et trobaràs en dificultats. I amb els contractes que fan ara encara és pitjor. Com pots veure un futur quan dius "bé, tinc un treball, però em fan un contracte de sis mesos". Tu et plantegecs un

futur, i dius "tinc sis mesos assegurats"; però qui em diu a mi que després d'aquests sis mesos seguiré treballant?. Això és el problema de molta gent" (FP2 JI).

El treball ocupa un lloc en la simbologia dels joves. És interessant veure quina és la ubicació del treball en la jerarquia de valors dels nois i noies que es troben en l'etapa de transició.

Lligat o no al fracàs escolar, en determinats ambients es posa en evidència la urgència de treballar.

"-El deseo de muchos de nosotros al acabar la escuela era trabajar. La idea era de irnos a trabajar" (EMO).

D'altres prioritzen per damunt de tot un treball que sigui a la mesura de les seves preferències personals.

"A mi m'agradaria més treballar en un lloc que m'agradés, encara que cobrés menys; prefereixo un treball que hi ostigüés de gust que no pas fer-ho en un lloc que cobrés 400.000 peles" (FP2 A)

"Jo treballo en el gremi de fabricants amb el conveni en pràctiques; em va bé i és un treball que m'agrada. Què més vull?" (FP2 N).

També hi ha la manifestació de la necessitat del treball per tal de poder consumir.

"N'hi ha d'entre nosaltres que tenim pressa de treballar per a tenir coses; per exemple, per a treure't el carnet i comprar-te el cotxe" (FP2 A)

"Hem fet de 'canguros', quatre classes a l'estiu... Et paguen una setmanada a casa; però de vegades ni te'n recordes de demanar-la i arriba certa edat que és emprenyador demanar diners als pares; et trobes una mica com si utilitzessis els pares d'alguna manera. T'agradaria tenir el teu sou i una pròpia cobertura" (COU IB).

"A l'estiu hem anat a treballar: qui ajuda els propis pares a casa, qui pels bars a pensar... pels

teus "gastos". Tenir que demanar diners és una cosa molt empipadora i, si treballes a casa, és un mal negoci" (CES).

Tot pot començar en unes pràctiques fetes com aprenentatge i pot acabar amb un contracte fix; segons sembla, l'experiència no és tan excepcional.

"Yo trabajo en una empresa del metal con contrato laboral de convenio en prácticas. Hay muchos que después ya se quedan en la empresa para siempre" (FP2 N).

Finalment, hem de dir que es nota un canvi de mentalitat en la població jove femenina; el paper de la dona és vist molt més des d'una perspectiva pública i activa socialment. Es la creença no solament en la igualtat, sinó en la seguretat econòmica de la vida futura.

"Nosaltres no pensem com abans que la finalitat de la noia és casar-se i no fer res; pensem que la parella ha d'estar igualada. A l'hora de casar-te no deixariem la feina perquè la casa et pot caure a sobre. Hi ha encara dones que la seva mirada és aquesta. Nosaltres no volem guanyar ni més ni menys que el nostre marit; però no es tracta de tenir-te que refiar exclusivament d'ell. Si a ell, en un moment donat li van malament les coses, sempre tens alguna cosa. Això dona seguretat" (FP2 A).

4.3.4 L'atur juvenil com un entrebanc de la transició

Se'n parla molt de l'atur i, sobretot, del juvenil; des dels mitjans de comunicació i des de l'opinió pública sense saber massa qui influencia qui. Com és captat el missatge pels mateixos joves? Es veritablement un tema angoixant per a ells? S'hi senten implicats? Com contemplen el seu futur laboral? Heus aquí alguns dels temes que volem abordar en aquest apartat des de la mateixa verbalització expressada pels nois i noies.

La primera cosa que sorprèn en aquest discurs és que els joves no dramatitzen gens els paràmetres de l'atur juvenil; tant és que pertanyin a un mitjà social com un altre.

- "Aquí quien quiere trabaja. Donde estoy han venido la hostia de tíos para trabajar y han durado una semana porque dicen "no me gusta el trabajo ese". La gente es que es también un poco así...

- Si miras las revistas comarcales están todas repletas de anuncios de empleo.

- Es que la gente lo que quiere es que le den la "pasta" así de golpe. El que quiere encuentra trabajo. Quien quiere lo encuentra.

- Vas a cualquier empresa de seguridad y encuentras trabajo; necesitan gente. Yo conozco un chico de aquí que está trabajando por las noches y está ganando 150.000 pelas al mes. Su madre es viuda y está jubilada y ahora él se ha comprado un coche. Es poco lo que gana pero no está mal.

- «Está casado? ¿tiene hijos?», pues ¿qué más quiere el tío? Su madre cobrará y lo hará por la parte del padre" (EMO).

"-Quan el meu germà va arribar de la mili tothom li deia: "ves cap aquí, allà demanen algú". El pobre noi és que no sabia ni on mirar.

- Només has de fer que agafar el diari els diumenges i veus que hi ha quatre planes en les que demanen treballadors: encarregats d'això, encarregats d'allò" (FP2 N).

"Hi ha aquesta mentalitat i et mentalitzen: "hi ha molt poc treball, si no tens un títol no entraràs". I agafes una revista i de treball n'hi ha la tira. N'hi ha molt al tèxtil perquè al cap i a la fi estem en una zona en la que el tèxtil és molt gran. Que no diguin que no hi ha treball" (COU IB)

Els exemples serien inacabables i demostren que aquesta és una idea forga comú.

Cert, segons els joves hi ha molt treball; però no sempre en òptimes condicions.

"De treball n'hi ha; ara, que et paguin el que tu vols o que treballis en allò que t'agrada, ja és una altra cosa" (FP2 N).

"El problema de la feina diuen que està negre; però el que és veritablement difícil és trobar una feina que t'agradi o que s'avingui als horaris que et convinguin. Això és angoixant, perquè es tracta precisament del nostre futur" (CES).

I la denúncia dels joves mira directament a aquells que se n'aprofiten de la situació d'atur, que intenten viure a esquesnes del subsidi.

"Molta s'aprofiten de l'atur per a no anar fent res i anar cobrant i cobrant. Al final els treuen i després tornen i així viuen sense treballar. I això tampoc és una manera de viure: s'aprofiten d'una cosa que és falsa i els que treballen estan pagant a aquesta gent que està a l'atur. Això es dona molt. I el pitjor és quan ve algú i et diu: "jo no estic d'acord en que la gent estigui cobrant de l'atur". Cobra de l'atur i va dient que no ho troba bé. Doncs, si no ho trobes bé i veus que això no hauria d'ésser, no t'hi apuntis. No ho troben bé pels altres. Si tens uns ideals, has de mirar de no contradir-te" (FP1 D).

Tot aquest discurs fa que, en definitiva, els joves no tinguin una por real i efectiva de l'atur. Senten que aquesta és encara una preocupació llunyana.

"No tenim por de l'atur; encara el veiem lluny" (FP A).

"L'atur no ens fa por. Hi ha escoles que surten tenint ja una feina. No te'n preocupes de l'atur

perquè ja tens una paga fixa. Nosaltres estem encara amb els pares i ells ens mantenen" (FP1 D).

"Potser estem ara que volem fer una cosa i que després ens en surti una altra. Això et preocupa quan t'hi trobes; però ara encara no" (CES).

I, en el fons, és que per a molts la consideració és que en aquests moments la seva ocupació principal i bàsica és estudiar i com a estudiants pretenen ésser considerats.

"No estem apuntats a l'INEM; ens considerem estudiants i, per tant, no desocupats. El que passa és que no t'hi consideren així; per exemple, el pare no em considera un treballador més, encara que considerem que el nostre treball és estudiar i que hem d'acabar això. Ell no ho veu així" (COU IB).

Malgrat tot, en l'única cosa que apareix el possible temor a l'atur és en el sentiment explícit que, una vegada tinguis feina, te'n puguis quedar sense.

"Cert, no tenim por de l'atur; però hem pensat amb la possibilitat que, una vegada has començat a treballar, et puguis quedar sense feina. I penses: els pares fins ara no han tingut cap problema amb mi i ara ja hi tenen que pensar" (FP2 A).

"Crec que s'hi pensa en l'atur. Dius: si et quedessis sense res, què faries?" (FP1 D).

"El que és frustrant és que passis un temps estudiant (EGB, BUP, una carrera, deu anys estudiant fins que tens un títol que em val per alguna cosa) i després no trobis treball. Estàs parat i has de treballar de la primera cosa que trobis; és molt frustrant" (FP2 JI).

"Et preguntes: si estudio una carrera trobaré feina després?" (COU P).

Malgrat tot, és pintoresc l'ús indiscriminat del tòpic social que el futur és negre des del punt de vista laboral i

sense oblidar aquella filosofia que passa entre l'humor i la ironia.

"Pensem que el futur és negre. Si ho és, ja ho havies dit i, si no ho és, tant millor" (FP2 N).

Potser l'únic futur veritablement negre és vist des del jardí d'infància per aquella competència deslleial que ens han explicat més amunt.

"Fins que no es facin unes normes que diguin que la gent que no té títol no pot treballar-hi, aquí no s'arregla res i el nostre futur professional és forga negre; això és viscut amb angonya" (FP2 JI).

Tot el que hem posat en relleu respecte a aquesta temàtica de l'atur que dona una imatge d'un jovent absolutament desconcertant precisament perquè no respon, de cap manera, als tòpics socials corrents, el resumeix aquesta reflexió filosòfica d'una noia.

"S'ha d'ésser optimista. És veritat'. Si comences només a mirar i a mirar... Nosaltres som bastant joves i, si tens les idees clares i unes ganes de viure, doncs, endavant'" (FP2 N).

4.3.5 La problematitzada recerca d'una feina en el camí de transició

L'accés a la feina en el context d'un moment conjuntural teòricament difícil pels joves pot ésser un moment decisiu en la determinació del seu futur. En principi, és esperable que no sigui un pas massa fàcil, puix que es requereix una orientació més o menys guiada de les pròpies i personals decisions, una informació de les possibilitats concretes i una adequació de la feina futura a realitzar a la pròpia preparació i, en la mesura del possible, a les aspiracions concretes del noi o de la noia que pretén aspirar a un determinat lloc de treball.

I la primera observació que ens fan els joves és sobre la necessitat indefugible de moure's, de buscar informació, de no quedar-se aturat esperant que la feina arribi.

"Si vas buscant, al final trobaràs alguna cosa. Et poden donar un treball que et paguin una misèria; però, si no t'agrada, al final en pots anar a buscar un altre. Si fas un treball que no t'agrada i a sobre et paguen una misèria, mou-te i ves a buscar una altra cosa. Hi ha molts treballs ara i n'hi ha que no cobres res o cobres molt poc. Si tu vas buscant i buscant, pots trobar treballs que et paguin molt. No s'ha d'esperar que et vinguin a buscar: un s'ha de moure" (FP1 D).

"D'atur n'hi ha; però pots estar dos o tres anys buscant i al final trobaràs alguna cosa, encara que sigui trucant la porta de qui sigui.

-Jo sóc corresponsal de SIDRAL que és un grup de joves d'aquí que té un servei d'ocupació, possibilitats de viatges, lloguer de tendes, etc.; és un servei de tot l'àmbit del jove. Ara estem fent una campanya, una matxacada sobre ocupació. I penges coses informatives i hi ha una vertadera dificultat que arribi; molts no tenen cap motivació. Qui la vol, se la busca pel seu compte" (COU 1B).

Es una afirmació generalitzada i un lloc comú entre els nois i les noies creure que trobar una feina ideal és una qüestió tan aleatòria que depèn exclusivament de la sort i, sobretot, de les influències que puguin tenir les persones pròximes o conegudes. Queda pràcticament avalat per les mateixes experiències.

"Yo ya estoy trabajando con mi padre: tengo un buen enchufe. Ya lo tengo solucionado" (EMO).

"Aquí quien quiere trabaja; sea por el padre o por un amigo, todos pueden encontrar trabajo. Todos los que yo conozco y que ya trabajan, han entrado por enchufe, todos. Hay que entrar por conocidos, por familiares..." (EDC).

"-El encargado del taller necesitaba una chica y se lo dijo a mi madre y por esto entré a trabajar.

-Mi hermana encontró el trabajo porque se lo dijo un amigo: "mira, allá necesitan a alguien".

-Es un problema de suerte" (FP2 N).

"-La meva germana tenia amistat amb un noi del banc i per això hi va anar i, al treball actual, hi va entrar a través del meu pare. Sempre ha estat a través de contactes.

-El meu germà va trobar també la feina a través del meu pare i sabem que allà tots tenim treball, assegurats i tot.

-La meva germana treballa al mateix lloc que el meu pare; però s'ho va guanyar perquè va ésser la més bona dels que es van presentar.

-El meu germà està estudiant administratiu i el mateix cole l'hi va procurar un contracte en pràctiques a una empresa" (COU IB).

"A l'hora de trobar feina és més important conèixer gent que els estudis que poguis haver fet; nosaltres encara no tenim prou relacions públiques. L'únic mitjà per a accedir al mercat de treball és la relació que es tingui a través dels de casa" (COU P).

Una gran dificultat per a trobar una feina sol ésser la condició que exigeixen de demanar experiència i, en el cas dels nois i noies, com adquirir aquesta experiència? Sembla una mena de cercle viciós del qual, per qui no pot procurar-se aquesta experiència, es fa molt difícil sortir-se'n.

"Y lo que pasa también es que, si encuentras un trabajo, lo primero que piden es experiencia y nosotros, recién salidos del colegio, no tenemos ningún tipo de experiencia. Te llaman y te piden hacer algo y como no tenemos experiencia, dicen: "ya te llamaremos" (FP1 D).

De totes maneres, que una contractació arribi a bon terme depèn no solament d'una bona preparació, sinó també de la vàlua personal.

"El trobar una feina depèn d'una bona preparació i, sobretot, depèn de si vals per a fer aquella feina. Quan hi ha moltes persones que fan el mateix, si no ets molt bo, no t'agafaran. Això passa per exemple en el camp de la informàtica: ja hi ha una saturació de persones que hi treballen" (CES).

L'atzar de trobar una feina per alguns no és tal atzar; hi ha una força social que s'imposa i que en certa manera determina el que faràs posteriorment. Les decisions individuals que es poden prendre lliurement són només una aparença a de llibertat; de fet, en aquestes qüestions que toquen el treball directament, la teva decisió personal es troba sobredeterminada pel sistema social en el qual ens ha tocat viure. La força de la pressió social, no solament ens marca, sinó que estructura la realitat professional de manera jeràrquica.

"Es dona la visió que "sempre has de buscar el millor". I per què un paleta no pot tenir el seu títol ben considerat? La societat ja t'ho margina, et determina. Les coses que a tu t'agraden, no les escolleixes d'una manera aïllada; estàs molt sobredeterminat: ho veig molt clar això. A mi anar-me'n a treballar de qualsevol cosa no m'agradaria i qui sap si és la societat o no sé qui m'ha posat al cap que tinc que buscar-me una cosa molt bona i que haig de guanyar moltes "peles" i tal" (COU IB).

4.3.6 La interferència del servei militar en el procés de transició de l'escola al treball

No és difícil de comprendre que el servei militar pels nois, precisament al bell mig de l'edat de la transició, suposa un parèntesi perdut tant pel que afecta a l'escola com al treball. En tot cas, el servei militar és sempre un entorpiment en el moment de la transició que pot afectar no solament l'èxit o fracàs de

l'escola, sinó l'estabilitat mateixa de la feina. Aquest és un tema entorn del qual els joves hi són particularment sensibles i que no els pot deixar, de cap manera, indiferents.

La primera reflexió que crida poderosament l'atenció és la que es refereix a l'extensió necessària i possible del servei militar àdhuc a les noies; precisament són aquestes que ho han dit.

"Al servicio militar yo creo que todos tendríamos que ir" (FP1 D). "A mi no me haria res anar a fer la mili" (COU P).

De totes maneres, la descripció que en fan els joves segueix veritablement per uns altres camins: és una pèrdua de temps i se't nega la llibertat.

"El servei militar és un any que no fas res, un any perdut. Diuen que la llibertat allà l'aprecies molt, perquè del fet que un tio com tu et doni ordres i et faci fer el que vol..." (FP2 A).

"-Es un año perdido justo en el momento de la transición de la escuela al trabajo; es un año que pierdes. Y, si estás trabajando, te cortan y tienes que buscar otro trabajo.

-I per a què serveix? Costa molts diners -el menjar, les armes i tantes coses- i per l'únic que serveix és per a barallar-se; és una 'xorrada'. Es poden fer moltes coses en compte de barallar-se, perquè parlant la gent s'entén" (FP1 D).

"Hi ha moltíssima gent que, per causa del servei militar, deixa els estudis, el treball i tot; és per això que molts diuen que volen gent que estiguin lliures de quintes" (FP2 JI).

"-El que falla amb el sistema de la mili és que sempre suposa un trencament de tot: família, 'nòvio', treball, etc.

-Te la fan fer a una edat que encara no tens res; la mili és un desastre.

-Suposa una despesa enorme: el meu germà quan va fer la mili va gastar molts diners; és una sangonera" (COU P).

L'aspecte més profund de la crítica al servei militar radica segons els joves en els canvis que aquest parèntesi pot provocar en la persona; canvis personals en els estats d'ànim.

"Quan tornen a vegades ho fan amb un altre esperit. Potser saben més el que volen; però canvien de pensament: això de la mili és un rotllo" (FP2 A).

"Te'n vas a la mili i has passat un any en blanc i després costa molt reprendre; crec que costa el doble agafar el ritme una altra vegada" (FP2 N).

"El temps de la mili et pot canviar; quan tornes, ja fa una mica de mandra tornar-t'hi a posar" (CES).

No són pas poques les observacions que insisteixen que el servei militar hauria d'ésser voluntari.

"Si el noi està estudiant, com a mínim haurien de deixar-lo acabar o, si anava complint, no deixar-li que la fes. Si t'hi vols dedicar, dedicar-t'hi; però que t'obliguin és molt fotut" (FP2 A).

"Yo la mili ¡qué remedio!. Me voy a hacer un hombre. Es un mal rollo. Supongo que voy a hacer como todo el mundo; pero tendría que ser voluntaria: el que quiera ir a tirar tiros, que vaya" (FP2 N).

Presos entre la crítica dura i l'obligatorietat, s'evoca l'habilitat que tenen alguns per a fugir-ne i les experiències personals de poder aprofitar una exempció.

"N'hi ha que s'escaquegen. Tu demanes pròrroga i te l'accepten o no. A en Jordi que estudiava aquí no l'hi van concedir i hi hagut d'anar. I precisament quan estava fent l'esprint final per a treure's les assignatures. Es mala pata, pobre nano!" (FP2 A).

"Yo he tenido problemas en un ojo y quizás me libre; el médico ya me ha hecho un papel. No puedo disparar porque no tocaría la diana. Si el médico te hace un papel que dice que no puedes ir, no vas; te hacen una revisión en el hospital militar y ya está" (EMO).

"Jo conec gent que fa el que sigui per no anar-hi i trobo que no és just perquè se'n escapen amb una cosa que no és certa i hi ha gent que hi ha d'anar perquè no troben ningú que els hi faci un certificat per no anar-hi" (FP1 D).

"Si fas el boig i et declaren inútil total, ja està" (COU IB).

"Jo ho tinc bé perquè tinc la llarga malaltia. Tinc asma i, si em surt bé la cosa, no hi aniré" (CES)

Hi ha experiències que, malgrat el trencament laboral que el servei militar suposa, han pogut guardar el lloc de treball.

"Yo que tengo perspectivas de trabajo fijo, mi jefe ya cuenta que me voy a ir a la mili y me guarda el puesto de trabajo" (EMO).

"Tengo un compañero al que le hicieron un contrato de seis meses en un trabajo que hacía puertas y todo eso. Precisamente para que, cuando se fuera, se le acabara el contrato. Y cuando regresó de la mili, se lo guardaron" (EDC)

"Tinc un conegut que té treball segur quan torni de la mili; l'hi van fer un contracte de sis mesos, en va treballar dos i, quan torni de la mili, encara n'hi queden quatre" (FP2 JI).

Malgrat aquestes reflexions, la mili sempre pot ésser un recurs per quan no trobes feina; pot ésser un coixí protector de la persona en moments de dificultats a l'hora de la transició.

"Si no he aprèsndido ningún oficio y veo que no tengo nada para hacer, me iré a la mili -porque tendré que hacerla- y me tondré que reenganchar por el momento. Cobraré veinte billetes al mes y, si voy a un cuerpo especial, puede que más. En la mili tienes comida y vestido" (EMO).

"La mili és un remei contra el "paro". Pots apuntar-t'hi; comences per cabo primera i anar pujant i ja t'hi quedes: et donen un treball. És una sortida. Abans que estar tot el dia pel carrer 'xorigant', almenys fas alguna cosa útil i aprens alguna cosa pràctica. Tu vas allà, cobres els teus diners i és com un treball qualsevol" (FP2 N).

Davant la panoràmica, els nois s'ho munten com poden. Uns prefereixen anar-hi com més aviat millor i d'altres diuen que hi aniran quan els toqui.

Són força els que opinen que cal anar-hi tot just acabada l'escola i, sobretot, abans de començar una feina més o menys professionalitzada o abans de prendre decisions respecte els estudis posteriors; el que, de cap manera, es veu clar és interrompre una carrera o esperar a fer-la quan s'acaba aquesta carrera, puix que aleshores seria anar a fer el servei militar als 25 anys. No és el mateix fer-ho als 18 que als 25 anys.

I també s'al·ludeix a solucions alternatives adoptades per algun conegut.

"N'hi ha un de nosaltres que ha hagut de marcar i que fa el servei a la Creu Roja; és un servei voluntari i una mica més llarg: dos anys. Però t'hi estàs un cap de setmana sí i un cap de setmana no. Això de la mili també depèn de la sort que tinguis on et toca" (CES).

El que no es veu massa clar és fer objecció de consciència. N'hi ha que hi fan ironia i d'altres que ho raonen.

"Fer-se objector de consciència no interessa. Abans sembla que et tractaven molt bé; però ara si has de

'passar pel tubo' hi passaràs. T'hi tires un any i quatre mesos i és millor fer-ne un any i dos mesos. Molts ns fan objectors per la mala llet sense partir de cap idealisme; és un sistema d'escapar la mili o de fer-ne una d'alternativa" (COU IB).

Síntesi del discurs juvenil sobre la transició

Hi ha una desorientació en quan al futur per part dels joves quan encara no tenen una sedimentada maduresa selectiva. I la postura general dels pares va des de la negativitat total per causa de les seves limitacions culturals, a la neutralitat de no comprendre quin és el seu veritable paper en l'afer; com a màxim miraran només les notes com a únic indicador de seguiment dels estudis dels seus fills.

Tot un altre posicionament dels pares és el que pretén estimular els fills a través de compensacions gratificadores o amenaçadores (aquestes sobretot en contextos degradats) que miren de forçar les determinacions dels fills de cara a un aprofitament i, encara, el que fa pressió directament per tal que el fill aconseguixi uns resultats que als seus ulls ofereixin garanties. Els fills, per la seva banda, no veuen amb massa bons ulls aquella pràctica de les compensacions i intenten interpretar el neguit dels pares quan diuen: "vull que el meu fill sigui més que jo".

En darrer terme, els nois i noies acaben considerant que aquestes són decisions que els toguen a ells i que la seva vida és seva i no dels altres. En darrer terme, hi ha una presa de decisions intuïtiva, circumstancial i pràctica.

Des de l'escola, l'orientació generalment no és massa prometedora; a vegades és parcial, d'altres absent, i sovint massa dirigida en una direcció determinada. Acaba essent una minoria que dóna fe d'un suport real rebut des de l'escola.

Tant des de l'escola, com dels pares, com de la societat en general, es desvalora massa la FP. I no es pot oblidar que els mestres, per la seva acció o per la seva omissió, exerceixen una fortíssima influència dinàmica en l'alumnat; segons el tipus

d'escola o el nivell d'estudis, l'ensenyament respon amb dificultats a les necessitats reals de l'alumne.

Si al BUP s'hi opera una el·liminació sistemàtica és una qüestió que està sobre la taula; per a uns és evident (autoexculpació de no haver-lo realitzat?) i per d'altres no. I encara hi ha el debat que gira entorn de la no realització d'aquests estudis; per a uns és per causa d'inseguretats acadèmiques prèvies i per a d'altres és qüestió d'apetències o gustos personals.

Del que no hi ha dubte és que a FP hi ha una tipologia d'alumnat que té procedències molt diverses; des dels qui recuperen de grans un temps perdut, fins els que no tenen una base sòlida precedent, passant pels qui hi acudeixen per a deixar passar el temps mentre esperen la feina.

Els joves noten molt la dependència diferencial de l'escola; la privada més preocupada pels programes i la pública per la persona.

El fracàs escolar volta entorn d'aquesta problemàtica; per a uns és el reconeixement pur i simple de no haver arribat a un final, mentre per d'altres és un problema d'adequació de l'escola a les pròpies apetències personals. El que sembla cert és que quan es refusa l'escola de petít per un motiu o altre, posteriorment sol arribar la necessitat de recuperar-la i, a vegades, es fa massa tard.

El que té realment un valor quan estudies és la possibilitat de fer una pràctica sobre el que estàs estudiant. D'aquí deriva no solament la desqualificació sistemàtica i global dels estudis "que no serveixen" i l'apreciació dels mateixos en tant que permeten un accés a un treball. Es deixaria l'escola si es trobés una feina en condicions i, des d'aquesta perspectiva, el treball està directament lligat als diners que proporciona.

L'altra cara de la moneda és la que sosté el valor dels estudis en tant que necessària cultura general; amb la consecució d'un títol tens, no solament unes bones defenses en el mercat de treball, sinó una mena d'aval que t'obra totes les portes. Per

damunt de tot, cal fet el que t'agrada i, quan ho aconsegueixen tota la resta passa en segon lloc: l'ideal és trobar una feina i que a l'ensem et satisfaci personalment.

Cal una readaptació constant del treballador a les noves formes i tècniques de treball; això demana sempre una regualificació permanent i una adaptació a les noves tecnologies del mercat, el que evoca la necessitat d'estar sempre al dia.

El treball és una necessitat si res més no com a realització personal; és doncs un bé desitjat pels joves. Alguns de manera absoluta, altres condicionant-lo als propis gustos, altres per a poder consumir. Aquesta apreciació del treball com un valor pren una envolada especial en les noies per la clara necessitat futura de trencar la dialèctica entre autonomia i dependència.

En el cas del jardí d'infància, rama professional que inclou unes pràctiques durant els estudis reglats, el mercat de treball es troba bloquejat per la gran quantitat de persones que hi estan treballant sense cap mena de titulació. Hi ha una normativa reguladora que no es compleix i la qualitat del treball a les guarderies, sobretot privades, deixa molt que desitjar.

Són generalitzables les experiències laborals realitzades; adés com a pràctiques, adés com aprenents, adés de qualsevol manera i en el que sigui per a procurar-se uns diners.

Els joves s'expressen sovint, i malgrat la utilitat pràctica del treball que realitzen, amb una certa resignació tant de cara a les condicions del treball com al sentiment d'explotació que no encobreixen. I, per altra banda, són molt crítics no solament a l'hora d'interpretar l'abundant treball submergit de la comarca, sinó també sobre la pràctica generalitzada de la temporalitat dels contractes. Contemplen amb optimisme els casos dels qui van a fer pràctiques i ja es queden a l'empresa.

L'atur no és de cap manera una qüestió dramàtica pels joves com la literatura ens voldria fer veure; almenys pels que es troben en el moment de la transició. Tot el contrari: constaten que de treball n'hi ha molt, encara que no sempre sigui en les

condicions ideals que es voldrien, i denunciaven críticament per raons ètiques els qui pretenen aprofitar-se de l'atur. L'absència d'ocupació laboral és per a ells una qüestió llunyana: són estudiants i com a tals defineixen la seva identitat social.

Fa molta més por la temporalitat dels contractes, el quedar-se una altre dia de sobte sense una feina determinada o l'haver-se preparat per una cosa i no trobar sortida en allò.

I, al costat d'aquestes situacions generalitzades, hi ha la singularitat específica del jardí d'infància que contempla un futur no massa optimista per la competència deslleial de la que ens parlaven anteriorment.

I a l'hora de buscar una feina l'important és mourer's, buscar informació i no esperar que la feina arribi; sovint, el que manca és una veritable motivació. Amb tot, trobar una feina és un fet aleatori: depèn de la sort i, sobretot, de les influències i dels contactes que es puguin tenir. A la majoria feines demanen experiència que, contradictòriament, no es pot adquirir si no et donen la feina. Trobar una bona feina depèn també de la preparació i, sobretot, de la vàlua personal.

El que és cert és que el context social imposa uns patrons que, malgrat l'aparença d'espontaneïtat i de llibertat, determina moltes decisions que afecten el futur professional de la persona.

Malgrat algunes afirmacions extemporànies de noies que parlen de la conveniència d'estendre a elles el servei militar, la definició d'aquesta es concreta no solament en la pèrdua de temps, sinó també en la negació de la llibertat i l'enorme despesa que suposa. El període militar pot transformar la persona de tal manera que s'operin uns canvis d'orientació irreversibles.

El rebuig al servei militar que fa que molts nois se n'escapin fent valer incompatibilitats que, a vegades, són més una aparença que una realitat, és el que fa pensar en el desig que el període militar fos voluntari. Es parla de serveis alternatius i es contempla més factible la dedicació a la Creu Roja que l'objecció de consciència per causa de les penalitzacions

que pesen sobre la segona. De totes maneres, el moment ideal d'anar-hi sembla clar: com més aviat millor.

I... qui no es consola és perquè no vol: no són pocs els que després de la mili els hi han guardat el lloc de treball i àdhuc n'hi ha que pensen en una professionalització militar com una solució quan no trobes feina.

Conclusions generals

Les grans línies que marquen la nostra recerca en el tema del pas de l'escola al treball es poden sintetitzar en els punts següents:

1. Als municipis estudiats del Maresme-Sud la proporció de joves susceptibles de trobar-se en el pas de l'escola al treball és comparativament l'esperada: un 15'9 %.

2. Es dona poca oferta relativa general de places al sector públic en tots els diversos sectors d'ensenyament que pot ésser indicatiu de l'existència d'un ensenyament més selectiu que en altres indrets de Catalunya.

Per altra banda, als estudis mitjos, hi ha un important abandó dels estudis que ha d'alertar a qui sigui sobre la necessitat d'una atenció especial als problemes que planteja la transició.

3. Es evident que a l'àrea estudiada hi ha una distància manifesta entre els llocs de treball oferts i la població activa real. Això fa pensar en la importància comarcal de l'economia submergida i del nombre de persones que, tot i residint a la comarca, van a treballar fora.

4. En conjunt, s'observa un notable esforç dut a terme tant per l'administració pública, com per l'ensenyament reglat i el no reglat per a viabilitzar el pas de l'escola al treball dels nois i noies. Des de la lectura d'aquests actors s'observen els trets característics següents:

-Una gran descoordinació en les diverses intervencions (al costat d'una impotència de certes instàncies per entrar a l'esfera específica de l'ensenyament).

-Una tendència massa generalitzada de les empreses a aprofitar-se sistemàticament dels alumnes en pràctiques.

-Una aspiració immediatista dels joves que aprecien el treball per damunt de la formació deixant-se emportar per una concepció funcional de la feina.

-Una opció d'estudis o de feina completament diferent

segons es tracti d'un noi o d'una noia; el noi té més possibilitats d'accés a un treball estable i en condicions.

-Unes exigències cada vegada més refinades per part de les empreses a l'hora de fer una demanda.

-Un considerable esforç de les escoles que, amb una gran pobresa de mitjans, intenten facilitar aquella transició.

-Una infraestructura d'ensenyament compensatori i de viabilització de la transició pel noi o noia del carrer que evidència una lectura globalitzadora de la problemàtica.

5. Es veu un predomini de les empreses que tenen clares perspectives d'ampliació. Però a l'hora d'ampliar la plantilla, es demana bàsicament experiència o es prioritza la pràctica feta a la pròpia empresa i es tendeix majoritàriament a fer únicament contractes temporals.

Per altra banda, l'empresari es troba en una situació de greu desinformació del que pot fer i dels avantatges fiscals que una concreta contractació li dona.

6. Els nois i noies, per la seva banda, centren les seves crítiques en la manca d'orientació que pateixen essent conscients que acaben prenent decisions de manera intuitiva, circumstancial i segons les seves apetències i gustos personals.

Una importància cabdal adquireix pels joves la possibilitat d'unes pràctiques a les quals s'hi acorda un gran valor. Les experiències laborals generalitzades estan immerses en una notable resignació fatalista i en una crítica dura i pertinent a l'economia submergida. Per altra banda, la preocupació de la temporalitat dels contractes o l'obligació de treballar en una cosa en la qual no t'has preparat, ocupen les seves preocupacions constants.

El servei militar acaba essent un fantasma absolutament incomprensible i inexplicable que es presenta com un seriós obstacle en el camí de la transició.

A manera de reflexió final

1a. L'orientació dels nois i noies pel que fa als estudis o al treball sol ésser excepcional. Ens sembla endevinar una excessiva despreocupació generalitzada en el tema i, fins i tot, una certa manipulació des de l'escola encaminant el noi o la noia vers una direcció determinada.

Hi ha un sector de joves que abandona l'escola i no han tingut per part d'aquesta ni una orientació ni un seguiment personalitzat. Si les aules compensatòries o els serveis socials o de joventut no aconseguixen arribar-hi, van completament perduts: tot queda a l'atzar dels estímuls socio-familiars que es puguin rebre.

Creiem que les instàncies d'ensenyament no assumeixen les seves responsabilitats d'orientació i d'educació que els pertoquen.

2a. Es interessant constatar l'esforç de les tutories per a salvar la distància entre l'escola i el treball. La seva eficàcia depèn massa del lliurament voluntarista de la persona a la vista de les dificultats de disposar de temps i de mitjans per a dur a terme aquesta tasca.

Els joves s'han expressat amb duresa en la crítica d'alguns professors referida a la manca de comunicació i de comprensió dels seus propis problemes. És d'aquí que neixen les mostres de satisfacció i interès manifestats per ells mateixos quan en la nostra pràctica de la metodologia de la intervenció sociològica han tingut l'oportunitat d'expressar-se lliurement.

3a. Hi ha un fet d'adaptació i readaptació del treballador al seu lloc de treball i, per tant, una evident necessitat de formació permanent.

Es fa del tot necessària una estreta col.laboració de totes les institucions o els agents socials que estiguin d'una manera o altra involucrats amb el món laboral, perquè no es poden separar els coneixements adquirits de la pràctica laboral. I precisament en uns moments que les sol·licituds del món laboral són cada vegada més exigents.

4a. Hi ha un discurs social generalitzat entorn de la problemàtica de l'atur i, sobretot, el juvenil. Tothom ens ha parlat que aquest no és el problema central a la comarca i els nois i noies tampoc s'hi enganyen perquè veuen que l'economia submergida només fa que tapar un cert malestar. I s'accepta qualsevol situació degradant en les condicions que sigui.

Els veuen que qui en surt beneficiat és l'empresari que així es despreocupa de la responsabilitat de donar feina diària, de tenir que donar un pagament fix i, encara, no ha donat comptes a ningú perquè no té càrregues fiscals ni de cara el treballador ni davant del país. Per altra banda, el treballador no en pateix directament de la situació, perquè ja té una certa retribució per a afrontar una despesa quotidiana.

En tot aquest discurs, s'oblida un element tan important com la manca de garanties de la persona i l'absència de drets socials que neixen precisament de la no relació contractual.

5a. Les respostes empresarials solen resoldre's per la temporalitat dels contractes generant una forta incertesa respecte al futur. El posicionament de l'empresa en la transició dels joves és únicament productiu i en funció només del propi interès, en un context de desinformació de l'empresari que se'ns apareix com a particularment greu.

Hi ha tot un treball a fer amb els empresaris que toca directament la sensibilització i la informació per tal de poder donar pas a una col·laboració i comprensió generosa que vagi més enllà del seu interès més immediat.

6a. Finalment, res no es pot dur a terme en aquesta labor tan important del pas de l'escola al treball sense superar l'actual descoordinació que resol els problemes immediats i que s'oblida de la necessària visió de globalitat. Ja només que sigui per economia de recursos, les oficines d'ocupació, les escoles, els centres cívics, les àrees municipals de serveis socials i joventut, les empreses, etc., haurien d'integrar un projecte comú decididament encaminat a mirar fixament en una sola i única direcció.